Sigurd Odland

Fortolkning av Markus' evangelium

For troende og tenkende bibellesere (1929)

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

Sigurd Odland: *Fortolkning av Markus' evangelium* (For troende og tenkende bibellesere (1929)).
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Forord 1
Innledning til Markus' evangelium 2
Evangeliets overskrift (1,1) 9
Jesu virksomhet i Galilea, første avsnitt (1,14–45) 13
Jesu virksomhet i Galilea, annet avsnitt (2,1–3,6) 18
Jesu virksomhet i Galilea, tredje avsnitt (3,7–6,13) 24
Jesu virksomhet i Galilea, fjerde avsnitt (6,14–9,50) 42
Jesu siste reise til Jerusalem og hans opptreden der, første avsnitt (10,1–45) . 61
Jesu siste reise til Jerusalem og hans opptreden der, annet avsnitt (10,46–12,44) 67
Jesu siste reise til Jerusalem og hans opptreden der, tredje avsnitt (kap. 13) . 76
Jesu lidelse, død og oppstandelse, første avsnitt (14,1–31) 80
Jesu lidelse, død og oppstandelse, annet avsnitt (14,32–52) 83
Jesu lidelse, død og oppstandelse, tredje avsnitt (14,53–72) 85
Jesu lidelse, død og oppstandelse, fjerde avsnitt (15,1–20) 87
Jesu lidelse, død og oppstandelse, femte avsnitt (15,21–47) 89
Jesu lidelse, død og oppstandelse, sjette avsnitt (16,1–8) 91
Om Sigurd Odland 95

Forord

Forord

Kort tid etter at min fortolkning av Matteusevangeliet var kommet ut (november 1926), ba forlaget meg om å skrive en tilsvarende bearbeidelse av de to andre synoptiske evangeliene. Jeg mente da at jeg burde prøve å etterkomme denne anmodningen, særlig med tanke på den store velviljen som både Matteus-fortolkningen og mine andre populærvitenskapelige fortolkningsarbeider var blitt mottatt med blant troende og tenkende bibellesere.

På den tiden var jeg imidlertid opptatt med kommentaren til de «katolske» («alminnelige») brevene, som kom ut i desember året etter. Forskjellige andre omstendigheter har også gjort at jeg først i juli i år ble ferdig med manuskriptet til den boka som jeg nå legger fram for den interesserte allmennheten.

De tre synoptiske evangeliene har mye stoff felles. Denne gangen kunne jeg derfor ikke godt levere noen fullstendig kommentar uten i temmelig stor utstrekning å måtte gjenta meg selv. Jeg har derfor ment at jeg burde gi dette skriftet karakter av et slags supplement til Matteus-fortolkningen. For det stoffet som Markus og Lukas har felles med Matteus, har jeg altså nøyd meg med å vise til merknadene ved de parallelle stedene hos Matteus. Men jeg har gjort rede for de mer betydningsfulle avvikene mellom de forskjellige beretningene, tross all overensstemmelse i hovedsaken.

Like lite i dette skriftet som i mine tidligere tilsvarende arbeider har jeg levert en selvstendig oversettelse av den greske grunnteksten; jeg har ganske enkelt latt teksten i vår nye kirkelige bibeloversettelse trykke av. Dette ville jeg ikke ha nevnt her hvis det ikke var for å rette en uttalelse i en utenlandsk anmeldelse av min fortolkning av de katolske brev.

Ellers vil jeg bare gjøre oppmerksom på at når denne boka først kommer ut nå, like før jul, skyldes det utelukkende vanskeligheter hos trykkeriet, som jeg tross alle anstrengelser ikke klarte å overvinne.

Oslo, 12. desember 1929. Forfatteren.

Innledning til Markus' evangelium

1. Evangeliets forfatter

Like lite som Matteusevangeliet gir evangeliet vårt noen opplysning fra forfatteren selv om hvem han er. Også her er vi derfor utelukkende henvist til den oldkirkelige overleveringen. Men denne overleveringen er like gammel for vårt evangelium som for Matteusevangeliet, og den sier enstemmig at forfatteren er den Johannes med tilnavnet Markus som vi kjenner fra Det nye testamente (Apg 12,12 og flere steder). Også her vil det da være nok å anføre de to eldste historiske vitnesbyrdene.

Det ene av dem er overskriften «etter Markus» i våre to eldste håndskrifter. Den behøver vi likevel ikke å dvele ved denne gangen, tross dens store betydning, for den er i virkeligheten omtalt og belyst i innledningen til min fortolkning av Matteus.

Vi skal derfor straks se litt nærmere på det andre vitnesbyrdet om at Markus er forfatteren. Det finner vi hos Papias av Hierapolis, den samme kirkelige forfatteren som også ble nevnt i innledningen til Matteusevangeliet, nærmere bestemt i et bruddstykke av hans «Utleggelse av Herrens ord» som Eusebius har tatt vare på.

Der heter det: «Også dette sa presbyteren: Markus, som var (eller: ble) Peters tolk, skrev nøyaktig ned alt det han husket, men (skrev) ikke i rekkefølge det Kristus hadde sagt eller gjort. For han hørte ikke Herren og fulgte ham heller ikke (som disippel), men senere, som jeg sa, Peter, som la opp undervisningen sin etter de (forskjellige) behovene (hos tilhørerne), men ikke som en ordnet sammenstilling av Herrens ord. Derfor har Markus slett ikke gjort noen feil ved å skrive ned enkelte ting slik han husket dem; for én ting la han vinn på: ikke å utelate noe av det han hadde hørt, og ikke å blande noe usant inn.»

Som vi ser, gjengir Papias her en uttalelse av en han kaller presbyteren, det vil si «den gamle», en som var igjen fra den foregående slekten (jf. innledningen til 2 Joh i min fortolkning av de katolske brev og mitt skrift «Johannes-evangeliets ekthet», s. 21 ff.).

Forskerne er uenige om hvem denne presbyteren var – apostelen Johannes, som uten tvil er det riktige, eller en «presbyter Johannes» som var en annen enn apostelen. Men alle er enige om at det er tale om en umiddelbar disippel av Jesus som bodde i Lilleasia (Efesus) i de siste tiårene av det apostoliske århundret og var Papias' lærer.

På den andre siden skulle det vel være klart at det Papias siterer av «presbyteren», ikke omfatter mer enn den første setningen. Med «For» knytter Papias selv til en nærmere forklaring av lærerens utsagn.

Det kan ikke være tvil om at det nettopp er vårt Markusevangelium Papias taler om her. Både Papias selv og en autoritet fra den første kristne generasjon bevitner altså at Markus skrev evangeliet vårt – enten denne autoriteten nå er apostelen Johannes eller en annen umiddelbar disippel av Jesus med samme navn. Overleveringen om at Markus skrev evangeliet vårt, kan altså føres helt tilbake til den tiden da evangeliet først begynte å bli utbredt.

Det er imidlertid ikke bare Markus' forfatterskap som Papias og hans lærer Johannes bevitner. Begge bevitner også at evangeliet vårt, i alle fall for en vesentlig del, hviler på apostelen Peters muntlige forkynnelse. Det nevnes for øvrig også av menn som Klemens av Aleksandria og Irenæus, ja, Justin martyr (omkring 150) kaller til og med evangeliet vårt rett og slett «Peters erindringer».

Denne overleveringen stemmer også svært godt med evangeliets egen karakter: På flere måter og mange steder gir det uvilkårlig inntrykk av at et øyenvitne står bak framstillingen. Her tenker vi særlig på den rikdommen på malende småtrekk og detaljerte opplysninger som skiller Markus' framstilling fra de to andre synoptiske evangeliene. Likeså tenker vi på den iøynefallende utførligheten og livfulle anskueligheten han skildrer flere av Jesu underfulle helbredelser med (jf. særlig fortellingene om helbredelsen av den besatte i gerasenernes land, 5,1–20, og av den månesyke gutten, 9,14–27).

Med dette er det likevel ikke sagt at Markus utelukkende har holdt seg til Peters muntlige forkynnelse, eller at han ikke også har hentet stoff fra andre kilder. Noe slikt ligger åpenbart heller ikke i uttalelsene av Papias og presbyteren Johannes som er sitert ovenfor. Som allerede bemerket i innledningen til min fortolkning av Matteus, har Markus etter all sannsynlighet også brukt den arameiske originalen til Matteusevangeliet.

Det kan altså regnes som utvilsomt at evangeliet vårt stammer fra Markus og for en meget vesentlig del hviler på Peters muntlige forkynnelse. Likevel er det ett avsnitt i vår nåværende Markustekst som uten tvil ikke kan ha vært en opprinnelig del av evangeliet, nemlig sluttavsnittet 16,9–20. Det må regnes som en senere tilføyelse, om enn gjort allerede i meget gammel tid (jf. om det mitt skrift «Det nye testamentes tekst», s. 31 f.).

Riktignok synes det temmelig klart at evangeliet vårt ikke opprinnelig kan ha sluttet med det vi leser i 16,8. Det må altså ha hatt en slutt som senere på en eller annen måte er gått tapt – hvis da ikke Markus, som flere har antatt, er blitt hindret i å avslutte skriftet sitt, enten ved døden eller ved en annen tvingende omstendighet.

Det er gjort forskjellige forsøk på å rekonstruere den tapte slutten. I virkeligheten kan vi likevel ikke si med bestemthet mer om hva slutten inneholdt, enn at den i alle fall må ha fortalt at Jesus har åpenbart seg for disiplene sine i Galilea. Det har vi uten tvil rett til å slutte ut fra det evangelisten har meddelt i 14,28 og 16,7.

Hvordan det opprinnelige sluttavsnittet ellers skulle ha forsvunnet, lar seg ikke forklare tilfredsstillende. Det er i alle fall lite sannsynlig at det siste bladet i den opprinnelige papyrusrullen falt bort ved et eller annet uhell allerede svært tidlig, slik en ofte har tenkt seg.

Men det er godt forståelig at en søkte å erstatte det som manglet, med en tilføyelse som den vi har i bibelutgavene våre. Den utgjør også slutten på evangeliet i de fleste av de håndskriftene vi har i dag. Som allerede omtalt i det skriftet jeg nettopp nevnte, finner vi også en annen og kortere slutt føyd til i enkelte håndskrifter.

For øvrig skal det her bare anføres at ifølge Eusebius manglet sluttavsnittet i nesten alle de håndskriftene han kjente til, slik det også faktisk mangler i våre to eldste håndskrifter, Vaticanus og Sinaiticus. Det finnes heller ikke spor av kjennskap til det hos kirkelærere som Tertullian, Cyprian og Origenes, selv der de behandler emner som måtte gjøre det helt nærliggende for dem å sitere det.

2. Evangelisten Markus

Som vi ser av Apg 12,12, var Markus sønn av en troende jødisk kvinne som het Maria og eide et hus i Jerusalem, der de kristne synes å ha hatt sitt vanlige samlingssted i menighetens første tid. Foruten sitt jødiske navn Johannes hadde han – etter en skikk som rådet blant jødene både på den tiden og i senere tider – et ikke-jødisk navn, det latinske navnet Markus. Det må da ha vært det navnet han brukte når han ferdedes utenfor Israels land.

Av 1 Pet 5,13, der Peter kaller ham sin «sønn», kan vi sikkert slutte at det var denne apostelen som førte ham til troen på Jesus som Messias (og da sannsynligvis også døpte ham). Adskillige fortolkere har antatt – svært nærliggende og trolig riktig – at Markus forteller et trekk fra sitt eget tidligere liv når han skriver om den unge mannen som fulgte etter Jesus og flyktet naken bort (14,51 f.).

Ifølge Kol 4,10 var han fetter av Barnabas, og gjennom ham er han trolig kommet i berøring med Paulus. I hvert fall fulgte han med disse to mennene da de vendte tilbake fra Jerusalem til Antiokia etter å ha overbrakt kollekten fra menigheten i Antiokia (Apg 12,25). En tid etter tok de ham så med på Paulus' første misjonsreise (Apg 13,5[1]); men under denne reisen skilte han lag med dem og dro tilbake til Jerusalem (Apg 13,13).

Senere ville Barnabas også ha ham med på Paulus' andre misjonsreise, men det satte Paulus seg meget bestemt mot. Følgen ble at Barnabas dro til Kypros sammen med Markus, mens Paulus dro til Lilleasia sammen med Silas (Apg 15,37 ff.).

Omtrent ti år senere finner vi ham likevel igjen sammen med Paulus, som hans høyt skattede medarbeider under det første fangenskapet i Rom (Kol 4,10; Filem 24). Han må altså med tiden igjen ha vunnet Paulus' fulle tillit.

At tillitsforholdet varte også i tiden etter, ser vi av 2 Tim 4,11. Dette brevet er skrevet under apostelens andre fangenskap i Rom, og der ber Paulus Timoteus ta Markus med seg til Rom, med den begrunnelsen at han (Markus) «er til nytte

[1] Trykket har «Apg 15,3»; rettet til det stedet Odland trolig mente.

for meg i tjenesten». Da brevet ble skrevet, må Markus altså ha vært i Lilleasia, der Timoteus den gangen oppholdt seg.

I mellomtiden har han, som 1 Pet 5,13 viser, igjen vært i Rom sammen med Peter, i året 63 eller 64 (jf. innledningen til 1 Pet i min fortolkning av de katolske brev). – Ifølge en kirkelig overlevering som Eusebius nevner i kirkehistorien sin, skal Markus også ha kommet til Egypt og vært den første som forkynte evangeliet der, slik at han fikk grunnlagt menigheter i Aleksandria. Hvis denne overleveringen er troverdig, må oppholdet hans der mest sannsynlig settes til tiden etter Paulus' død (i året 66 eller 67).

3. Hvor og når evangeliet ble skrevet

Om stedet der evangeliet vårt ble til, kan vi ikke si noe helt bestemt. Likevel taler all sannsynlighet for at oldkirkens alminnelige oppfatning stemmer, nemlig at det er skrevet i Rom (slik Klemens av Aleksandria, Eusebius, Hieronymus og flere, muligens allerede Papias).

Etter det Klemens og Eusebius mener å vite, skal evangeliet vårt også nærmest være bestemt for de kristne i Rom, som uttrykkelig hadde bedt Markus om å skrive ned det de hadde hørt Peter fortelle om Jesu liv. Det er heller ingen grunn til å tvile på at også dette mer spesielle punktet i overleveringen er riktig. Ja, det kan trolig sies at denne overleveringen stemmer svært godt overens med evangeliets eget preg.

Markus føyer gjerne til forklarende bemerkninger når han omtaler jødiske skikker eller anfører arameiske ord – bemerkninger som var helt overflødige for jøder (jf. 7,2 ff. og 34; 14,12; 15,42). I 10,12 tar han dessuten åpenbart hensyn til romersk lovgivning om ekteskapsskilsmisse. Legger en merke til dette, kan en ikke være i tvil om at han har skrevet skriftet sitt med lesere av hedensk byrd for øye.

Han bruker også i påfallende høy grad latinske uttrykk og forklarer til og med greske ord ved å føye til de tilsvarende latinske betegnelsene (slik i 12,42 og 15,16). Da synes det innlysende at evangeliet hans opprinnelig har vært bestemt for lesere i den latinsktalende verden.

At vi da særlig må tenke på romerske lesere, ligger det nær å se et vitnesbyrd om i 15,21. Der omtaler Markus Simon fra Kyrene, som bar Jesu kors, som far til Aleksander og Rufus. Det er åpenbart forutsatt at disse to mennene var godt kjente blant evangeliets opprinnelige lesere.

Nå sender Paulus i Rom 16,13 hilsen til en Rufus, som altså må ha bodd i Rom, og til hans mor. Hun bar det jødiske navnet Maria, og om henne sier han at hun også har vært en mor for ham selv. Det viser tydelig nok at han tidligere, i Israels land eller ellers i Orienten, har stått i et nært forhold til denne familien. Senere har den flyttet til Rom, muligens etter at faren i familien var død.

Om tiden da evangeliet vårt ble skrevet, forteller Klemens av Aleksandria at mens Peter ennå levde og oppholdt seg i Rom (altså i året 63 eller 64), ble Markus bedt av Peters tilhørere om å skrive ned det apostelen hadde forkynt dem om Jesus. Da Peter fikk høre om det, verken hindret eller oppmuntret han ham.

Meningen her synes å være at Markus allerede før Peters død hadde gått i gang med forberedelsene til skriftet sitt.

Så langt lar denne meldingen fra Klemens seg vel forene med det Irenæus forteller, åpenbart på grunnlag av gammel lilleasiatisk overlevering. Han sier at Markus først en tid etter Peters og Paulus' død (altså først etter år 66 eller 67) «overga oss (det vil si den kristne menigheten til bruk) det som Peter forkynte, i skriftlig form». Irenæus taler nemlig åpenbart om når Markus hadde evangeliet sitt ferdig og ga det ut.

Også uttalelsene av Papias og hans lærer, presbyteren Johannes, som er sitert ovenfor, synes nærmest å peke i retning av at Peter allerede var død da Markus skrev ned det han husket av fortellingene hans. Etter disse historiske vitnesbyrdene må evangeliet vårt da settes til slutten av 60-årene, altså noe senere enn da Matteus' arameiske original ble til – en datering som heller ikke evangeliet selv på noe punkt kan sees å motsi.

4. Evangeliets formål

Som Matteus har også Markus satt en overskrift eller tittel over evangeliet sitt (1,1) og dermed gitt til kjenne hva han ville med det. Han har – sier han – villet gi leserne sine en framstilling av «begynnelsen til Jesu Kristi, Guds Sønns evangelium».

Det vil sikkert si at han har villet skildre den historiske opprinnelsen til det frelsesbudskapet fra Gud som på hans tid ble forkynt rundt om i den hedenske verden, og som gikk under navnet Jesu Kristi, Guds Sønns evangelium. Det kunne med rette kalles slik, for Jesus, som menigheten hans bekjente som Kristus, Guds Sønn, hadde selv vært dets første forkynner, og etter sin død og oppstandelse hadde han latt det forkynne videre ved sine utvalgte vitner (jf. min fortolkning av Rom 1,9).

Leser en gjennom evangeliet vårt, ser en imidlertid at Jesu forkynnelse avgjort trer tilbake for undergjerningene hans, og blant dem står djevelutdrivelsene og helbredelsene av syke fremst. Med rette har en da også kalt evangeliet vårt «handlingens evangelium», til forskjell fra Matteusevangeliet som «talenes evangelium».

Også Matteus forteller adskillig om Jesu undergjerninger, men han gjør det for også gjennom dem å framstille Jesus som den lovede Messias. Hos Markus råder et helt annet synspunkt. For ham gjelder det åpenbart først og fremst å gi leserne sine et levende inntrykk av Jesus som den mektige undergjøreren, utrustet av Gud med overmenneskelig kraft. Gang på gang framhever han hvordan Jesu makt kom til syne gjennom de gjerningene han gjorde.

På den andre siden understrekes det likevel også at kilden til Jesu undergjerninger ikke bare var makten hans. De står samtidig fram som velgjerninger og altså som noe som også sprang ut av hans aldri sviktende barmhjertige kjærlighet. Som en sammenfatning kan vi derfor si at evangelisten vår har villet framstille Jesus som den mektige og utrettelig barmhjertige befrieren fra syndens ulykkelige følger.

Som det sier seg selv, kunne evangelisten likevel ikke bli stående ved Jesu undergjørende virksomhet når han ville vise historisk hvordan frelsesbudskapet fra Jesus hadde oppstått. Dette budskapet hadde sin opprinnelse i hele Jesu liv, og evangelisten kunne derfor ikke unnlate å ta med både hans lærende virksomhet og hans livsutgang i framstillingen sin.

Men Jesu lærende virksomhet trer, som allerede bemerket, avgjort tilbake for undergjerningene hans. Av innholdet i den meddeler Markus i det vesentlige bare så mye som var helt nødvendig for å forstå arten av det Guds rike som Jesus grunnla, og for å oppdra disiplene til deres framtidige virksomhet som evangeliets forkynnere. Særegent for evangeliet vårt er det også at evangelisten et par steder der han omtaler Jesu lærende virksomhet, spesielt framhever det mektige inntrykket den gjorde på tilhørerne (jf. 1,22.27).

Men nettopp med dette innholdet og formålet var evangeliet vårt også særlig egnet til å imøtekomme et behov som var sterkt rådende i datidens hedenske verden. Mange følte levende hvordan lidelsen og døden hersket og lå tungt over menneskene, og de bar på fortvilelse over det i hjertet – enten denne fortvilelsen nå ga seg utslag i sløv resignasjon, i håpløs klage, i forbitret trass mot skjebnen eller i lettsindig lystighet.

Mange følte det også som om verden var blitt gammel og utslitt og gikk sin undergang i møte, og de søkte derfor etter noe nytt som kunne bringe legedom for tidens skader, «nye livskrefter, nye åpenbaringer av guddommen» (Luthardt).

Her griper evangeliet vårt inn og viser historisk at det nettopp i Jesus var åpenbart en ny livsmakt fra Gud til helbredelse for den dødssyke verden.

Er Jesus kommet til verden for ved sitt liv, sin lidelse og sin død å frelse menneskene fra synden, fra dens skyld og dens makt, så er han også kommet for å frelse fra alle syndens ulykkelige følger – ikke minst fra de onde åndenes herredømme, som datidens hedningeverden i særlig grad sukket under. Og som pant på dette viste han seg i sine dager i kjødet som den mektige og barmhjertige undergjøreren som lidelse og død, ja, selv djevelens overmenneskelige makt må vike for.

5. Evangeliets inndeling

Bortsett fra overskriften (1,1) og en kort innledning om forberedelsene til Jesu offentlige framtreden (1,2–13) lar innholdet i evangeliet vårt seg mest naturlig ordne i tre hoveddeler.

Første hoveddel: Jesu virksomhet i Galilea (1,14–9,50). Innenfor denne hoveddelen kan vi skjelne mellom fire større avsnitt.

Første avsnitt (1,14–45): Etter en alminnelig angivelse av hva Jesu offentlige forkynnelse inneholdt i den første tiden (v. 14 f.), viser evangelisten hvordan både Jesu forkynnelse og de undergjerningene som fulgte den fra begynnelsen av, vakte begeistring hos folket i Galilea. Han viser også hvordan Jesus foreløpig var alene om å forkynne evangeliet, selv om han allerede fra første stund sørget for å vinne seg medhjelpere i forkynnerkallet sitt: Han forbød de onde åndene å rope ut at han var Messias, og påla likeledes dem han helbredet, at de ikke skulle tale til noen om det – om enn forgjeves.

Annet avsnitt (2,1–3,6): En sammenstilling av forskjellige hendelser som førte til motstand mot Jesus fra folkets åndelige ledere, ordnet ut fra et rent saklig synspunkt. Motstanden skjerpet seg raskt til dødsfiendskap.

Tredje avsnitt (3,7–6,13): I samme grad som Jesu arbeid øker i omfang, blir det også stadig vanskeligere, fordi det etter hvert også innenfor folket selv kom til en krise: Bare en mindre del av folket viste seg mottakelig, mens det store flertallet forherdet seg.

Fjerde avsnitt (6,14–9,50): Så langt det er mulig, trekker Jesus seg tilbake fra folkemassene og vier seg til arbeidet med å undervise og oppdra disiplene sine.

Annen hoveddel: Jesu siste reise til Jerusalem og hans framtreden der (10,1–13,37).

Første avsnitt (10,1–45): Under reisen fortsetter Jesus å undervise disiplene.

Annet avsnitt (10,46–12,44): Jesu siste offentlige framtreden som Messias i Jerusalem.

Tredje avsnitt (*kap.* 13): Profetien om enden.

Tredje hoveddel: Jesu lidelse, død og oppstandelse (kap. 14–16).

Evangeliets overskrift (1,1)

Evangeliets overskrift (1,1)

«[1]Begynnelsen til Jesu Kristi, Guds Sønns evangelium.»

Flere fortolkere har villet forstå dette verset slik: «her begynner Jesu Kristi, Guds Sønns evangelium» (det vil si «her begynner jeg min framstilling av dette evangeliet»). Denne forståelsen må sikkert avvises som uholdbar, for det er i virkeligheten ikke til å begripe hvordan en forfatter skulle kunne finne på å begynne med en så selvsagt og derfor helt intetsigende bemerkning.

Er dette verset virkelig en overskrift eller tittel over hele Markus' skrift – og det er det utvilsomt –, kan meningen sikkert ikke være noen annen enn den som ble nevnt ovenfor (i innledningen, under «Evangeliets formål»). Evangelisten har villet framstille Jesu liv – med den guddomsmakten som ble åpenbart i hele hans framtreden – som opphavet til det frelsesbudskapet som ble forkynt rundt om i den hedenske verden på den tiden evangeliet vårt ble til. Forkynnerne betegnet dette budskapet som opprinnelig forkynt av Jesus Kristus selv.

Ellers skulle det vel si seg selv at når Markus her føyer «Kristus, Guds Sønn» til navnet Jesus, har han dermed også antydet sin hensikt: Han vil legge fram det historiske beviset for at det er rett å tro på Jesus som Messias og Guds Sønn og å forkynne ham som det. Slik ville han styrke leserne sine i denne troen, eller – i den grad skriftet hans også skulle bli lest av hedninger som ennå sto utenfor menigheten – søke å føre dem til denne troen.

Når han her kaller Jesus ikke bare Messias, men også «Guds Sønn», kan vi sikkert også gå ut fra at dette siste navnet ikke er ment bare som et annet uttrykk for det som ligger i navnet Kristus, den lovede store frelserkongen.

Det må forstås i samme betydning som vi finner det brukt både av Paulus (jf. min fortolkning av Rom 1,3 f.) og av Jesus selv (jf. min fortolkning av Matt 3,17). Det betegner altså at Jesu person har en helt enestående opprinnelse fra Gud, og nærmere bestemt at hans verdighet som Guds Sønn er grunnlaget for hans kall som Messias.

Meget treffende bemerker en nyere fortolker (J. Weiss): «En etterfølger av Paulus som skriver for en paulinsk menighet, kan neppe ha forstått det (navnet «Guds Sønn») annerledes enn Paulus selv, det vil si slik at Jesus Kristus var et guddommelig vesen som stammet fra himmelen.»

Innledning: Forberedelsene til Jesu offentlige framtreden (1,2–13)

I dette innledende avsnittet, som er parallelt med Matt 3,1–4,11, gir evangelisten en svært kortfattet framstilling av hvordan folket ble forberedt ved døperens virksomhet (v. 2–8), og hvordan Jesus på sin side selv ble forberedt ved dåp og fristelse (v. 9–13). Han er så kortfattet åpenbart fordi han så snart som mulig har villet komme til det som for ham er hovedsaken: framstillingen av Jesu offentlige virke. Ut fra dette hensynet er det også forståelig at han ikke forteller noe om Jesu unnfangelse, fødsel og barndom.

> «[2]Som det står skrevet i profetene: Se, jeg sender min budbærer foran deg, han skal rydde din vei. [3]Det er en røst av en som roper i ørkenen: Rydd Herrens vei, gjør hans stier rette! [4]Slik sto døperen Johannes fram i ørkenlandet og forkynte omvendelses dåp til syndenes forlatelse. [5]Og hele Judea-landet og alle i Jerusalem dro ut til ham, og de ble døpt av ham i elven Jordan idet de bekjente sine synder. [6]Johannes gikk kledd i klær av kamelhår og hadde lærbelte om livet, og maten hans var gresshopper og vill honning. [7]Han forkynte og sa: Etter meg kommer han som er sterkere enn jeg – jeg er ikke engang verdig til å bøye meg ned og løse skoremmen hans. [8]Jeg har døpt dere med vann, men han skal døpe dere med Den Hellige Ånd.»

V. 2–4. Markus begynner beretningen sin om døperen Johannes' framtreden med å framheve at den stemte fullkomment overens med profetien i Det gamle testamente. Dermed er det sagt at vi her ikke har med en tilfeldig historisk hendelse å gjøre, men med virkeliggjørelsen av en guddommelig rådslutning som var kunngjort for lenge siden. Samtidig har han sikkert villet antyde noe mer: Når allerede forløperens framtreden var forutsagt av profetene, var dermed også det guddommelige seglet satt på hans store etterfølgers Messias-verdighet.

Neppe noen tenksom bibelleser har imidlertid kunnet unngå å legge merke til at han her i virkeligheten anfører uttalelser av to forskjellige profeter: først (i v. 2) et ord av profeten Malaki (Mal 3,1) og så (i v. 3) et ord av Jesaja (Jes 40,3).

Hvordan skal det så forklares at han har tilskrevet Jesaja begge disse profetordene?[1] Det eneste svaret som stemmer helt med teksten, er sikkert at det i øyeblikket har stått for evangelisten som om begge hørte til den profeten han nevner. Vi har altså her å gjøre med en lignende hukommelsesfeil som i Matt 27,9.

På parallellstedene hos Matteus (3,3) og Lukas (3,4) siteres bare Jes 40,3, mens vi hos Matteus i en annen sammenheng (11,10) finner bare Malaki-ordet anført, men uten at profetens navn er nevnt.

Uten tvil har da også de fortolkerne rett som har ment at Markus her viser seg avhengig av Matteusevangeliet, eller mer nøyaktig av den arameiske originalen til dette evangeliet: Han har stilt sammen de to profetordene som Matteus siterer på forskjellige steder, og han har anført begge i temmelig nøyaktig samme form som hos Matteus (jf. ellers om innholdet i disse profetiene min fortolkning av Matt 11,10 og 3,3).

[1]Odland leser «hos profeten Jesaja» i v. 2, slik bibeloversettelsen han brukte; NB har «i profetene».

At det for øvrig er Jesaja-ordet som har hovedvekten her, mens Malakis profeti mer er satt foran som en innledning som skal gjøre det tydeligere, ser vi av v. 4. Der har evangelisten åpenbart villet skildre døperens framtreden slik at det blir innlysende hvor nøyaktig nettopp Jesajas ord er gått i oppfyllelse. Særlig to sider ved døperens framtreden framheves i så måte.

For det første: Hadde Jesaja talt om en heroldrøst som skulle lyde «i ørkenen», så er denne profetien til og med gått bokstavelig i oppfyllelse ved at døperen virkelig sto fram i en ørken (i ordets alminnelige betydning).

Dermed er det likevel ikke gitt at Markus har oppfattet ordet «ørken» hos Jesaja i dets bokstavelige betydning. Han kan selvfølgelig meget godt ha forstått at profeten mente «ørkenen» som et bilde på folkets åndelige tilstand (jf. min fortolkning av Matt 3,3), selv om han finner det særlig betydningsfullt at døperen, han som profetordet var gått i oppfyllelse på, «sto fram» i en ørken i ordets bokstavelige, ikke billedlige mening.

(Jf. min fortolkning av Matt 21,2.4 f., der det synes klart at Jesus selv formet inntoget sitt i Jerusalem slik at det kom til å stemme nøyaktig med ordlyden i den profetiske forutsigelsen, enda profeten selv åpenbart bare mente det profetordet som anføres der, som et billedlig uttrykk for at Messias skulle komme til folket sitt.)

I den bokstavelige overensstemmelsen mellom profetordet og døperens framtreden har Markus sikkert sett et betydningsfullt vitnesbyrd om at det ikke er tilfeldigheten, men Gud som har latt døperen stå fram «i ørkenen» – han som ved sin Ånd også ledet og formet profetenes tale.

For det andre: Hadde Jesaja talt om en herold som skulle oppfordre folket til å rydde vei for Herren gjennom en sann omvendelse (jf. min fortolkning av Matt 3,3), så er også denne profetien gått i oppfyllelse, nemlig ved at Johannes «forkynte omvendelses dåp til syndenes forlatelse».

I grunnteksten står her det samme ordet for å «forkynne» som i Matt 3,1, et ord som egentlig betyr å rope ut noe som herold. Dermed er det sagt at Johannes ikke sto fram i eget navn, men etter guddommelig sendelse og altså som forkynner av Guds vilje, og at han derfor også talte med en myndighet som krevde lydig underkastelse.

Markus uttrykker seg her noe forkortet når han sier at Johannes i Guds navn ropte ut en «omvendelses dåp». Det vil si at han oppfordret folket til å la seg døpe av ham, som en synlig framstilling av eller erklæring om at en i hjertet hadde gitt seg hen til Gud i en oppriktig omvendelse fra syndens vesen (jf. om omvendelsen min fortolkning av Matt 3,2).

At Johannes også direkte må ha oppfordret folket til å omvende seg, sier seg selv og trengte derfor ikke å nevnes her. Ellers meddeler Markus ikke noe mer om denne dåpen enn at den førte med seg «syndenes forlatelse» (jf. om det min fortolkning av Matt 3,6).

V. 5–6. Om innholdet i disse versene er det som trengs, sagt i min fortolkning av Matt 3,4–6.

V. 7–8. Av døperens forkynnelse ellers meddeler Markus bare hvordan han viste til sin sterkere etterfølger: Døperen selv døper bare med vann, men

etterfølgeren skulle døpe med Den Hellige Ånd (jf. om det min fortolkning av Matt 3,11).

Her trenger vi bare merke oss at der Matteus har uttrykket «jeg er ikke engang verdig til å bære skoene hans», har Markus «jeg er ikke engang verdig til å bøye meg ned og løse skoremmen hans». Forskjellen er uten all saklig betydning. Den kommer vel av at døperen ved de forskjellige anledningene har brukt noe forskjellige uttrykk for å gjøre anskuelig at han var uverdig til å utføre selv den ringeste slavetjeneste for sin store etterfølger.

> «[9]Og det skjedde i de dager at Jesus kom fra Nasaret i Galilea og ble døpt av Johannes i Jordan. [10]Straks han steg opp av vannet, så han himmelen åpne seg og Ånden komme ned over ham som en due. [11]Og det lød en røst fra himmelen: Du er min Sønn, den elskede, i deg har jeg velbehag. [12]Og straks drev Ånden ham ut i ørkenen. [13]Der i ørkenen var han i førti dager, og ble fristet av Satan. Han holdt til blant de ville dyr, og englene tjente ham.»

Også om Jesu dåp og fristelse meddeler Markus i hovedsaken bare det som er fortalt mer utførlig i Matt 3,13–4,11 (jf. min fortolkning av dette avsnittet hos Matteus). Særlig er beretningen hans om fristelsen overordentlig kortfattet, noe som viser at han må ha forutsatt at leserne hans kjente denne hendelsen nærmere.

Bare på to punkter har beretningen noe som ikke står i den tilsvarende hos Matteus. For det første var Jesus ifølge evangeliet vårt utsatt for Satans fristende angrep under hele ørkenoppholdet («var han i førti dager, og ble fristet av Satan»; jf. om det min fortolkning av Matt 4,2). For det andre heter det: «Han holdt til blant de ville dyr.» Dette trekket skal trolig framheve ørkenens ensomhet: Langt borte fra mennesker var Jesus bare omgitt av de ville dyrene.

De fortolkerne synes imidlertid å ha truffet det rette som mener at dette trekket hører meget nær sammen med det som følger, «og englene tjente ham». Tanken er da denne: Mens Jesus var i ørkenens ensomhet, bare omgitt av de ville dyrene, viste Gud ham sitt vedvarende velbehag ved å sende ham engler til å tjene ham. Dermed ville evangelisten med de to siste setningene i v. 13 ha antydet at Jesus hadde seiret i fristelseskampen (jf. ellers om englenes tjeneste her min fortolkning av Matt 4,11).

Jesu virksomhet i Galilea, første avsnitt (1,14–45)

1. Alminnelig skildring av Jesu offentlige forkynnelse (1,14–15)

Etter en alminnelig angivelse av hva Jesu offentlige forkynnelse inneholdt i den første tiden (v. 14 f.), viser evangelisten hvordan både Jesu forkynnelse og de undergjerningene som fulgte den fra begynnelsen av, vakte begeistring hos folket i Galilea. Han viser også hvordan Jesus foreløpig var alene om å forkynne evangeliet, selv om han allerede fra første stund sørget for å vinne seg medhjelpere i forkynnerkallet sitt: Han forbød de onde åndene å rope ut at han var Messias, og påla likeledes dem han helbredet, at de ikke skulle tale til noen om det – om enn forgjeves (se innholdsoversikten foran fortolkningen).

> «[14]Men etter at Johannes var satt i fengsel, kom Jesus til Galilea og forkynte
> Guds evangelium. [15]Han sa: Tidens mål er fullt, og Guds rike er kommet nær.
> Omvend dere og tro på evangeliet!»

Om Jesu komme til Galilea, som nevnes her i v. 14, jf. min fortolkning av Matt 4,12. Markus kaller Jesu preken i Galilea en forkynnelse av «Guds evangelium», det vil si frelsesbudskapet som stammer fra Gud (jf. min fortolkning av Rom 1,1). Dermed har han åpenbart villet peke på forskjellen mellom Jesu preken og døperens forkynnelse, som han i v. 4 hadde karakterisert som en forkynnelse av omvendelsesdåpen – enda også Jesus oppfordret folket til omvendelse, slik hans første preken er sammenfattet i v. 15 (jf. min fortolkning av Matt 4,23).

Det er vel også i samsvar med dette at han i dette verset, ved siden av omvendelsesropet, nevner oppfordringen til å «tro på evangeliet», det vil si i tillitsfull overbevisning å åpne hjertet for det Guds evangelium som Jesus selv var forkynner av.

Ellers stemmer Markus' gjengivelse av Jesu preken her i det vesentlige med Matt 4,17. Forskjellene er bare disse: Markus har satt begrunnelsen for omvendelsesropet først – henvisningen til at opprettelsen av Guds rike var nær forestående. Han sier «Guds rike» i stedet for «himlenes rike» (jf. om det min fortolkning av Matt 3,2). Og han innleder kunngjøringen av at Guds rike er «nær», med ordene «Tidens mål er fullt». Det vil si at det tidsmålet som etter

Guds rådslutning skulle gå før Messias trådte fram som rikets grunnlegger, nå var fullt, og at det tidspunktet Gud hadde fastsatt for Messias' åpenbarelse, altså nå var kommet (jf. Gal 4,4).

2. Kallet av de fire første disiplene (1,16–20)

> «[16]Da han gikk langs Galilea-sjøen, fikk han se Simon og hans bror Andreas. De holdt på å kaste not i sjøen, for de var fiskere. [17]Jesus sa til dem: Følg meg, så vil jeg gjøre dere til menneskefiskere. [18]Og straks forlot de garna sine og fulgte ham. [19]Da han var kommet litt lenger fram, så han Jakob, sønn av Sebedeus, og hans bror Johannes. De satt i båten og bøtte garn. [20]Straks kalte han dem. Og de forlot sin far Sebedeus og leiefolkene i båten, og fulgte ham.»

I tydelig samsvar med formålet med evangeliet vårt forteller Markus i dette avsnittet hvordan Jesus knyttet til seg en del disipler allerede svært snart etter at han hadde begynt sin kortvarige forkynnervirksomhet i Galilea. De skulle være hans faste følgesvenner, og han ville oppdra dem til å bli hans medarbeidere for evangeliet og til å føre kallsgjerningen hans videre. Bare fordi Jesus gikk fram på denne måten, kunne det evangeliet han forkynte, bli forkynt rundt om i hedningeverdenen – slik det i virkeligheten ble på den tiden evangeliet vårt ble til.

Avsnittet er allerede utlagt ved det parallelle stykket hos Matteus (Matt 4,18–22). Her trenger vi bare legge merke til tilføyelsen i v. 20, som er særegen for Markus: «og leiefolkene». Av den ser vi at Sebedeus har drevet fisket i noe større stil. Ellers er denne tilføyelsen vel bare et av de mange utmalende enkelttrekkene i evangeliet vårt, som Markus fletter inn i fortellingen sin uten å legge noen dypere tanke i dem.

Enkelte fortolkere har riktignok ment at han med dette trekket har villet forklare hvordan Sebedeus' sønner så uten videre kunne følge Jesu kall og forlate faren sin, som de var medhjelpere for i arbeidet hans (andre annerledes).

3. Jesus i synagogen i Kapernaum (1,21–28)

> «[21]De gikk så inn i Kapernaum. Og på sabbaten gikk han straks inn i synagogen og lærte. [22]De var slått av undring over hans lære, for han lærte dem som en som hadde myndighet, og ikke som de skriftlærde. [23]Det var da i synagogen deres en mann med en uren ånd, og han skrek høyt [24]og sa: Hva har vi med deg å gjøre, Jesus fra Nasaret? Du er kommet for å ødelegge oss. Jeg vet hvem du er, du Guds Hellige! [25]Men Jesus truet den og sa: Ti stille, og far ut av ham! [26]Og den urene ånden rev og slet i ham, skrek med høy røst og for ut av ham. [27]Da ble alle forferdet, og de spurte hverandre: Hva er dette? En ny lære! Med myndighet befaler han til og med de onde åndene, og de adlyder ham. [28]Og ryktet om ham kom straks ut overalt der omkring i Galilea.»

V. 21–22. Det evangelisten forteller i avsnittet som begynner her, har ingen parallell hos Matteus. En kan sikkert anta at han her og i de følgende avsnittene gjengir det han hadde hørt Peter fortelle om sine første opplevelser i samværet med Jesus – muligens gjelder det allerede den foregående beretningen om kallet av de fire første disiplene også.

Fra Gennesaret-sjøen gikk Jesus med de nyvunne disiplene sine inn i Kapernaum (jf. om denne byen min fortolkning av Matt 4,13). Og «på sabbaten» gikk han «straks» inn – det vil si at Jesus allerede den nærmeste sabbaten som fulgte, sto fram som lærer i byens synagoge (jf. om dette ordet min fortolkning av Matt 4,23).

Om innholdet i talen hans forteller evangelisten ingenting. Trolig går han ut fra at leserne av seg selv ville forstå at undervisningen ved denne anledningen i det store og hele var den samme som det v. 15 sier om innholdet i Jesu offentlige forkynnelse generelt. Derimot framhever han (v. 22) det mektige inntrykket læren hans gjorde på tilhørerne (jf. min fortolkning av Matt 7,28 f.).

V. 23–28. Til dette knytter evangelisten så fortellingen om hvordan Jesus umiddelbart etterpå («straks») fikk anledning til også å åpenbare makten sin over de onde åndene. Nettopp den gangen var det nemlig en mann i synagogen som var besatt av en uren (ond) ånd, og som plutselig satte i et høyt skrik. Gjennom munnen hans protesterte den onde ånden først mot enhver innblanding fra Jesus i dens saker, og dermed i alle de onde åndenes saker («Hva har vi med deg å gjøre, Jesus fra Nasaret?»).

Deretter begrunnet den protesten: Den var viss på at Jesus bare var kommet (til verden) for å «ødelegge» dem, det vil si overgi hele mørkets rike til undergang. For ånden visste at Jesus ikke var noen annen enn «Guds Hellige», det vil si den som i enestående forstand er innviet til Guds tjeneste, altså Messias. Ved ham vil Gud opprette sitt rike i verden, og derfor har han til oppgave å tilintetgjøre Satans og hans ånders herredømme over menneskene.

Da Jesus så (v. 25) «truet den», det vil si med sitt mektige ord bød den å tie og fare ut av mannen, måtte den (v. 26) lystre befalingen hans øyeblikkelig. Men først lot den enda en gang raseriet sitt gå ut over mannen: Den rev og slet i ham, så den syke fikk krampetrekninger, og den utstøtte et høyt skrik.

Inntrykket dette underet gjorde på folket, skildrer evangelisten så i v. 27: Alle ble grepet av forferdelse over den åpenbaringen av overmenneskelig makt som de her hadde opplevd, og de spør hverandre hva som vel kan ligge bak «dette». Som det går fram av det følgende, tenker de da ikke bare på underet som nettopp hadde skjedd, men også på Jesu læretale, som var gått forut.

«En ny lære!» heter det først, det vil si en lære som var noe helt ukjent for dem, både når det gjaldt innholdet og hele tonen og karakteren. Og på samme måte som læren hans hadde gjort et overveldende inntrykk, gjorde også myndigheten og makten hans det: Med sitt blotte ord hadde han vist seg i stand til å tvinge til og med de urene åndene til å adlyde seg.

Etter denne skildringen av stemningen som hadde grepet forsamlingen i synagogen, bemerker evangelisten til slutt i v. 28 at ryktet om Jesus straks kom ut overalt i omegnen av Kapernaum, fordi han hadde stått fram slik.

4. Helbredelser i Peters hus (1,29–34)

«[29]Straks de var kommet ut fra synagogen, gikk de inn i huset til Simon og Andreas, sammen med Jakob og Johannes. [30]Simons svigermor lå til sengs med feber, og straks talte de til ham om henne. [31]Han gikk bort til henne, grep

> hånden hennes og reiste henne opp. Og feberen forlot henne, og hun tjente dem. [32]Men da det var blitt kveld og solen var gått ned, brakte de til ham alle som var syke og de som var besatt av onde ånder. [33]Og hele byen var samlet utenfor døren. [34]Han helbredet mange som led av forskjellige slags sykdommer, og drev ut mange onde ånder. Men han tillot ikke åndene å tale, for de kjente ham.»

Til dette avsnittet, som er parallelt med Matt 8,14–16, skal det her bare gjøres to korte bemerkninger. For det første skal subjektet «de» i v. 29 selvfølgelig forstås om Jesus, Simon og Andreas. For det andre heter det i v. 34b at Jesus «tillot ikke åndene å tale, for de kjente ham». Det må åpenbart forstås slik: Jesus var på denne tiden selv ennå ytterst tilbakeholden med å forkynne for folket at han var Messias (jf. min fortolkning av Matt 16,20), og han ville ikke bli utropt som Messias før tiden var inne, aller minst av urene ånder.

5. Jesus utvider virksomheten sin til småbyene omkring i Galilea (1,35–39)

> «[35]Tidlig om morgenen, mens det ennå var ganske mørkt, sto han opp og gikk ut. Han dro bort til et øde sted og ba der. [36]Simon og de som var sammen med ham, skyndte seg etter ham. [37]Og de fant ham og sa til ham: Alle leter etter deg! [38]Han sier til dem: La oss gå andre steder – til småbyene her omkring, så jeg kan forkynne Ordet der også. For det er derfor jeg er kommet. [39]Så dro han omkring i hele Galilea og forkynte i synagogene deres, og han drev ut de onde åndene.»

Tidlig neste morgen, da det ennå var så mørkt (egentlig: nattlig) at ingen kunne legge merke til at han sto opp fra leiet sitt og forlot huset, gikk Jesus ut av byen til et øde (ubebodd) sted. Der ville han i uforstyrret bønn hente styrke fra sin himmelske Far til fortsatt virksomhet.

Imidlertid hadde Simon og «de som var sammen med ham» – trolig Andreas, Jakob og Johannes – lagt merke til at han var borte, og de skyndte seg av sted for å lete etter ham. Da de fant ham, meldte de at folket i Kapernaum allerede lette etter ham igjen. Trolig var det fordi ikke alle de syke og besatte hadde kunnet finne helbredelse kvelden før, og fordi en ikke kunne vite hvor lenge han ville bli i Kapernaum.

Jesus lot seg likevel ikke holde tilbake av dette fra sin egentlige kallsgjerning: å forkynne «Ordet» (Guds ord, evangeliet) overalt i landet. Han oppfordret disiplene sine til å gå med ham til småbyene der omkring, så han kunne forkynne det glade budskapet der også.

«For – sa han – derfor er jeg gått ut»,[1] det vil si: Det er nettopp for å forkynne evangeliet at jeg etter Guds vilje er trådt fram offentlig blant folket (jf. Luk 4,43, der det heter: «er jeg utsendt» av Gud).

Slik begynte han da (v. 39) å vandre omkring i hele Galilea, mens han forkynte Ordet i synagogene og drev ut de onde åndene. «Nettopp disse maktgjerningene av Jesus er de aller mest betydningsfulle for fortelleren vår. At han ved anledning også helbredet andre sykdommer, sier seg selv» (B. Weiss).

[1] NB har «For det er derfor jeg er kommet».

6. Helbredelsen av en spedalsk (1,40–45)

> «[40]Da kom en spedalsk til ham. Han ba ham og falt på kne for ham og sa til ham: Om du vil, så kan du gjøre meg ren! [41]Jesus fikk medynk med ham, rakte ut hånden, rørte ved ham og sa: Jeg vil, bli ren! [42]Og straks forlot spedalskheten ham, og han var ren. [43]Men Jesus talte strengt til ham og sendte ham straks bort, [44]og sa til ham: Se til at du ikke sier dette til noen. Men gå og vis deg for presten og bær fram det renselsesofferet som Moses har påbudt, til et vitnesbyrd for dem. [45]Men han gikk ut og begynte å kunngjøre det og utbredte ryktet vidt og bredt. Derfor kunne Jesus ikke lenger gå åpenlyst inn i noen by. Han var utenfor, på øde steder, og folk kom til ham fra alle kanter.»

Om tid og sted for denne hendelsen meddeler Markus ingenting, mens vi ser av Matt 8,1 at den fant sted like etter Bergprekenen. Ettersom den saklige fortolkningen allerede er gitt ved parallellen hos Matteus (Matt 8,1–4), skal det her bare sies litt om noen få trekk som ikke finnes hos Matteus.

I v. 41 framhever Markus Jesu barmhjertige medfølelse med den syke som motivet for helbredelsen. Et annet trekk som er særegent for evangelisten vår, har vi i v. 43: «Jesus talte strengt til ham og sendte ham straks bort» (nemlig fra de omgivelsene han var i). Jesus var åpenbart så streng (egentlig: vred) fordi han kjente den helbredetes sjelstilstand og så at mannen hadde tenkt så snart som mulig å gi seg til å basunere ut det han hadde opplevd.

Endelig har Markus i v. 45 en tilføyelse som viser hva han (til forskjell fra Matteus) fant mest betydningsfullt ved Jesu ord i v. 44: De vitner om at Jesus gjorde alt han kunne for å hindre at undergjerningen hans skulle bli mer kjent enn den likevel av seg selv ville bli. Det gjorde han fordi det for ham var langt mer om å gjøre å hjelpe sjelene til frelse fra synden enn å bringe hjelp i legemlig nød (jf. min fortolkning av Matt 9,30 f.[2]).

Den helbredede var ulydig mot Jesu befaling, og følgen ble at begeistringen for Jesus steg så høyt at han måtte gå fram på en annen måte enn før. Troskapen mot kallet forbød ham å fortsette som før å gå fritt og åpenlyst inn i noen by. Der ville et folk som var sykelig opptatt av undere, bare stadig strømme til ham, og slik ville han bli hindret i sitt egentlige virke. Derfor holdt han seg nå utenfor byene, på ubebodde steder, og der måtte folk oppsøke ham hvis de ville tale med ham. Det skjedde også i stor utstrekning: «Folk kom til ham fra alle kanter.»

At det likevel ikke er evangelistens mening at Jesus fra nå av slett ikke besøkte noen by, sier seg selv og går også fram av fortellingen som følger umiddelbart etter (2,1 ff.).

[2] Trykket har «Matt 12,30 f.»; rettet til det stedet Odland trolig mente.

Jesu virksomhet i Galilea, annet avsnitt (2,1–3,6)

1. Helbredelsen av den lamme i Kapernaum (2,1–12)

En sammenstilling av forskjellige hendelser som førte til motstand mot Jesus fra folkets åndelige ledere, ordnet ut fra et rent saklig synspunkt. Motstanden skjerpet seg raskt til dødsfiendskap (se innholdsoversikten foran fortolkningen).

«[1]Noen dager senere kom Jesus igjen til Kapernaum, og det ble kjent at han var hjemme. [2]Straks samlet det seg så mange mennesker at de ikke fikk plass, ikke engang ved døren. Og han talte Ordet til dem. [3]De kom da til ham med en som var lam, som ble båret av fire mann. [4]På grunn av folkemengden kunne de ikke få båret ham fram til Jesus. De brøt da opp taket over stedet der han var. Og da de hadde fått en åpning, firte de ned båren som den lamme lå på. [5]Da Jesus så deres tro, sa han til den lamme: Barn, syndene dine er deg forlatt! [6]Men noen av de skriftlærde satt der og tenkte i sitt hjerte: [7]Hvordan kan han tale slik? Han spotter Gud! Hvem kan forlate synder uten én, det er Gud? [8]Straks merket Jesus i sin ånd at de tenkte slik ved seg selv, og han sa til dem: Hvorfor tenker dere slik i deres hjerter? [9]Hva er lettest, å si til den lamme: Dine synder er deg forlatt! – eller å si: Stå opp, ta båren din og gå? [10]Men for at dere skal vite at Menneskesønnen har makt på jorden til å forlate synder – og nå taler han til den lamme –: [11]Jeg sier deg: Stå opp, ta båren din og gå hjem til ditt hus. [12]Og han sto opp, tok straks båren og gikk ut for øynene på dem alle, så alle ble ute av seg selv av undring. Og de priste Gud og sa: Slikt har vi aldri sett.»

V. 1–4. I disse versene er Markus adskillig mer utførlig enn Matteus i de tilsvarende versene (Matt 9,1 f.). Han meddeler en del enkeltheter som han sikkert har hentet fra Peters muntlige fortelling.

I v. 1 har bibeloversettelsen vår det mindre heldige «noen dager deretter». Det gir inntrykk av at det bare var gått noen få dager etter helbredelsen av den spedalske før Jesus igjen gikk inn i Kapernaum. I grunnteksten heter det: «etter at dager var gått», det vil si etter at det var gått en tid, uten at det dermed er sagt noe om hvor lenge han hadde vært borte på rundreisen sin i Galilea.

Da det ble kjent at han var kommet hjem, strømmet (v. 2) byens befolkning sammen igjen, både i huset og utenfor. Til og med plassen foran husdøren var fylt til trengsel av mennesker som lyttet til ordet hans mens han talte til dem om Guds rike. Da kom det (v. 3) fire menn som bar en lam mann på en båre – det

vil si et leie av matter eller en slags madrass som ble båret i de fire hjørnene – for at han kunne bli helbredet av Jesus.

Men de (v. 4) kunne ikke komme fram for folkemengden. Derfor steg de med båren opp på det flate taket, sannsynligvis ved hjelp av en trapp utenpå husveggen, og «brøt opp taket» over stedet der Jesus var – det vil si at de laget en åpning i den faststampede leiren som taket var laget av. Gjennom denne åpningen firte de så ned «båren som den lamme lå på».

V. 5–12. Her følger Markus i alt vesentlig Matteus' beretning (Matt 9,2b–8), og jeg viser derfor bare til min fortolkning av den.

2. Kallet av Levi (Matteus) og Jesu forsvar for sin omgang med tollere og syndere (2,13–17)

> «[13]Han gikk så ned til sjøen igjen. Hele folkemengden kom til ham, og han lærte dem. [14]Da han gikk videre, så han Levi, sønn av Alfeus, sitte på tollboden. Han sa til ham: Følg meg! Og han reiste seg og fulgte ham. [15]Og det skjedde da han lå til bords i hans hus, at også mange tollere og syndere spiste sammen med Jesus og disiplene hans – for de var mange, og de fulgte ham. [16]Men da de skriftlærde blant fariseerne så at han spiste sammen med tollere og syndere, sa de til disiplene hans: Han eter og drikker med tollere og syndere! [17]Da Jesus hørte det, sa han til dem: Det er ikke de friske som trenger lege, men de som har ondt. Jeg er ikke kommet for å kalle rettferdige, men syndere til omvendelse.»

Utover det vi leser i parallellen hos Matteus (Matt 9,9–13), har Markus i dette lille avsnittet i hovedsaken bare tre ting. For det første en innledning (v. 13): Jesus hadde igjen gått ut til sjøen (jf. 1,16) – enten fra Kapernaum eller, kanskje bedre, fra huset der den lamme var blitt helbredet – og der lærte han folket, som også nå samlet seg hos ham i store skarer.

For det andre angivelsen av apostelen Matteus' opprinnelige navn, Levi, og av farens navn, Alfeus. Og for det tredje bemerkningen i v. 15b, der han begrunner at han her for første gang omtaler Jesu «disipler»: Allerede da var det nemlig mange av dem, foruten de fire som det alt var fortalt at Jesus kalte. De fulgte regelmessig med ham (jf. min fortolkning av Matt 5,1) og ble derfor også innbudt sammen med ham av Levi.

3. Jesus svarer på spørsmålet om fasten (2,18–22)

> «[18]Johannes' disipler og fariseerne holdt faste, og noen kom og sa til ham: Hvorfor faster både Johannes' disipler og fariseernes disipler, men disiplene dine faster ikke? [19]Jesus sa til dem: Brudesvennene kan vel ikke faste når brudgommen er iblant dem? Så lenge de har brudgommen hos seg, kan de ikke faste. [20]Men de dager skal komme da brudgommen blir tatt fra dem, og da skal de faste, på den dagen. [21]Ingen syr en lapp av ukrympet tøy på et gammelt klesplagg. For da river den nye lappen med seg mer av det gamle, og riften blir verre. [22]Og ingen fyller ny vin i gamle skinnsekker. For da vil vinen sprenge sekkene, vinen vil spilles og sekkene ødelegges. Nei, ny vin i nye skinnsekker.»

Jf. om dette stykket min fortolkning av Matt 9,14–17. Av enkeltheter hos Markus må vi bare merke oss følgende. For det første heter det i v. 18 at Johannes' og

fariseernes disipler (eller etter en bedre lesemåte: «og fariseerne») «holdt faste». Meningen synes å måtte være at de gjorde det nettopp da, og at det som fortelles her, altså fant sted på en av fariseernes regelmessige fastedager. Det måtte gjøre det særlig nærliggende for dem å komme med spørsmålet sitt.

For det andre synes de som i den andre setningen i v. 18 kom og spurte, å måtte forstås om flere eller færre representanter for begge de nevnte partiene, mens Matteus bare nevner Johannes-disipler som spørsmålsstillere. For det tredje: Om uttrykket «fariseernes disipler», jf. min fortolkning av Matt 22,16.

For det fjerde virker de siste ordene i v. 20, «på den dagen», noe påfallende, særlig etter det foregående uttrykket «de dager». Blant de kommende dagene har Markus trolig villet framheve særskilt den ene dagen da brudgommen blir tatt fra disiplene – i motsetning til den dagen da denne samtalen fant sted, og som nettopp var en av fariseernes tradisjonelle fastedager.

4. Jesu forsvar for at disiplene plukket aks på sabbaten (2,23–28)

> «[23]Det skjedde at han på en sabbat gikk gjennom kornåkrene. Disiplene begynte da å plukke aks mens de gikk der. [24]Fariseerne sa til ham: Se, hvorfor gjør de det som ikke er tillatt på sabbaten? [25]Og han sa til dem: Har dere aldri lest hva David gjorde da han var i nød og sultet, han selv og de som var med ham, [26]hvordan han gikk inn i Guds hus, da Abjatar var yppersteprest, og åt skuebrødene, som ingen har lov til å ete uten prestene, og ga også dem som var med ham? [27]Og han sa til dem: Sabbaten ble til for menneskets skyld, og ikke mennesket for sabbatens skyld. [28]Så er da Menneskesønnen herre også over sabbaten.»

Jf. min fortolkning av Matt 12,1–8. Beretningen der er likevel noe mer utførlig enn her hos Markus, særlig når det gjelder grunnene Jesus anfører til forsvar for det disiplene gjorde. Men Markus har på sin side enkelte trekk som ikke finnes hos Matteus. Her skal bare følgende fire punkter som er særegne for Markus' framstilling, omtales.

For det første sies det i v. 26 at David gikk inn i Guds hus og åt skuebrødene «da Abjatar var yppersteprest». Her har vi sikkert ikke å gjøre med en ren og skjær tidsangivelse – det ville stemme lite med karakteren til evangeliet vårt for øvrig. Trekket synes mye mer å skulle framheve at selve ypperstepresten billiget Davids handlemåte.

Ellers har evangelisten her utvilsomt forvekslet navn. Hos Matteus og Lukas nevner Jesus ingen yppersteprest. Det er derfor vel sannsynlig at Markus selv på egen hånd har skutt inn disse ordene, og at han da er kommet til å forveksle far og sønn. Ifølge 1 Sam 21,1 ff. var det nemlig Abjatars far Ahimelek som ga David skuebrødene. Forvekslingen har trolig sin grunn i at Abjatar senere, under Davids regjering, ble yppersteprest ved siden av Sadok og var en av Davids trofaste venner (jf. 1 Sam 22,20 ff.; 2 Sam 17,15; 19,11 f.; 20,25).

For det andre: Etter å ha gjengitt Jesu ord om det David gjorde, føyer Markus i v. 27 f. til en uttalelse av Jesus som etter hans mening sikkert også falt ved samme anledning, men som han likevel innleder med ordene: «Og han sa til

dem.» Det synes som om han her bevisst har forkortet Jesu tale. Den mest naturlige forklaringen er at han har hatt Matteus' skrift for seg, men ment at han burde utelate det vi leser der i v. 5–7, fordi det var mindre lett å forstå for hedningkristne lesere.

For det tredje – og dette er likevel den mest iøynefallende særegenheten ved Markus' framstilling – bringer han i v. 27 et ord av Jesus som vi ikke finner noe annet sted i evangeliene våre, og som altså heller ikke Matteus har meddelt i sin parallelle beretning.

Med dette ordet holder Jesus fram at fariseerne med sin oppfatning av sabbatsbudet helt misforstår sabbatens betydning: «Sabbaten ble til for menneskets skyld, og ikke mennesket for sabbatens skyld.» Det vil si: Mennesket ble slett ikke skapt for å tjene som slave under en seremoniell forskrift som den om sabbaten. Tvert imot ble sabbaten innstiftet av Gud til nytte for mennesket, for å tjene mennesket som et middel til å nå det som var formålet med at det ble skapt.

I virkeligheten ligger denne betydningsfulle tanken likevel underforstått, om ikke direkte uttalt, i det ordet som Matteus (i v. 8) avslutter Jesu tale med ved denne anledningen: ordet om Menneskesønnen som herre over sabbaten. Det kommer også til uttrykk her hos Markus: I v. 28 knytter han dette ordet til utsagnet i v. 27 med et «Så … da», altså som en slutning.

Når sabbaten er bestemt til menneskets vel, til å hjelpe det å nå målet for livet sitt, må Menneskesønnen – hvis kall nettopp går ut på å føre mennesket fram til dets sanne livslykke – ha fullmakt til å tolke sabbatsbudets innerste mening. Han må altså også kunne avgjøre hva disiplene hans bør og ikke bør gjøre på sabbaten (jf. min fortolkning av Matt 12,8).

For det fjerde er det av mindre betydning at Markus i v. 28 sier «også over sabbaten». Det skal vel bare si at Menneskesønnen som sådan, i kraft av det kallet han har fått, har rett til å avgjøre hva som er den rette oppfyllelsen av alle de mange seremonielle forskriftene som er gitt til menneskets gagn, og altså også av sabbatsbudet.

5. Et nytt sammenstøt med fariseerne på grunn av en helbredelse på sabbaten (3,1–6)

> «[1]Han gikk igjen inn i en synagoge. Der var det en mann som hadde en vissen hånd. [2]De voktet nå på Jesus for å se om han ville helbrede mannen på sabbaten, så de kunne få noe å anklage ham for. [3]Han sier til mannen med den visne hånden: Reis deg og kom hit fram! [4]Så sa han til dem: Er det tillatt på sabbaten å gjøre godt eller å gjøre ondt, å berge liv eller å slå i hjel? Men de tidde. [5]Og han så omkring på dem med harme, full av sorg over deres forherdede hjerter. Så sier han til mannen: Rekk hånden ut! Han rakte den ut, og hånden hans ble frisk igjen. [6]Men fariseerne gikk ut, og sammen med herodianerne begynte de straks å holde rådslagning om hvordan de skulle få ryddet ham av veien.»

Jf. min fortolkning av Matt 12,9–14. – I v. 1 peker ordet «igjen» åpenbart tilbake til 1,39, der det var sagt at Jesus på reisene sine i Galilea pleide å forkynne evangeliet i synagogene. I samme vers må vi også merke oss at det i grunnteksten

ikke står «en vissen», men «en visnet hånd». Av det ser vi at det her ikke dreier seg om en medfødt feil, men om følgen av en sykdom eller et sår.

I v. 2 er subjektet ikke nevnt, men hvem «de» er, går klart fram av sammenhengen: om ikke nettopp de samme personene som i 2,24, så i alle fall folk fra deres parti. At de «voktet … på Jesus for å se om han ville helbrede mannen på sabbaten», utelukker selvsagt ikke at de, som Matteus sier, også stilte ham det mer alminnelige spørsmålet om det var tillatt å helbrede på sabbaten – et spørsmål som dessuten ikke var oppriktig ment.

Jesus har åpenbart gjennomskuet hensikten deres. For å vise dem at det han har i sinne å gjøre, «ikke behøver å sky den fulleste offentlighet» (B. Weiss), byr han derfor den syke å tre fram midt i forsamlingen (v. 3). Så legger han (v. 4) selv fram for dem spørsmålet om «det er tillatt på sabbaten å gjøre godt eller å gjøre ondt, å berge liv eller å slå i hjel».

Her må vi for det første merke oss at grunntekstens uttrykk for «å gjøre godt» ikke betyr å vise veldedighet, men å gjøre en god gjerning, å handle rett eller gjøre sin plikt. I samsvar med det betyr «å gjøre ondt» ikke å gjøre en annen ondt, men å handle mot sin plikt eller gjøre noe som er moralsk dårlig.

Etter Jesu mening må en enten gjøre godt (i den nevnte betydningen) eller gjøre det som er ondt, for han regner det å unnlate å gjøre godt som positiv synd (jf. Jak 4,17). Han vil altså at motstanderne hans skal se helbredelsen han har tenkt å utføre, ut fra plikten. Det kan nemlig aldri, og altså heller ikke på sabbaten, være forbudt å gjøre det som er plikt.

En kunne gjengi tanken i Jesu spørsmål slik: Her gjelder et enten–eller; er det ikke tillatt å gjøre godt, må det være plikt å gjøre ondt – men det vil likevel ingen kunne hevde.

Til dette alminnelige dobbeltspørsmålet knytter han så et annet, mer spesielt dobbeltspørsmål: om det på sabbaten er tillatt i et gitt tilfelle å berge liv, eller om en, hvis det ikke er tillatt, må slå i hjel. Som en med rette har bemerket, trekker Jesus her konsekvensen av det første spørsmålet: Er det forbudt å gjøre godt på sabbaten, måtte en i et gitt tilfelle også være forpliktet til å la være å berge liv. Sabbatsbudet ville da rett og slett bli foranledning til mord – for å la være å berge liv er det samme som å slå i hjel.

I det foreliggende tilfellet var det riktignok ikke tale om helbredelse fra en livsfarlig[1] sykdom, men bare om helbredelse av et enkelt lem. Men Jesus vil nettopp bare at motstanderne hans skal anvende tanken fra de to dobbeltspørsmålene på det foreliggende tilfellet. De skal altså erklære at helbredelsen av den syke mannen er en moralsk god handling som Gud har velbehag i, og som derfor også må være tillatt på sabbaten.

Som vi ser, er Markus her mer utførlig enn Matteus i gjengivelsen av Jesu ord om at det er tillatt å handle etter plikten på sabbaten, mens han på den andre siden har utelatt det vi leser hos Matteus i v. 11–12a. Likevel skulle det vel si seg selv at de to gjengivelsene meget godt lar seg forene: Matteus har bare formet Jesu uttalelse noe fritt og nøyd seg med å framheve hovedtanken i den, mens

[1] Trykket har «livsvarig»; rettet til det Odland åpenbart mente.

Markus sannsynligvis her har meddelt Jesu ord i den formen han hadde hørt dem gjengitt av Peter.

Særlig må vi imidlertid merke oss to ting her hos Markus. Jesus har stilt spørsmålene sine slik at motstanderne ikke kunne annet enn erklære at helbredelsen var tillatt – hvis de da ikke ville fornekte all moralsk bevissthet. De måtte nå skjønne at han sto i begrep med å utføre den. Men i stedet for å gi en slik erklæring velger de å tie, og dermed legger de forherdelsen sin for dagen.

Disse trekkene har Matteus ikke tatt med, og heller ikke det Markus forteller videre i v. 5a: at Jesus «så omkring på dem», det vil si rettet blikket mot hver enkelt av dem, og det «med harme», fordi de ikke ville gi sannheten ære, men samtidig «full av sorg» over «deres forherdede hjerter».

Derimot stemmer v. 5b og 6 helt med Matt 12,13 f.,[2] bortsett fra ett særtrekk: Hos Markus slo fariseerne seg i v. 6 ved denne anledningen sammen med «herodianerne» (jf. min fortolkning av Matt 22,16). Som flere fortolkere med rette har bemerket: Ville fariseerne ha Jesus ryddet av veien, kunne de bare håpe å nå denne hensikten ved å gå sammen med det partiet som var mektig ved landsfyrstens hoff.

[2] Trykket har «Matt. v. 23 f.»; rettet til det stedet Odland trolig mente.

Jesu virksomhet i Galilea, tredje avsnitt (3,7–6,13)

1. Folkets tilstrømning og apostelvalget (3,7–19)

I samme grad som Jesu arbeid øker i omfang, blir det også stadig vanskeligere, fordi det etter hvert også innenfor folket selv kom til en krise: Bare en mindre del av folket viste seg mottakelig, mens det store flertallet forherdet seg (se innholdsoversikten foran fortolkningen).

> «[7]Jesus dro så ned til sjøen sammen med disiplene sine, og en stor folkemengde fra hele Galilea fulgte ham. [8]Også fra Judea og Jerusalem, og fra Idumea, fra landet på den andre siden av Jordan og fra traktene omkring Tyrus og Sidon kom en stor mengde til ham, fordi de hadde hørt om alt det han gjorde. [9]Han sa til disiplene sine at en båt skulle holdes klar for ham på grunn av folket, for at de ikke skulle trenge seg inn på ham. [10]For han helbredet mange, så alle som hadde plager, trengte seg fram mot ham for å få røre ved ham. [11]Og når de urene åndene så ham, falt de ned for ham, ropte og sa: Du er Guds Sønn! [12]Men han bød dem strengt at de ikke skulle gjøre ham kjent.»

Disse versene skildrer Jesu virksomhet på én enkelt dag. Skildringen tjener åpenbart først og fremst som innledning til beretningen om hvordan de tolv apostlene ble valgt ut, selv om den samtidig skal gi et bilde av hvor påtrengende – og ofte plagsomt – folket var på denne tiden.

Om dette fulgte umiddelbart etter sabbatshelbredelsen i v. 1–6, sier evangelisten ikke noe om. Men når det i v. 7 heter at Jesus «dro» (mer nøyaktig: «trakk seg tilbake») ned til Genesaret-sjøen, synes det likevel å tyde på at han dermed ville gå av veien for videre strid med motstanderne sine, som stadig tydeligere la forherdelsen sin for dagen.

I v. 7b er lesemåten usikker, men etter all sannsynlighet bør en her oversette: «og en stor folkemengde fra Galilea fulgte ham» (nemlig ut til sjøen); «også (eller: og) fra Judea …», slik at disse siste ordene skal knyttes nært til det som følger.

Det som sies, er altså dette: Foruten den store mengden galileere som fulgte Jesus ut til sjøen, kom det også folk dit til ham fra Judea og fra selve hovedstaden, ja, fra så fjerntliggende deler av Israels land som Idumea (lengst i sør), Perea og grensedistriktet oppe mot Tyrus og Sidon. Også disse utgjorde en stor mengde, og det som hadde lokket dem, var ryktet om hans store gjerninger.

Tilstrømningen ble så veldig at Jesus (v. 9) måtte be disiplene sine holde en båt klar for ham, så han når som helst kunne trekke seg tilbake til den for å unngå folkets påtrengenhet. Han var nemlig (v. 10) fullt opptatt med å helbrede, så alle som hadde en eller annen plage (det vil si sykdom), trengte seg fram mot ham for i det minste å få røre ved ham, om han ikke kunne ta seg av dem personlig (jf. min fortolkning av Matt 9,20 f.).

Mest besvær hadde han likevel trolig med de besatte, som var drevet av urene ånder (v. 11): Så ofte de fikk øye på ham, falt de ned for ham og ropte ham ut som «Guds Sønn» (jf. min fortolkning av Matt 8,29). Det oppfattet folket vel som det samme som «Messias», og derfor måtte han (v. 12) gang på gang og på det alvorligste forby dem å gjøre kjent blant folket hvem han var (jf. utlegningen av 1,24).

> «[13]Han gikk så opp i fjellet. Der kalte han til seg dem han selv ville, og de kom til ham. [14]Han tok ut tolv som skulle være sammen med ham, og som han kunne sende ut for å forkynne [15]og ha makt til å helbrede sykdommer og drive ut onde ånder: [16]Simon, som han ga navnet Peter, [17]Jakob, sønn av Sebedeus, og Johannes, Jakobs bror – disse ga han tilnavnet Boanerges, det er tordensønner – [18]og Andreas og Filip og Bartolomeus og Matteus og Tomas og Jakob, sønn av Alfeus, og Taddeus og Simon Kananeus [19]og Judas Iskariot, han som forrådte ham.»

Som allerede antydet vil evangelisten med det han har fortalt i v. 7–12, først og fremst vise hva som fikk Jesus til å velge ut apostlene. Når det i det store og hele var den påtrengende lengselen etter legemlig hjelp som dro folket til ham fra alle kanter, var det desto mer nødvendig for ham å skaffe seg medarbeidere i den virksomheten han så som sin hovedoppgave: å forkynne evangeliet om Guds rike til sjelenes frelse (jf. 1,38).

Og når det hittil bare var de urene åndene som hadde ropt ham ut som Messias, var det desto mer nødvendig at han fikk hjelp av forkynnere som både kunne opplyse folket om hvem han egentlig var, og samtidig ha makt til å drive disse åndene ut.

Derfor gikk Jesus opp i «fjellet» (jf. min fortolkning av Matt 5,1, der det er tale om den samme oppstigningen som her hos Markus) og kalte til seg dem han selv ville, av de disiplene som fulgte ham (v. 7). Og da alle villig fulgte kallet hans, kunne han nå (v. 14 f.) velge ut tolv som skulle være hans faste følgesvenner, og som han så kunne sende ut som sine medarbeidere når de ved samværet med ham hadde fått den nødvendige modenheten og dyktigheten.

Vår bibeloversettelse har her nokså fritt «utvalgte». Uttrykket i grunnteksten betyr egentlig å sette eller gjøre en til noe og kunne her gjengis med «forordnet» eller «innsatte» («han forordnet eller innsatte tolv til at de skulle være med ham, og at han kunne sende dem ut» osv.).

Etter den utvilsomt riktige lesemåten begynner v. 16 med ordene «og han innsatte de tolv», som ikke står i vår bibeloversettelse. Meningen kan omskrives slik: «Slik innsatte han altså disse tolv.» Deretter følger listen over navnene deres. Den begynner imidlertid ikke med navnet Simon, som en skulle vente,

men – på en unøyaktig måte – med bemerkningen at Jesus «ga Simon navnet Peter».

Bemerkningen betyr likevel sikkert ikke at Jesus ga Simon dette navnet ved denne anledningen. Like lite er meningen i v. 17 at det var nå Jesus ga Sebedeussønnene navnet Boanerges – et arameisk uttrykk som Markus gjengir med «tordensønner».

Fortolkerne har i alminnelighet, og trolig med rette, ment at dette navnet sikter til de to brødrenes brennende temperament. Denne medfødte egenarten deres kom også fram ved de anledningene som er nevnt i Mark 9,38 (= Luk 9,49) og Luk 9,54 f., og hos Johannes kommer den dessuten til syne i skriftene hans, om enn der i renset og forklaret skikkelse. Om apostellisten her, jf. ellers min fortolkning av Matt 10,2–4.

2. Jesu brødres og de skriftlærdes dom over ham, og hans ord om sine sanne slektninger (3,20–35)

> «[20]De kom så hjem, og det samlet seg på nytt en mengde folk, så de ikke engang kunne få seg mat. [21]Da hans nærmeste hørte dette, dro de av sted for å ta hånd om ham, for de sa: Han er helt fra seg!»

Etter at evangelisten i v. 7–19 har gitt leserne et innblikk i folkets ytre begeistring for Jesus, lar han oss nå først få se hvor lite forståelse han møtte selv hos sine nærmeste.

I første setning av v. 20 står det egentlig i grunnteksten at Jesus (med disiplene) kom inn i et hus. Det er ikke dermed sagt at det var huset der han selv bodde; som det synes, ligger det vel så nær å tenke på et annet hus, for eksempel Simons og Andreas' hus i Kapernaum. I denne byen bodde også, som vi vet av Joh 2,12, Jesu familie, og etter all sannsynlighet har Jesus selv bodd sammen med dem, mens han i øyeblikket var i et annet hus.

I alle fall strømmet folket nå igjen sammen til ham, så han og disiplene ikke engang fikk ro til å spise. Da nå (v. 21) «hans nærmeste» – og det må sikkert forstås om hans mor og brødrene hans (jf. v. 31) – fikk høre om dette, gikk de hjemmefra for å «ta hånd om ham», eller mer nøyaktig etter grunnteksten: «for å gripe eller ta ham med makt» (og føre ham bort), så han ikke lenger skulle få fortsette med den oppslitende virksomheten sin.

Maria kan likevel selvsagt ikke ha tenkt på å bruke fysisk makt; det passer bare på brødrene. Trolig må vi forstå det slik at også Maria var blitt engstelig for Jesus og derfor hadde fulgt med brødrene, som ville få tak i ham.

Og når evangelisten til forklaring legger til: «for de sa: Han er helt fra seg!», kan det meget godt forstås slik at det var brødrene, og ikke også Maria, som talte slik om ham. De så nemlig på den brennende iveren hans – som fikk ham til å sette alle hensyn til seg selv til side i virksomheten sin – som en overspenthet som grenset til vanvidd.

Før evangelisten imidlertid forteller hvordan det videre gikk med disse «nærmeste» i forsøket deres på å «ta hånd om ham», forteller han om et sammenstøt som ved samme anledning fant sted mellom Jesus og en del skriftlærde fra

Jerusalem. Sammenstøtet kom av at de beskyldte Jesus for å drive ut onde ånder ved Be'elsebul.

> «[22]Men de skriftlærde som var kommet ned fra Jerusalem, sa: Han er besatt av Be'elsebul! Det er ved de onde ånders fyrste han driver de onde åndene ut. [23]Han kalte dem da til seg og sa til dem i lignelser: Hvordan kan Satan drive Satan ut? [24]Om et rike kommer i strid med seg selv, så kan det riket ikke bli stående. [25]Og om et hus kommer i strid med seg selv, kan dette huset ikke bli stående. [26]Dersom Satan har reist seg mot seg selv og er kommet i strid med seg selv, så kan han ikke bli stående. Da er det forbi med ham. [27]Men ingen kan gå inn i den sterkes hus og røve det han eier, uten at han først har bundet den sterke. Da kan han plyndre hans hus. [28]Sannelig sier jeg dere: Alle synder og all spott skal menneskenes barn få forlatelse for, hvor meget de så spotter. [29]Men den som spotter Den Hellige Ånd, han får i all evighet ikke forlatelse, men han er skyldig i en evig synd. [30]For de hadde sagt: Han er besatt av en uren ånd!»

Det Markus forteller her, er fortalt langt mer utførlig i Matt 12,22 ff. (jf. min fortolkning av dette stedet). Likevel har Markus enkelte særtrekk. For det første: Mens Matteus (12,24) nevner fariseerne som Jesu anklagere, får vi her hos Markus (v. 22) vite at de som særlig sto fram mot ham, var en del rabbinere som var kommet ned fra hovedstaden. Som kjent hørte det overveiende flertallet av de skriftlærde til fariseerpartiet (jf. min fortolkning av Matt 3,7).

For det andre rettet de ifølge Markus en dobbelt beskyldning mot Jesus: De førte ikke bare åndeutdrivelsene hans tilbake til en pakt med de onde ånders fyrste, som også Matteus forteller, men erklærte til og med at han selv var besatt av Be'elsebul.

For det tredje forteller Markus i v. 23a at Jesus «kalte motstanderne sine til seg». Det viser hvor fryktløst Jesus sto fram til forsvar for sannheten, selv overfor så høye autoriteter. Som det går fram av de skriftlærdes egne ord i v. 22 («Han er besatt» – «han driver ut»), hadde de vendt seg til folket og ikke direkte til Jesus; men på en eller annen måte hadde han likevel fått rede på hva de sa.

For det fjerde kaller Markus (v. 23a) de delene av Jesu forsvarstale som han vil gjengi, «lignelser», det vil si lignelsesord (jf. anmerkningen om Jesu lignelser i min fortolkning av Matteus).

For det femte må uttrykket «en evig synd» i v. 29 etter sammenhengen forstås om en synd der skylden i all evighet ikke blir utslettet.

For det sjette er det vi leser i v. 30, åpenbart en bemerkning av evangelisten selv. Med den viser han tilbake til beskyldningen i v. 22, som jo nettopp hadde fremkalt Jesu alvorlige advarsel mot å begå synden mot Ånden. Meningen er: Slik talte Jesus fordi de sa: «Han er besatt av en uren ånd!» Markus kaller her åpenbart Be'elsebul «en uren ånd» i motsetning til «Den Hellige Ånd» (v. 29).

> «[31]Da kom Jesu mor og hans brødre. De ble stående utenfor, og sendte bud inn og ba ham komme ut. [32]Og folk satt omkring ham, og de sa til ham: Se, din mor og dine brødre er utenfor og spør etter deg. [33]Han svarte dem og sa: Hvem er min mor og mine brødre? [34]Og han så på dem som satt omkring ham, og sa: Se, her er min mor og mine brødre! [35]Den som gjør Guds vilje, han er min bror og søster og mor.»

Evangelisten griper her tilbake til det han i v. 20 f. hadde fortalt om Jesu nærmeste. Nå gjengir han det ordet Jesus sa da de forsøkte å få snakke med ham. Det viser at Jesus likevel hadde en krets som sto i det innerligste åndelige fellesskap med ham, tross all den manglende forståelsen og motstanden han møtte på alle kanter.

Mens Matteus i det parallelle avsnittet (12,49)[1] lar Jesus si dette ordet om disiplene som var til stede, heter det i vårt evangelium (v. 34) at det ble sagt om «dem som satt omkring ham», eller mer nøyaktig etter grunnteksten: «dem som satt rundt (eller: i en krets om) ham».

Men det kan sikkert ikke gjelde hele folkemengden som ifølge v. 32 «satt omkring ham». Det gjelder bare dem som hadde tatt plass i en snevrere krets tett ved ham for å lytte til ordene hans, og som dermed viste at de var mottakelige for forkynnelsen hans – altså i virkeligheten disiplene hans som var til stede (i den videre betydningen av dette ordet). Om dette stykket, jf. ellers min fortolkning av Matt 12,46–50.

3. Jesu lignelsespreken (4,1–34)

Jf. min fortolkning av Matt 13,1–53. Også Markus vil her vise hvor gjennomgripende forskjellig disiplene og folket etter Jesu dom stilte seg til ham: Han lar disiplene få del i Guds rikes hemmelighet, men lar den forbli lukket for folket.

a) Historisk innledning (4,1–2)

> «[1]Han begynte igjen å lære ved sjøen. Det samlet seg mye folk om ham, så han steg ut i en båt og satt i den ute på sjøen. Hele folkemengden var der på land ved sjøen. [2]Han lærte dem mye i lignelser, og mens han lærte dem, sa han:»

Ordet «igjen» peker tilbake til 2,13. Om hva en lignelse er, jf. anmerkningen om Jesu lignelser i min fortolkning av Matteus.

b) Lignelsen om de fire slags jord (4,3–9)

> «[3]Hør! Se, en såmann gikk ut for å så. [4]Så skjedde det da han sådde, at noe falt ved veien, og fuglene kom og åt det opp. [5]Og noe falt på steingrunn, der det ikke var mye jord, og det skjøt straks opp, fordi det ikke hadde dyp jord. [6]Og da solen steg, ble det avsvidd, og fordi det ikke hadde rot, visnet det. [7]Og noe falt blant torner, og tornene vokste opp og kvalte det, så det ikke bar frukt. [8]Men noe falt i god jord og bar frukt. Det skjøt opp og vokste, og noe bar tretti, noe seksti, og noe hundre foll. [9]Og han sa: Den som har ører å høre med, han høre!»

Jf. min fortolkning av Matt 13,3b–9.

c) Jesus svarer på disiplenes spørsmål om lignelsene (4,10–12)

> «[10]Da han var blitt alene, kom de tolv og de andre som var med ham, og spurte ham om lignelsene. [11]Han sa til dem: Til dere blir Guds rikes mysterium gitt. Men til dem som er utenfor, blir alt sagt i lignelser, [12]for at de skal se og se og

[1] Trykket har «12,19»; rettet til det stedet Odland trolig mente.

ikke skjelne, og høre og høre og ikke forstå, for at de ikke skal omvende seg og få forlatelse.»

«De andre som var med ham» i v. 10 er disipler i den videre betydningen av ordet. Markus framhever altså uttrykkelig at Jesus foruten de tolv hadde en større eller mindre krets av lærevillige tilhengere. Ellers gjengir han Jesu ord her langt mer kortfattet enn Matteus; han nøyer seg med å gjengi hovedtanken. Mens Matteus har «mysterier», har Markus (v. 11) entall («mysterium»). Dermed blir de forskjellige sannhetene om Guds rike betegnet som en organisk enhet.

At dette mysteriet er «gitt» disiplene, vil si at Gud i sitt råd har bestemt at de skulle lære det å kjenne. Med «dem som er utenfor» menes folket i det store og hele, som sto utenfor disippelkretsen. Til dem «blir alt sagt i lignelser», det vil si at alt som angår Guds rikes skjulte vesen, bare blir dem til del i form av lignelser, uten at de får noen forståelse av dem – og det for at de dermed skal bli enda mer forherdet enn de allerede er ved egen skyld. Jf. ellers min fortolkning av Matt 13,10–15.

d) Tydningen av såmannslignelsen (4,13–20)

«[13]Og han sier til dem: Forstår dere ikke denne lignelsen? Hvordan skal dere da forstå alle lignelsene? [14]Såmannen sår ordet. [15]Men de ved veien er de som ordet blir sådd i, og når de har hørt det, kommer straks Satan og tar bort ordet som er sådd i dem. [16]Og på samme måte de som blir sådd på steingrunn. Det er de som straks tar imot ordet med glede når de får høre det. [17]De har ingen rot i seg og holder bare ut en tid. Når det kommer trengsel eller forfølgelse for ordets skyld, faller de straks fra. [18]Andre igjen er de som ble sådd blant torner. Det er de som hører ordet, [19]men verdens bekymringer, rikdommens bedrag og lyst til andre ting kommer inn og kveler ordet, så det blir uten frukt. [20]Men dette er de som ble sådd i den gode jord: de som hører ordet og tar imot det og bærer frukt: noen tretti foll, noen seksti foll, noen hundre foll.»

Særegne for Markus er de to spørsmålene som Jesus innleder tydningen av såmannslignelsen med (v. 13). Med dem gir Jesus uttrykk for sin undring over at disiplene forsto så lite, for dermed «ikke bare å skjerpe deres oppmerksomhet for tolkningen, men også å la dem forstå at de ennå ikke er trengt dypt inn i Guds rikes vesen» (Keil).

Har de ikke forstått «denne lignelsen», det vil si den ene lignelsen som Markus nettopp hadde gjengitt, og som disiplene vel særlig hadde spurt om, er det bare lite håp om at de skal forstå betydningen av «alle (de andre) lignelsene» som Jesus hadde fortalt folket denne dagen.

Deretter kommer så i v. 14 ff. den egentlige tydningen. Jesus begynner med å si i kortest mulig form («Såmannen sår ordet») at han med såkornet her tenker på Guds ord (jf. utlegningen av 2,2) og med såmannen på den som forkynner dette ordet – altså nærmest på seg selv som evangeliets første forkynner, men også på alle dem han sender ut for å forkynne det (jf. 3,14). Jf. ellers min fortolkning av Matt 13,19 ff.

Her skal vi bare merke oss at Markus i v. 19 (= Matt 13,22) har flertall («bekymringer») i stedet for entall («bekymring»), noe som jo ikke er noen saklig forskjell, og at han dessuten blant det som «kommer inn» i hjertet, nevner

«lyst til andre ting», altså begjær som kjødelig vellyst, ærgjerrighet, maktsyke og lignende.

e) Om den rette bruken av de sannhetene de har fått (4,21–25)

> «[21]Og han sa til dem: Kommer vel lyset inn for å bli satt under et kar eller under sengen? Kommer det ikke for å bli satt i lysestaken? [22]Ingen ting er skjult som ikke skal bli åpenbart. Heller ikke er noe blitt gjemt, uten at det skal komme for dagen. [23]Om noen har ører å høre med, han høre! [24]Og han sa til dem: Gi akt på det dere hører! Med det mål dere selv måler med, skal dere bli tilmålt, og dere skal få enda mer. [25]For til den som har, skal det bli gitt. Men den som ikke har, skal bli fratatt endog det han har.»

I samtalen med disiplene knytter Jesus enda en del anvisninger til tydningen av såmannslignelsen. De gjelder disiplenes framtidige kall: å være medarbeidere i hans egen virksomhet og å føre den videre. Først legger han dem på hjertet at de har plikt til å forkynne åpent og uten forbehold det de har lært av ham (v. 21–23).

I v. 21 har vi i det vesentlige det samme lignelsesordet som i Matt 5,15. Men hos Matteus er tanken at disiplene skal la sin erkjennelse av sannheten stråle fritt og klart ut i verden i og gjennom sin hellige livsførsel; her hos Markus skal lignelsesordet anvendes på disiplenes forkynnelse av de sannhetene Jesus har gitt dem.

I v. 22 begrunner Jesus så oppfordringen til frimodig forkynnelse som ligger i lignelsesordet, med den samme tanken som vi finner i Matt 10,26 (jf. min fortolkning av dette stedet). Guds rikes hemmelighet er foreløpig bare gitt den begrensede disippelflokken, men den er bare betrodd dem for at de skal kunngjøre den for alle når tiden kommer. I v. 23 formaner Jesus dem så alvorlig til å legge seg dette ordet hans på hjertet (jf. min fortolkning av Matt 11,15).

Men til dette knytter Markus enda en annen uttalelse av Jesus, som falt ved samme anledning. Med den vil Jesus oppmuntre disiplene: Han viser dem hvilken velsignelse de vil høste av å høre på rett måte (v. 24 f.).

Det gjelder å «gi akt på det de hører» av ham, det vil si å legge nøye merke til hans undervisning om Guds rikes hemmelighet. For i samme grad som de gjør det, vil de vinne den rette innsikten i sannheten; ja, de skal til og med få enda mer, det vil si at det stadig vil bli lagt mer til den erkjennelsen de allerede har vunnet. For også her gjelder (v. 25) den kjente erfaringssetningen fra dagliglivet som Jesus hos Matteus bruker på samme måte i 13,12 (jf. min fortolkning av dette stedet).

f) Lignelsen om kornet som vokser (4,26–29)

> «[26]Og han sa: Med Guds rike er det som når en mann kaster såkornet i jorden. [27]Han sover og står opp, natt og dag, og kornet spirer og vokser seg høyt – hvordan det går til, vet han ikke. [28]Av seg selv bærer jorden grøde: først strå, så aks, så fullmodent korn i akset. [29]Men når grøden er moden, sender han straks sigden ut, for høsten er kommet.»

Etter innskuddet i v. 10–25 om Jesu samtale med disiplene i enerom tar Markus her opp igjen beretningen om hans lignelsespreken for folket; det går tydelig fram av v. 33 f. Derfor heter det her heller ikke lenger, som i v. 21 og 24: «Og han sa til dem» (det vil si disiplene), men bare: «Og han sa», nemlig til folket (jf. v. 30). Den lignelsen Markus gjengir i disse versene, finnes imidlertid bare hos ham. I beretningen hans står den i stedet for lignelsen om ugresset blant hveten hos Matteus (Matt 13,24–30).

Lignelsesfortellingen handler om en bonde som går hjem etter såarbeidet og fortsetter sin vanlige levemåte. Foreløpig gjør han ikke noe mer med såkornet han har sådd, men overlater det til seg selv og til jorden det er lagt i. Og kornet spirer og vokser seg stadig høyere – «hvordan det går til, vet han ikke», det vil si: Han vet (forstår) ikke hvordan det går til, enn si at han skulle kunne gripe inn for å framskynde veksten.

Helt «av seg selv» (v. 28), altså uten noen som helst medvirkning fra bondens side, bærer jorden grøde. Hele vekstprosessen, fra begynnelse til slutt og helt til det er blitt «fullmodent korn i akset» (det vil si korn som er utviklet til full størrelse), er utelukkende en virkning av den kraften som bor i jorden.

Først når grøden er moden (v. 29), er tiden kommet for bonden til å gripe inn. Men da skynder han seg også med å «sende sigden ut», et hebraisk uttrykk (jf. Joel 3,18; Åp 14,15) som bare betyr å la sigden gå løs på kornet som står. For da vet han at tiden er kommet til å høste.

At også denne lignelsesfortellingen skal belyse en sannhet om Guds rike, ser vi av ordene Jesus innleder den med i v. 26: «Med Guds rike er det som …» Men spørsmålet blir da hvilken åndelig sannhet den skal anvendes på. Det spørsmålet har fått nokså forskjellige svar, enda det knapt synes å kunne være tvil om hva grunntanken er.

Vi går sikkert ikke feil når vi sier at det springende punktet er dette: Etter å ha sådd har bonden ikke annet å gjøre enn å vente til høstens tid er inne, fordi jorden av seg selv bærer grøde til kornet i akset har nådd sin fulle utvikling. Eller som en nyere fortolker (Goebel) har uttrykt det: «Etter såingen har såmannen bare å høste. Det som ligger midt imellom såing og innhøsting – kornets utvikling gjennom alle vekstens trinn helt fram til den modne frukten – er ikke såmannens, men jordens sak, den jorden som såkornet er blitt betrodd til.»

Ettersom det er den samme mannen som både sår og høster, skal lignelsen i virkeligheten anvendes på Jesus selv. Etter å ha plantet Guds rike med dets goder inn i menneskeverdenen griper han ikke personlig eller umiddelbart inn, men lar det vokse sin vekst i verden og i de enkelte menneskene, til menigheten har nådd full modenhet, så dommen kan komme ved hans gjenkomst. Med «jorden» må en da tenke på de hjertene som er mottakelige for Jesus og forkynnelsen hans; Guds rike er nemlig åpenbart tenkt plantet inn i hjertene ved Jesu ord.

Ellers sier det seg selv at vi her, like lite som ved de mange andre lignelsene, har rett til å tyde eller anvende alle enkeltheter på tilsvarende særtrekk ved den åndelige sannheten som lignelsen skal belyse. Likevel synes det nærliggende å se den selvvirksomheten som tilskrives jorden, som uttrykk for den tanken at

Guds rikes utvikling i hjertene hviler på dem det er plantet i, som deres egen moralske oppgave.

Lignelsen ser bort fra at Jesus i sin opphøyelsestilstand virker ved sitt ord og sin Ånd i menigheten. Men det er selvfølgelig ikke utelukket av det lignelsen lærer – like lite som skildringen er ment som en benektelse av at regn og solskinn er nødvendige betingelser for at den tilsådde jorden kan bære grøde (jf. Keil).

Om kallet til Jesu disipler, eller til evangelieforkynnerne generelt, er det altså ikke tale her. Men til en viss grad lar lignelsen seg også anvende på det, for en kan utlede denne anvisningen for evangelieforkynnerne av den: De skal «vente tålmodig på frukten av forkynnelsen sin i tillit til den levende kraften som bor i Guds ord, og som i sin tid vil bringe frukten fram – i stedet for å fortvile om frukt av forkynnelsen sin fordi den ikke straks blir synlig, eller med brå iver å ville hjelpe ordets skjulte virkning på vei med kunstige midler» (Goebel).

Men som nevnt er dette ikke lignelsens egentlige eller direkte lære. Det ser vi særlig tydelig av at såmannen i lignelsesfortellingen er den samme som bruker sigden.

g) Lignelsen om sennepsfrøet (4,30–32)

> «[30]Han sa: Hva skal vi ligne Guds rike med? Hva lignelse skal vi bruke om det? [31]Det er som sennepsfrøet. Når det blir sådd i jorden, er det mindre enn noe annet frø på jorden. [32]Og når det er sådd, vokser det opp og blir større enn alle hagevekster. Det skyter store greiner, slik at himmelens fugler kan bygge rede i skyggen av det.»

Denne lignelsen, som også Matteus gjengir (jf. min fortolkning av Matt 13,31 f.), innledes her hos Markus med et dobbelt spørsmål, der det andre spørsmålet forklarer det første nærmere: Når Jesus liksom søker etter en passende ting å sammenligne Guds rike med, er det egentlig meningen hans å finne noe en kan bygge en hel lignelse på.

Det er også verdt å merke seg at Jesus i dette dobbelte spørsmålet bruker første person flertall («vi»), slik talere – og ikke minst lærere – til alle tider har pleid å uttrykke seg: De slår seg sammen med tilhørerne sine for å vekke oppmerksomheten deres og få dem til selv å tenke etter.

h) Evangelistens tilbakeblikk på Jesu lignelsespreken for folket (4,33–34)

> «[33]I mange slike lignelser talte han Ordet til dem, så mye de var i stand til å høre. [34]Uten lignelser talte han ikke til dem. Men når han var alene med sine egne disipler, utla han for dem alt sammen.»

I disse versene, som svarer til Matt 13,34 (jf. min fortolkning av dette stedet), bør vi særlig merke oss noen punkter som er særegne for Markus. For det første gir Markus med uttrykket «i mange slike lignelser» til kjenne at han bare har gjengitt noen få av de lignelsene som Jesus ved denne anledningen fortalte folket («dem»).

For det andre: Når det i vår bibeloversettelse heter «så meget som de kunne høre», står det i grunnteksten egentlig bare: «slik som (eller: etter som) de kunne høre». Med det må en vel tenke både på mengden og arten av Jesu lignelsespreken, som en nyere fortolker (Wohlenberg) har uttrykt det: Jesus fortalte ikke flere lignelser enn tilhørerne kunne høre uten å bli for trette, og de lignelsene han fortalte, var slike som lett kunne holdes fast i tilhørernes hukommelse og vekke trangen hos dem til å få dem tydet.

For det tredje bemerker evangelisten i v. 34b at Jesus i enerom «utla alt sammen» for disiplene – selvfølgelig når de ba ham om det.

4. Jesus stiller stormen (4,35–41)

> «[35]Samme dag, da det var blitt kveld, sa han til dem: La oss sette over til andre siden av sjøen. [36]Og de forlot folket og tok ham med seg i båten slik han var. Andre båter var også med ham. [37]Da kom det en voldsom kastevind, og bølgene slo inn i båten så den holdt på å fylles. [38]Men han selv lå og sov på en pute bak i båten. De vekker ham og sier til ham: Mester, bryr du deg ikke om at vi går under? [39]Da reiste han seg, og han truet vinden og sa til sjøen: Ti, vær stille! Og vinden la seg, og det ble blikk stille. [40]Så sa han til dem: Hvorfor er dere så redde? Har dere ennå ikke tro? [41]De ble slått av stor frykt og sa seg imellom: Hvem er dette, siden både vinden og sjøen adlyder ham?»

I sammenhengen i vårt evangelium er denne beretningen åpenbart ment som et vitnesbyrd om hvor umodne selv Jesu disipler ennå var når det gjaldt personlig trosvisshet. Ellers faller den i alt vesentlig sammen med Matt 8,23–27 (jf. min fortolkning av dette stedet), så her skal vi bare peke på noen få trekk som er særegne for Markus, og som ikke er omtalt i fortolkningen av Matteus.

For det første må uttrykket «slik han var» i v. 36 trolig forstås slik: Disiplene tok ham med seg i båten slik han var, trett og i behov av hvile, uten å skaffe ham noe særskilt utstyr for reisen.

For det andre har vi i v. 38 et av de malende småtrekkene som er så særegne for Markus, og som røper at kilden hans var et øyenvitne (Peter): «han lå og sov på en pute bak i båten». For det tredje skal spørsmålet i v. 38, «bryr du deg ikke om» osv., ikke oppfattes som en bebreidelse, men som et uttrykk for disiplenes angst.

For det fjerde har Markus (v. 40) i stedet for Matteus' uttrykk «dere lite troende» spørsmålet «Har dere ennå ikke tro?». Det uttrykker Jesu undring over at heller ikke de var kommet lenger i tillit til ham som Guds utsending. For det femte skildrer Markus det overveldende inntrykket underet gjorde på disiplene (v. 41), med det sterke uttrykket at de ble «slått av stor frykt» – nemlig over den overmenneskelige makten Jesus denne gangen på en særlig måte hadde vist.

5. Helbredelsen av en besatt i Gerasener-landet (5,1–20)

> «[1]De kom så over til den andre siden av sjøen, til Gerasener-landet. [2]Da han var steget ut av båten, kom det straks en mann mot ham fra gravene. Han var besatt av en uren ånd, [3]og hadde sitt tilhold i gravene. Ingen var lenger i stand til å binde ham, ikke engang med lenker. [4]For han var ofte blitt bundet med fotjern og lenker, men hadde revet lenkene av og hadde sprengt fotjernene, og

ingen kunne rå med ham. [5]Hele tiden, natt og dag, for han omkring i gravene og fjellene, og han skrek og slo seg selv med steiner. [6]Da han nå så Jesus langt bortefra, kom han løpende og falt ned for ham. [7]Han ropte med høy røst og sa: Hva har jeg med deg å gjøre, Jesus, du Den Høyeste Guds Sønn? Jeg besverger deg ved Gud at du ikke må pine meg! [8]For han hadde sagt til ham: Du urene ånd, far ut av mannen! [9]Han spurte ham: Hva er ditt navn? og han svarte: Legion er navnet mitt, for vi er mange. [10]Og han bønnfalt ham om at han ikke måtte sende dem ut av bygden. [11]Nå gikk det en stor svineflokk på beite der ved fjellet. [12]De urene åndene ba ham og sa: Send oss i svinene, så vi kan fare inn i dem. [13]Han ga dem lov til det. Da for de urene åndene ut av mannen og inn i svinene. Og hele flokken av svin, omkring to tusen i tallet, styrtet seg utfor stupet, ned i sjøen, og de druknet i sjøen. [14]De som gjette dem, tok flukten, og de fortalte om dette i byen og i grendene. Folk kom da ut for å se hva som var skjedd. [15]Da de kom fram til Jesus, fikk de se den besatte sitte der påkledd og ved sans og samling, han som hadde vært besatt av legionen. Og de ble slått av frykt. [16]De som hadde sett det, fortalte dem hvordan det var gått til med den besatte, og hva som var skjedd med svinene. [17]Og de begynte å bønnfalle ham om å dra bort fra bygdene deres. [18]Da han gikk i båten, ba han som hadde vært besatt, om å få bli med ham. [19]Han lot ham ikke få lov til det, men sa til ham: Gå hjem til dine egne og fortell alt det Herren har gjort for deg, og at han har vist barmhjertighet mot deg. [20]Han gikk da av sted og begynte å gjøre kjent i Dekapolis alt det Jesus hadde gjort for ham. Og alle undret seg.»

Jf. min fortolkning av Matt 8,28–34, der beretningen imidlertid er langt mindre utførlig enn her hos Markus. Til fortolkningen av beretningen hos Matteus skal det her bare føyes noen bemerkninger om særlig viktige avvik i vårt evangelium:

V. 1. Det tekstkritiske materialet vi har, viser nokså stor forvirring når det gjelder lesemåten i dette verset. Likevel skal en uten tvil lese «gergesenernes bygd» (som i Luk 8,26) og ikke, som i vår bibeloversettelse, «gerasenernes bygd».

Det finnes ingen vitnesbyrd om en by Gerasa i nærheten av østkysten av Genesaret-sjøen. Derimot forteller Origenes og Eusebius, som begge var godt kjent med topografien i Israels land, at det på østsiden av sjøen, ikke langt fra den, lå en liten by ved navn Gergesa. Allerede på Origenes' tid knyttet den lokale tradisjonen hendelsen som fortelles her, til denne byen (jf. mer om dette i min fortolkning av Matt 8,28).

Markus gir da her en nærmere forklaring av uttrykket Matteus bruker, «gadarenernes bygd». Men han bruker «bygd» i en snevrere betydning enn Matteus: ikke om et større distrikt som hørte til en mer betydelig by, men om jordene og beitemarkene som hørte til den lille byen Gergesa.

V. 2. Markus taler bare om én besatt, mens Matteus forteller at Jesus helbredet to besatte ved denne anledningen. Det som trengs om dette, er sagt i min fortolkning av Matt 8,28.

V. 3–5. Disse versene skildrer detaljert og anskuelig den nesten overmenneskelige styrken den besatte viste når besettelsen ga seg utslag i anfall av utemmelig raseri. Ingen kunne temme ham så mye at de fikk bundet ham med lenker. Dag og natt for han rasende omkring i gravene og i fjellene med ville

skrik, og slik han raste mot andre, raste han også mot seg selv: Han «slo seg selv med steiner».

V. 7–8. Som hos Matteus er meningen også her at det egentlig er den onde åndsmakten som taler gjennom den besatte, ettersom han ikke er i stand til å skjelne mellom sitt eget jeg og den makten som behersker ham. Når den besatte da tiltaler Jesus som «Den Høyeste (det vil si den som er absolutt opphøyd over alt og alle) Guds Sønn», må vi se det som et uttrykk for at den onde åndsmakten kjenner hans person og verdighet.

Derimot viser tiltalen med egennavnet hans («Jesus») trolig at den besatte selv hadde tenkt: Den fremmede han her hadde møtt, kunne ikke være noen annen enn den Jesus som – etter det han tidligere hadde hørt – hadde helbredet så mange besatte.

Det synes nemlig ikke å kunne være tvil om at Markus med bemerkningen i v. 8 vil forklare hvorfor den besatte tiltalte Jesus slik det fortelles i v. 7. Bemerkningen kan vanskelig bety noe annet enn dette: Allerede før den besatte hadde nådd helt fram til ham, hadde Jesus ropt til den urene ånden som behersket ham, at den skulle fare ut av ham.

Er denne forståelsen av v. 8 riktig, forstår vi også hvordan dette befalingsordet til den urene ånden kan ha fått den besatte til av seg selv å tenke at det var nettopp Jesus, den store demonutdriveren han hadde hørt om, som han her hadde med å gjøre.

Fortellingen viser så at Jesu befaling ikke straks ble fulgt. Det har åpenbart sin forklaring i at den besatte (eller den onde åndsmakten) prøvde å verge seg mot Jesu inngrep ved å protestere. Uttrykket «pine meg» må da her, som hos Matteus, sikkert forstås om forvisningen til det pinestedet som er beredt djevelen og hans engler. Ordene «før tiden», som Matteus legger til, har Markus vel utelatt her fordi de uten nærmere forklaring ville være lite forståelige for hedningkristne lesere.

V. 9. Når Jesus spør den besatte om navnet hans, vil han uten tvil vekke hans menneskelige jeg til selvbevissthet. Slik vil han hjelpe ham til å skjelne mellom seg selv og den makten han var i vold av, så det i hans eget indre kunne begynne å røre seg en lengsel etter befrielse.

Som en ser av mannens svar, nådde Jesus ikke målet sitt. Likevel ble spørsmålet hans ikke helt uten virkning. Det ser vi av at mannen ikke lenger skriker opp i angstfullt raseri. Rolig og jevnt – om enn fortsatt uten å være seg selv mektig – oppgir han som sitt navn det latinske ordet «legion», som var velkjent også i Israels land (hos romerne en hæravdeling på 4000–6000 mann fotfolk), og legger til som forklaring: «for vi er mange».

Av dette svaret fra den besatte går det klart fram at han ennå identifiserer seg med den fremmede åndsmakten som holder ham bundet. Men det går også fram at han forestiller seg den som en krigsstyrke av mange ånder som han selv er i vold av – og at han altså likevel virkelig så smått begynner å skjelne mellom denne makten og seg selv.

V. 10. At det fortsatt er de onde åndene som taler gjennom den besatte, ser vi klart av at det her sies at «han» bønnfalt Jesus – det vil si ba ham inntrengende

og gang på gang – om at han ikke måtte sende dem ut av bygden – når det nå en gang var hans vilje at de skulle slippe det byttet de hittil hadde gledet seg over å ha i sin vold. I den bygden hadde de åpenbart følt seg vel.

Likevel synes evangelisten også med dette å ville antyde at Jesus med spørsmålet sitt (v. 9) virkelig til en viss grad hadde fått mannen til å skjelne mellom den demoniske makten og sitt eget jeg.

V. 14–17. Gjeterne tok flukten og fortalte både i byen og rundt omkring på gårdene hva som hadde skjedd med svineflokken. Da strømmet folk ut for å få nærmere beskjed. Men da de så den besatte sitte ordentlig påkledd og ved sans og samling nær Jesus, ble de ikke fylt av glede og takk over at den ulykkelige var helbredet. I stedet ble de grepet av overtroisk frykt for undergjøreren.

Og da de (v. 16) så fikk høre av øyenvitnene om sammenhengen mellom svineflokkens undergang og den besattes helbredelse, ble frykten deres så stor at de (v. 17) begynte å be Jesus om å dra bort fra bygdene deres (jf. min fortolkning av Matt 8,34).

Det som fortelles i disse versene, er åpenbart grunnen til at Markus har tatt med hele denne beretningen i denne delen av skriftet sitt. Han har her villet vise hvordan selv den kraftigste åpenbaringen av Jesu undermakt i barmhjertighetens tjeneste støtte på manglende mottakelighet hos slike som var nedsenket i sitt verdslige strev og uten sans for det guddommelige.

Likevel viste det seg et lyspunkt også ved denne anledningen. Om det forteller evangelisten til slutt i v. 18–20, som Matteus ikke har noe sidestykke til.

Fylt av takknemlig hengivenhet ber den helbredede mannen Jesus, da han skal reise, om å få «bli med ham». Det må vel forstås som et ønske om å få være blant dem som var Jesu faste følgesvenner. Denne bønnen mente Jesus imidlertid ikke å kunne oppfylle. I stedet byr han ham å gå hjem til familien sin og fortelle dem hvor store ting Herren (det vil si Gud) i sin barmhjertighet hadde gjort for ham, så det også kunne bli til velsignelse for dem.

Mannen går imidlertid (v. 20) ut over den grensen Jesus hadde satt for ham. Han nøyde seg ikke med i stillhet å fortelle den snevre familiekretsen om det han hadde opplevd, men begynte å kunngjøre det over hele Dekapolis (jf. min fortolkning av Matt 4,25), det distriktet som Gergesa (og Gadara) hørte til. Og mens Jesus hadde sagt til ham at han skulle fortelle hvor stor barmhjertighet Gud hadde vist ham, taler han om hvor store ting Jesus hadde gjort for ham.

Når Markus i tillegg sier at alle som hørte om det, «undret seg», vil han dermed antyde at «om det enn nærmest bare var undring som ble vakt, ble befolkningens oppmerksomhet likevel dermed rettet mot» Jesus (B. Weiss), og at Jesu tur til denne egnen altså ikke ble uten velsignelsesrike følger for folket der.

6. Helbredelsen av den blødningssyke kvinnen og oppvekkelsen av Jairus' datter (5,21–43)

«[21]Og da Jesus var fart over med båten til den andre siden igjen, samlet mye folk seg om ham. Og han var ved sjøen. [22]Og en av synagogeforstanderne, ved navn Jairus, kommer dit. Da han får se Jesus, kaster han seg ned for hans

føtter, [23]han ber ham inntrengende og sier: Datteren min ligger på det siste. Kom og legg hendene på henne, for at hun kan bli helbredet og leve! [24]Han gikk da med ham. En stor folkemengde fulgte med, og de trengte seg om ham. [25]Der var også en kvinne som hadde hatt blødninger i tolv år. [26]Hun hadde lidd meget under mange leger. Alt det hun eide, hadde hun brukt uten å bli hjulpet, det var heller blitt verre med henne. [27]Hun hadde hørt om Jesus, og kom nå bakfra i folkemengden og rørte ved kappen hans. [28]For hun sa: Kan jeg få røre, om så bare ved klærne hans, så blir jeg frisk. [29]Da stanset blødningen med en gang, og hun kjente i sitt legeme at hun var helbredet for sin plage. [30]Straks merket Jesus på seg selv at en kraft gikk ut fra ham. Han vendte seg om i folkemengden og sa: Hvem var det som rørte ved klærne mine? [31]Disiplene hans sa til ham: Du ser at folket trenger seg på deg, og så spør du: Hvem rørte ved meg? [32]Og han så seg omkring for å få øye på henne som hadde gjort dette. [33]Men kvinnen, som visste hva som var skjedd med henne, kom redd og skjelvende fram. Hun falt ned for ham og fortalte ham hele sannheten. [34]Han sa da til henne: Datter, din tro har frelst deg. Gå bort i fred, og vær helbredet fra din plage! [35]Mens han ennå talte, kom det noen fra synagogeforstanderens hus og sa: Din datter er død. Hvorfor bryr du Mesteren lenger? [36]Men Jesus hørte det som ble sagt, og sa til synagogeforstanderen: Frykt ikke, bare tro! [37]Han lot ingen følge med seg uten Peter og Jakob og Johannes, Jakobs bror. [38]De kommer så til synagogeforstanderens hus. Der ser han et stort oppstyr, folk som storgråter og jamrer høyt. [39]Idet han kommer inn, sier han til dem: Hvorfor larmer og gråter dere? Barnet er ikke død, hun sover. [40]Men de bare lo av ham. Han driver alle ut, tar med seg barnets far og mor og dem som er med ham, og går inn der barnet er. [41]Så tar han barnet ved hånden og sier til henne: Talita kumi! Det betyr: Pike, jeg sier deg: Stå opp! [42]Straks sto piken opp og gikk omkring, for hun var tolv år gammel. Og de ble helt ute av seg av undring. [43]Han påla dem strengt at ingen måtte få vite dette, og sa at hun måtte få noe å spise.»

I dette avsnittet har Markus åpenbart villet fortelle om et nytt utslag av den manglende mottakeligheten som Jesus møtte blant folket, tross sin undergjørende virksomhet (jf. v. 40: «de bare lo av ham»). Innledningsvis forteller han (v. 21) at folket igjen strømmet sammen til ham da han var kommet tilbake til vestsiden («den andre siden»), og at han var ved sjøen da det som nå skal fortelles, skjedde.

Ifølge Matt 9,18 kom Jairus til ham mens Jesus ennå talte med Johannes' disipler, som han hadde truffet på gaten utenfor Matteus' hus. Det behøver likevel ikke være noen motsigelse mellom de to evangelistene på dette punktet, for Matteus' hus kan jo godt ha ligget i nærheten av tollboden, og altså ikke langt fra sjøen (jf. Mark 2,13 f.[2]).

Til v. 22 ff., jf. min fortolkning av Matt 9,18–26. Her skal jeg ellers bare kort nevne de viktigste trekkene som er særegne for beretningen i vårt evangelium, der de ikke allerede er omtalt i fortolkningen av Matteus.

For det første: At den blødningssyke kvinnen hadde «lidd meget under mange leger» (v. 26), betyr selvfølgelig at de hadde plaget henne med sine mange forskjellige kurer.

[2]Trykket har «Mark 3,13 f.»; rettet til det stedet Odland trolig mente.

For det andre sies det i v. 29 helt direkte at helbredelsen inntrådte allerede da kvinnen rørte ved Jesus, noe som hos Matteus bare er antydet ved Jesu ord til henne (Matt 9,22).

For det tredje går det ikke minst klart fram av v. 30a at hele Markus' fyldige beretning hviler på et øyenvitnes (Peters) meddelelser. Markus kan nemlig bare ha kjent til det som sies i dette verset, hvis han har hørt av kilden sin at Jesus ved denne anledningen selv hadde sagt at han «merket på seg selv» (det vil si i sin ånd) «at en kraft gikk ut fra ham» da kvinnen rørte ved kappen hans.

For det fjerde: Siden det ikke sies at Jesus visste hvem det var som hadde rørt ved klærne hans, men bare at han merket på seg selv at en helbredende kraft var gått ut fra ham, synes spørsmålet hans i v. 30b å måtte forstås slik at han ønsket å få rede på det han ikke visste, og at kvinnens helbredelse altså hadde skjedd uten at hans bevisste vilje hadde vært virksom.

Det vil med andre ord si at det i dette tilfellet var Gud selv som lot den helbredende kraften han for anledningen hadde utrustet Jesus med (jf. Luk 5,17), komme kvinnen til gode. Slik lønnet han hennes tro på Jesus som bærer av Guds makt i barmhjertighetens tjeneste (jf. Luk 6,19).

Andre fortolkere mener likevel at Jesus i kraft av sin høyere, profetiske viten var fullt klar over hvem det var som rørte ved klærne hans, og selv ville at den helbredende kraften skulle gå ut fra ham. Spørsmålet hans skulle da ikke skaffe ham rede på noe han ikke kjente til, men bare få kvinnen til åpent å bekjenne hva hun hadde gjort, så han kunne lede henne fram til en riktigere oppfatning av det som hadde skjedd.

Mange fortolkere slutter seg til denne forståelsen, og til støtte for den kunne en kanskje vise til at det i v. 32 heter at Jesus så seg omkring «for å få øye på henne som hadde gjort dette».

Men det sier seg vel selv at evangelistens uttrykk meget godt kan forklares også om Jesus ikke visste hvem som hadde rørt ved klærne hans. Evangelisten kan jo helt naturlig ha brukt uttrykket ut fra det han selv og leserne hans visste om saken.

Det kan bare med urette påstås at fortolkningen som er gjort gjeldende her, drar underet ned i den magiske sfæren; den holder jo fast at det var Gud selv som grep inn, om enn uten at Jesu bevisste vilje var med.

Treffende bemerker v. Hofmann (til Luk 6,19) at alt det underfulle som skjedde ved Jesus, var et verk av Gud, og at Gud med det satte sitt eget segl på Jesu sendelse – enten det nå var Jesus selv som dermed la for dagen sitt fellesskap med Gud, eller det var Gud som gjennom underet i gjerning beviste sitt fellesskap med Jesus.

For det femte får vi av v. 33 vite at kvinnen fryktet for å bli oppdaget da Jesus så seg om i folkemengden (v. 32) uten å bry seg om disiplenes forundrede spørsmål (v. 31). Hun skalv ved tanken på at Jesus kanskje ville la henne synke tilbake i den tidligere elendigheten, siden hun hadde sneket seg til helbredelsen uten hans viten og vilje. Derfor falt hun ned for ham og «fortalte ham hele sannheten» – det vil si ikke bare at hun hadde rørt ved klærne hans, men også

hvorfor hun hadde gjort det, nemlig for å bli helbredet for blødningene hun hadde lidd av.

For det sjette: I v. 34 anerkjenner Jesus kvinnens tro, som hos Matteus, men Markus har i tillegg ordene «Gå bort i fred (egentlig «til fred», ettersom «freden» – det vil si et velvære som er trygt mot all nød og fare – er tenkt som den tilstanden hun fra nå av skal være i), og vær (for alltid) helbredet fra din plage». Med denne avskjedshilsenen forsikrer Jesus henne altså om at helbredelsen skal vare.

For det sjuende var det ifølge v. 37 og v. 40 foruten foreldrene bare Peter, Jakob og Johannes som var øyenvitner til oppvekkelsen av Jairus' datter – altså de tre som sto Jesus nærmest blant de tolv (jf. min fortolkning av Matt 17,1).

Jesus kunne ikke godt ta alle de tolv med seg inn i huset, men ville likevel la disiplene sine få være vitner til det store underet – i motsetning til dem som hadde vist sin manglende mottakelighet for ham ved å le av ham, og som han derfor drev ut. Derfor velger han naturlig nok ut sine tre mest fortrolige disipler som representanter for hele kretsen.

For det åttende sikter den forklarende bemerkningen om pikens alder i v. 42b åpenbart til de siste ordene i første halvdel av verset («gikk omkring»). Det kunne hun gjøre fordi hun ikke var et helt lite barn, som en kanskje kunne tenke, men allerede «tolv år gammel».

For det niende: Om forbudet i v. 43a mot å tale til noen om det som var skjedd, jf. min fortolkning av Matt 9,30.

For det tiende har det vært fremsatt mange forskjellige oppfatninger av meningen med befalingen i v. 43b om at foreldrene skulle gi piken noe å spise. Det mest nærliggende synes å være at Jesus ville la foreldrene forstå dette: Han har ført piken tilbake til livet ved sitt undermektige inngrep i naturens gang; nå er det deres sak å gjøre det som etter naturens orden hører med til å holde oppe og styrke det gjenvakte livet.

7. Jesus i Nasaret (6,1–6a)

> «[1]Han gikk så bort derfra og kom til sitt hjemsted, og disiplene hans fulgte ham. [2]Da det ble sabbat, begynte han å lære i synagogen. Mange som hørte ham, ble meget forundret, og sa: Hvor har han dette fra? Hva er det for en visdom som er gitt ham? Og slike kraftige gjerninger som skjer ved hans hender! [3]Er ikke dette tømmermannen, Marias sønn, bror til Jakob, Joses, Judas og Simon? Og er ikke søstrene hans her hos oss? – Og de tok anstøt av ham. [4]Jesus sa til dem: En profet blir ikke foraktet andre steder enn på sitt hjemsted, blant sine slektninger og i sitt eget hus. [5]Og han kunne ikke gjøre noen mektig gjerning der, unntatt at han la hendene på noen få syke og helbredet dem. 6a Og han undret seg over deres vantro.»

Jf. min fortolkning av Matt 13,54–58. Der burde jeg likevel ha pekt på én ting: Nasaretanerne undret seg ikke bare over hans vise lære, som de selv hadde hatt anledning til å høre, men også over undergjerningene hans. Med det må en tenke på de kraftige gjerningene han hadde gjort andre steder, og som de bare hadde hørt tale om.

Ellers skal vi her bare merke oss tre trekk som er særegne for Markus. For det første kalles Jesus selv «tømmermannen» i v. 3. Det må bety at han hadde drevet dette håndverket sammen med sin pleiefar Josef før han begynte sin offentlige virksomhet. For det andre er uttrykket «kunne ikke» i v. 5 selvfølgelig ment om den moralske umuligheten: Det var umulig for ham å gjøre noen undergjerning der fordi han ikke fant den troen som han overalt krevde, og måtte kreve, som betingelse for undrene sine.

For det tredje framhever evangelisten i v. 6a uttrykkelig at Jesus undret seg over vantroen hos sine bysbarn, og antyder dermed hvor stor den var. Samtidig lar han oss forstå at det han har fortalt i dette stykket, er ment som høydepunktet og avslutningen på framstillingen hans av den manglende mottakeligheten som Jesus overalt støtte på blant sitt folk.

8. Utsendelsen av de tolv (6,6b–13)

> «6b Han dro så rundt i landsbyene der omkring og lærte. [7]Han kalte de tolv til seg, og begynte å sende dem ut, to og to. Og han ga dem makt over de urene ånder. [8]Han påla dem at de ikke skulle ta med seg noe annet enn en stav på veien – ikke brød, ikke sekk, ikke kobberpenger i beltet. [9]De skulle ha sko på føttene, men ikke ha på seg to kapper. [10]Og han sa til dem: Når dere tar inn i et hus, så skal dere bo der til dere reiser fra stedet igjen. [11]Er det et sted de ikke tar imot dere og ikke vil høre på dere, så dra derfra, og rist av dere støvet under føttene til et vitnesbyrd mot dem. [12]De dro da ut og forkynte for folket at de skulle omvende seg. [13]Og de drev ut mange onde ånder, og salvet mange syke med olje og helbredet dem.»

Med denne fortellingen om utsendelsen av de tolv avslutter evangelisten det større avsnittet som begynte med beretningen om hvordan de ble valgt ut (3,7–19). Grunnen til at Jesus sendte disse disiplene ut, var åpenbart også i vesentlig grad den manglende mottakeligheten han møtte: Med sin virksomhet skulle de søke å dra de mottakelige til ham overalt der slike fantes, og samtidig forkynne dom over de umottakelige (jf. v. 11).

Om tiden for denne utsendelsen sies det ikke annet enn at den fant sted på et eller annet tidspunkt mens Jesus fortsatte å vandre omkring i Galilea (v. 6b). Med denne bemerkningen viser evangelisten at det han nå vil fortelle, ikke skal oppfattes som noe som fulgte etter Jesu besøk i Nasaret.

Hvorfor Jesus sendte disiplene ut «to og to» (v. 7), sies det ikke noe om. Men en kan vel tenke på at de skulle hjelpe og styrke hverandre i et arbeid som verken var lett eller helt ufarlig, og som de nå for første gang skulle prøve seg på. Eller kanskje var tanken at forkynnelsen deres på den måten kunne gjøre desto sterkere inntrykk (jf. 5 Mos 19,15).

I alle fall forutsetter evangelisten åpenbart, ut fra 3,14 f., at leserne hans ville forstå at forkynnelsen av ordet skulle være disiplenes hovedoppgave ved denne anledningen. Likeledes viser uttrykksmåten i grunnteksten tydelig at makten over de urene åndene ble gitt dem som noe som fulgte med eller knyttet seg til utsendelsen.

I v. 8–11 gjengir Markus bare to punkter av den lengre talen som Jesus ifølge Matt 10,5 ff. holdt ved denne anledningen: for det første hvordan de skulle

gjøre med reiseutstyret (v. 8–9, som svarer til Matt 10,9–10), og for det andre hvordan de skulle opptre mens de utførte oppdraget sitt (v. 10–11, som svarer til Matt 10,11–15).

Men som en ser, er disse to punktene av talen gjengitt adskillig kortere her enn hos Matteus, og ordlyden i v. 8–9 er dessuten nokså forskjellig fra Matteus' gjengivelse, uten at det likevel er noen saklig motsigelse mellom de to evangelistene (jf. min fortolkning av Matt 10,9–10). Om v. 10–11 er det nødvendige sagt i min fortolkning av Matt 10,11b og 10,14.

Til slutt forteller Markus (v. 12–13) kort om hvordan disiplene faktisk utførte oppdraget de hadde fått. Og her sies det rett ut at omvendelsesforkynnelsen var hovedformålet med utsendelsen deres. Dermed er det forutsatt som selvsagt at de etter Jesu forbilde (1,15) begrunnet oppfordringen til omvendelse ved å forkynne budskapet om at Guds rike var kommet nær (jf. Matt 10,7). Ved siden av demonutdrivelsene nevner Markus også at disiplene helbredet mange syke etter å ha salvet dem med olje (jf. om dette min fortolkning av Jak 5,14).

Jesu virksomhet i Galilea, fjerde avsnitt (6,14–9,50)

1. Herodes' mening om Jesus og døperen Johannes' henrettelse (6,14–29)

Så langt det er mulig, trekker Jesus seg tilbake fra folkemassene og vier seg til arbeidet med å undervise og oppdra disiplene sine (se innholdsoversikten foran fortolkningen).

> «[14]Kong Herodes fikk også høre om ham, for hans navn var nå blitt kjent, og han sa: Døperen Johannes er stått opp fra de døde, derfor virker disse kreftene i ham. [15]Andre sa: Det er Elia. Andre igjen sa: Han er en profet, som en av profetene. [16]Men da Herodes hørte dette, sa han: Johannes, han som jeg halshogde, er stått opp fra de døde!»

Følgen av disiplenes virksomhet var at Jesu navn, som de selvsagt alltid påkalte, ble kjent overalt i Galilea. Til slutt fikk også landsfyrsten høre om det disiplene forkynte og om de kraftige gjerningene de gjorde i Jesu navn, og dermed nådde ryktet om Jesus selv – særlig om undrene hans – fram til ham. Han mente da at Jesus måtte være døperen Johannes, stått opp fra de døde (jf. nærmere min fortolkning av Matt 14,1 f.).

Markus kaller her Herodes «kongen», slik Matteus gjør i 14,9, enda han bare var fjerdingsfyrste – som Matteus kaller ham i v. 1.

Riktignok gjorde det seg også andre meninger om Jesus gjeldende blant folket (v. 15): Noen sa at han måtte være Elia (jf. min fortolkning av Matt 16,14), mens andre ikke var kommet lenger enn til å se en profet i ham, lik de profetene som levde i gamle dager.

Men da Herodes hørte om disse ulike meningene (v. 16), holdt han fast på sitt. Åpenbart drevet av sin onde samvittighet gjentok han at Jesus måtte være døperen Johannes, han som han hadde latt halshogge, men som nå var stått opp fra de døde. For å forklare dette utsagnet føyer Markus så til en utførlig beretning om døperens fengsling og henrettelse (v. 17 ff.).

> «[17]Herodes hadde sendt ut folk for å gripe Johannes, og han hadde latt ham binde og kaste i fengsel. Dette gjorde han på grunn av Herodias, hans bror Filips kone, for han hadde giftet seg med henne. [18]Johannes hadde nemlig sagt til Herodes: Det er ikke tillatt for deg å ha din brors kone. [19]Herodias hadde

da lagt Johannes for hat og søkte å få ham drept, men hun kunne ikke få satt
det igjennom. [20]For Herodes var redd for Johannes, da han visste at han var
en rettferdig og hellig mann, og han holdt sin hånd over ham. Når han hørte
på ham, kom han i tvil om mangt og meget, men han hørte ham gjerne. [21]Så
kom det en laglig dag. På sin fødselsdag holdt Herodes et gjestebud for sine
stormenn og krigshøvdinger, og for de fremste menn i Galilea. [22]Herodias'
datter kom da inn og danset. Både Herodes og gjestene syntes godt om henne,
og kongen sa til den unge piken: Be meg om hva du vil, så skal jeg gi deg det!
[23]Han sverget på det og sa til henne: Hva du ber meg om, det skal jeg gi deg,
om det så er halvdelen av riket mitt. [24]Hun gikk da ut og spurte sin mor: Hva
skal jeg be om? Hun svarte: Om døperen Johannes' hode. [25]Straks skyndte hun
seg inn til kongen, og hun ba ham og sa: Jeg vil at du nå med en gang skal gi
meg døperen Johannes' hode på et fat! [26]Da ble kongen meget bedrøvet. Men
på grunn av sine eder, og av hensyn til gjestene, ville han ikke avvise henne.
[27]Kongen sendte da straks av sted en av livvakten med ordre om å hente hans
hode. Han gikk da av sted og halshogde ham i fengselet. [28]Han bar så inn hodet
på et fat og ga det til piken, og piken ga det til sin mor. [29]Da disiplene hans fikk
høre dette, kom de og hentet hans legeme og la det i en grav.»

Jf. min fortolkning av Matt 14,3–12. Ofte har en med urette villet finne en motsigelse mellom det Markus forteller i v. 19 f., og framstillingen i Matt 14,5, der det heter at Herodes gjerne ville slå Johannes i hjel, men ikke våget det av frykt for folket.

Herodes kan nemlig godt ha hatt lyst til å få Johannes ryddet av veien – særlig i opphisselsen etter det første møtet med ham – men latt være av hensyn til folket, og samtidig ha vært redd for ham. Det vil si: Han fryktet for å kalle Guds straffedom ned over seg ved å henrette ham. For han hadde fått det bestemte inntrykk at Johannes var «en rettferdig og hellig mann» (det vil si en som sto i Guds tjeneste), som det var farlig å forgripe seg på, og derfor «holdt han sin hånd over ham», trass i Herodias' pågåenhet.

At et slikt motiv har vært med, antydes i virkeligheten også hos Matteus i v. 9. Der heter det at Herodes ble ille til mote da Herodias' datter krevde døperens hode og støttet seg på løftet han hadde gitt med ed, og at det bare var for edenes og gjestenes skyld at han gikk med på kravet.

Markus forteller i v. 20b at Herodes «kom i tvil om mangt og meget» når han i samtaler med Johannes hadde hørt på ham. Her må en underforstå «om det han hadde gjort»; ordene skal åpenbart uttrykke hvilket inntrykk Johannes' ord gjorde på samvittigheten hans. Likevel hørte Herodes gjerne på ham, gang på gang.

Men så kom det (v. 21) en «laglig dag» for Herodias, det vil si en dag som passet særlig godt til å sette planen hennes ut i livet, og da fikk hun mettet sitt hat til den brysomme profeten (jf. min fortolkning av Matt 14,6 ff.).

Nå gjenstår bare spørsmålet hvorfor evangelisten har satt dette stykket i spissen for det nye og siste større avsnittet av evangeliets første hoveddel. Selv gir han ingen opplysning om det. Men vi går neppe feil om vi antar at han har ment v. 14–16 dels som en antydning av at Jesus nå sto på høydepunktet av sin virksomhet i Galilea, men først og fremst som en innledning til fortellingen om

døperens fengsling og henrettelse – en fortelling der Markus' tilbøyelighet til anskuelig og malende skildring gjør seg sterkt gjeldende.

Og når han har tatt med selve fortellingen, har han trolig tenkt på dette: Det var nettopp budskapet om døperens skjebne som fikk Jesus til å trekke seg så langt som mulig tilbake fra folkemassene, slik det følgende forteller (jf. min fortolkning av Matt 14,13b).

2. Apostlenes hjemkomst og bespisningen av de fem tusen menn (6,30–44)

«[30]Apostlene samlet seg igjen hos Jesus og fortalte ham alt det de hadde gjort, og hva de hadde lært folket. [31]Han sier da til dem: Kom med til et øde sted hvor vi kan være for oss selv, og hvil dere litt! For det var mange som kom og gikk, så de ikke engang fikk tid til å spise. [32]Så dro de bort med båten til et øde sted for å være for seg selv. [33]Men folket så dem dra bort, og mange kjente dem. Fra alle byene kom de nå løpende til fots, og de nådde fram før dem. [34]Da han steg i land, fikk han se mye folk. Han hadde inderlig medynk med dem, for de var som får uten hyrde. Og han begynte å lære dem meget. [35]Da det allerede var blitt sent på dagen, kom disiplene hans til ham og sa: Stedet er øde, og det er alt langt på dag. [36]Send folket fra deg, så de kan dra bort i bygdene og landsbyene her omkring og kjøpe seg noe å spise. [37]Men han svarte og sa til dem: Dere skal gi dem mat! De sier til ham: Skal vi gå av sted og kjøpe brød for to hundre denarer og gi dem å spise? [38]Han sier til dem: Hvor mange brød har dere? Gå og se etter. Da de hadde fått vite det, sa de: Fem brød og to fisker. [39]Han bød dem da å la alle sette seg i grupper i det grønne gresset. [40]De satte seg så ned, flokk ved flokk, noen på hundre, andre på femti. [41]Så tok han de fem brødene og de to fiskene, så opp mot himmelen og ba velsignelsesbønnen. Så brøt han brødene og ga dem til disiplene for at de skulle gi til folket, og de to fiskene delte han ut til dem alle. [42]Og de spiste alle og ble mette. [43]Og de tok opp tolv fulle kurver med brødstykker og det som var igjen av fisken. [44]De som hadde spist av brødene, var fem tusen mann.»

V. 30–31. De tolv er visst kommet tilbake omtrent samtidig med at Jesus fikk budskapet om døperens endelikt. Jesus kan da ha hatt i sinne å trekke seg tilbake til «et øde sted» da han ba disiplene følge med seg til et slikt sted – noe som uten vanskelighet lar seg forene med det som sies i v. 31.

Her finner vi for første og eneste gang i vårt evangelium navnet «apostlene» (det vil si utsendingene) brukt om de tolv, og navnet er tydeligvis forutsatt kjent for leserne. Det passet selvsagt særlig godt nettopp her, fordi fortellingen knytter tilbake til beretningen i v. 7–13 om utsendelsen av disse disiplene.

Knapt hadde de begynt å avlegge rapport for Jesus om virksomheten sin før det igjen samlet seg en stor mengde mennesker omkring dem. Folk kom og gikk, så de ikke engang fikk anledning til å spise, enn si til å drøfte i uforstyrret ro det de hadde erfart. Derfor oppfordrer Jesus dem («dere», egentlig «dere for dere selv», det vil si alene, i motsetning til folkemengden omkring) til å følge med ham avsides til et øde sted, så de der kunne finne litt hvile etter det anstrengende arbeidet.

V. 32–44. Se min fortolkning av Matt 14,13–21, der framstillingen riktignok er kortere. Til «som får uten hyrde» (v. 34), jf. min fortolkning av Matt 9,36, og til «to hundre denarer», jf. Joh 6,7.

3. Jesus går på sjøen (6,45–52)

> «[45]Straks nødde han disiplene sine til å gå i båten og dra i forveien over til den andre siden, til Betsaida, mens han selv sendte folket av sted. [46]Og da han hadde tatt avskjed med dem, gikk han opp i fjellet for å be. [47]Da kvelden kom, var båten midt ute på sjøen, og han var alene på land. [48]Han så at de slet hardt med å ro, for de hadde vinden imot. I den fjerde nattevakt kom han til dem vandrende på sjøen, og ville gå forbi dem. [49]Men da de fikk se ham der han gikk på sjøen, trodde de at det var et spøkelse, og satte i et skrik. [50]For de så ham alle og ble slått av skrekk. Men straks talte han til dem og sa: Vær frimodige! Det er meg, frykt ikke. [51]Han steg da opp i båten til dem, og stormen stilnet. Men de var helt ute av seg av forundring. [52]For de hadde ikke fått forstand av det som var skjedd med brødene, men deres hjerte var forherdet.»

Jf. min fortolkning av Matt 14,22–33. Stedsangivelsen «til Betsaida» i v. 45 volder noe vanskelighet hvis en går ut fra at det her er den samme byen som i 8,22. Der er det uten tvil Betsaida Julias som er ment, byen som lå på den nordøstlige bredden av sjøen (jf. min fortolkning av Matt 11,21).

Med «den andre siden» kan det nemlig her neppe være ment noe annet enn vestsiden av sjøen. Derfor kunne det unektelig ligge nær å anta at det også på vestsiden har vært en by med dette navnet. Men det vet vi ikke noe om, og Joh 12,21 gir ikke grunnlag for å slutte det med noen som helst sikkerhet.

Etter all sannsynlighet har det ikke vært mer enn ett Betsaida, nemlig Betsaida Julias. Men i så fall er den greske preposisjonen som vår bibeloversettelse gjengir med «til», trolig brukt i en annen betydning som den også kan ha: «rett overfor», «midt imot». Meningen på vårt sted blir da at disiplene skulle dra over til vestsiden av sjøen og legge til ved et sted som lå midt imot Betsaida, altså temmelig langt nord – med Jordan tenkt som grensen mellom østsiden og vestsiden.

Når det i Joh 12,21 heter «Betsaida i Galilea», er det åpenbart ment for å orientere utenlandske lesere og ikke for å skille dette Betsaida fra et annet.

(Også den kjente geografen Ptolemaios, som levde i Aleksandria omkring år 140 e.Kr., regner Betsaida Julias til Galilea, og det ser generelt ut til at en nå og da har regnet en del av østkysten av sjøen med til Galilea.)

Hadde det virkelig vært to byer med navnet Betsaida, synes det likevel uforklarlig at ikke evangelistene uttrykkelig skiller dem fra hverandre. Til slutt skal det bare føyes til at enkelte nyere forskere mener at oversettelsen «til Betsaida» kan holdes. De antar at det greske uttrykket for «til vestsiden» (egentlig «til det hinsidige») her kan være brukt vesentlig i betydningen «over» (altså: «dra i forveien over til Betsaida»), nemlig fra et sørligere punkt av landet øst for Jordan til det vestligste hjørnet av det. (Ordet «over» i bibeloversettelsen står ikke i grunnteksten.)

I v. 48 er den gamle oversettelsens «var i nød» svært tvilsom; uttrykket i grunnteksten betegner sikkert bare at de hadde mye strev med å ro. Som det

synes, er de blitt drevet ut av kursen av den sterke motvinden (jf. v. 47, der det heter at båten var «midt ute på sjøen» da kvelden kom).

Når Jesus «så» at de slet hardt, gjelder det sikkert en overnaturlig evne han hadde fått til å se tvers gjennom nattemørket. Og når han «ville gå forbi dem», kan det vel bare bety at han først ville åpenbare seg for disiplene som herre over vind og hav. Derfor kom han vel også først til dem «i den fjerde nattevakt», altså ved første morgengry.

I v. 50 framhever evangelisten at «de så ham alle», så det kunne ikke være noen innbilning. Med dette begrunner han («for») at de mente å se et spøkelse (et gjenferd eller lignende) og skrek av redsel.

Disiplene ble helt ute av seg av forundring da Jesus steg opp i båten til dem og stormen stilnet. Det forklarer evangelisten (v. 52) med at de ennå ikke fullt ut hadde forstått hvor enestående Jesu person var – ikke engang ved den underfulle bespisningen de nettopp hadde vært vitne til. Og det kom av at «deres hjerte var forherdet», det vil si uimottakelig for inntrykket av slike undergjerninger som de nylig hadde opplevd.

Med denne forklarende merknaden vil evangelisten ellers åpenbart vise hvor nødvendig det var at Jesus på denne tiden viet seg mer og mer til å undervise og oppdra disiplene sine, som ennå var så svake og umodne i sin erkjennelse.

4. Jesus i Gennesaret-landet (6,53–56)

«[53]Da de hadde krysset sjøen, la de til ved Gennesaret-landet, og fortøyde der. [54]Og da de steg ut av båten, ble han straks gjenkjent. [55]Folk løp omkring i hele nabolaget, og begynte å bære de syke i bårene deres dit hvor de hørte at Jesus var. [56]Hvor han kom, til landsbyer, byer eller bygder, la de sine syke ut på torgene. De ba ham at de måtte få røre, om så bare ved minnedusken på kappen hans. Og alle som rørte ved ham, ble helbredet.»

Jf. min fortolkning av Matt 14,34–36.

5. Sammenstøt med fariseere og skriftlærde om håndvaskingen (7,1–23)

«[1]Fariseerne og noen av de skriftlærde som var kommet fra Jerusalem, samlet seg om ham. [2]De fikk se at noen av disiplene hans spiste brødet med vanhellige, det vil si uvaskede hender. [3]Fariseerne og alle jødene spiser nemlig ikke før de har vasket hendene med en håndfull vann. Slik holder de fast ved de gamles forskrifter. [4]Og når de kommer fra torget, spiser de ikke før de har vasket seg. Også mange andre overleverte skikker holder de fast ved, som å vaske drikkekar, fat og kobberkjeler og benker. [5]Da spurte fariseerne og de skriftlærde ham: Hvorfor følger ikke disiplene dine de gamles forskrifter, men eter brødet med vanhellige hender? [6]Da sa han til dem: Rett profeterte Jesaja om dere, hyklere, slik det står skrevet: Dette folket ærer meg med leppene, men deres hjerte er langt borte fra meg. [7]Forgjeves dyrker de meg, for de lærer fra seg lærdommer som er menneskebud. [8]Dere forlater Guds bud og holder fast på menneskers forskrifter. [9]Og han sa til dem: Vakkert setter dere Guds bud til side for å holde deres egne forskrifter! [10]For Moses har sagt: Du skal hedre din far og din mor! og: Den som bruker vondord mot far eller mor, skal visselig dø.

[11]Men dere sier: Dersom en mann sier til far eller mor: Det du skulle hatt til
hjelp av meg, skal være en korban – det vil si en gave til templet, [12]da lar dere
ham ikke lenger få gjøre noe for far eller mor. [13]Slik gjør dere Guds ord ugyldig
med de forskriftene dere har gitt videre. Og mange lignende ting gjør dere.
[14]Han kalte da igjen folket til seg, og han sa til dem: Hør på meg alle, og forstå!
[15]Det er ikke noe utenfor mennesket som kan gjøre ham uren når det kommer
inn i ham. Men det som går ut fra mennesket, det er det som gjør mennesket
urent. [16]Om noen har ører å høre med, han høre! [17]Da han var kommet inn i et
hus, bort fra folket, spurte disiplene ham om lignelsen. [18]Han sier til dem: Er
dere også like uforstandige? Skjønner dere ikke at det som kommer inn i men-
nesket utenfra, ikke kan gjøre ham uren, [19]fordi det ikke kommer inn i hjertet,
men går ned i magen og ut den naturlige veien, og slik blir all mat renset. [20]Han
la til: Det som kommer ut fra mennesket, det gjør mennesket urent. [21]For
innenfra, fra menneskehjertet, er det de onde tankene kommer: utukt, tyveri,
mord, [22]hor, griskhet, ondskap, svik, utskeielser, ondt øye, spott, hovmod,
uforstand. [23]Alt dette onde kommer innenfra og gjør mennesket urent.»

Jf. min fortolkning av Matt 15,1–20.

V. 2. «Vanhellig» kalte jødene det som etter loven var urent, og som derfor også førte med seg levittisk urenhet. At Markus forklarer uttrykket «vanhellige» med «uvaskede», viser at han har skrevet for lesere av hedensk ætt, som ikke kjente de jødiske skikkene.

V. 3–4. For å gi leserne en klarere forestilling om samtalen mellom fariseerne og Jesus som følger, skyter evangelisten her inn en opplysning om de seremonielle bestemmelsene det gjaldt. På «torget» kunne en selv være blitt uren ved å komme borti slike som var urene. «Benkene» som en satt på under måltidet, kunne være blitt urene ved spedalske, blodflodsyke eller andre urene personer.

V. 6–13. Markus gjengir leddene i Jesu svar i omvendt rekkefølge av Matteus: Han nevner henvisningen til Jesajas ord om leppedyrkelsen først, mens Matteus har den sist. I v. 9 er «vakkert» selvsagt ment ironisk.

V. 22. Om «ondt øye» = misunnelse, jf. Matt 20,15. «Uforstand» må her åpenbart forstås i moralsk betydning, altså som praktisk gudløshet (jf. det jeg har sagt om «dåre» i min fortolkning av Matt 5,22).

6. Jesus og den kanaaneiske kvinnen (7,24–30)

«[24]Han brøt så opp og dro bort derfra til bygdene ved Tyrus og Sidon. Der tok
han inn i et hus, og ville ikke at noen skulle få vite det. Men det kunne ikke
holdes skjult. [25]En kvinne der hadde en datter som var besatt av en uren ånd.
Straks hun fikk høre om ham, kom hun inn og kastet seg ned for hans føtter.
[26]Hun var en hedningekvinne, av syro-fønikisk ætt. Hun ba ham drive den
onde ånden ut av datteren hennes. [27]Han sa til henne: La først barna bli mette,
for det er ikke pent å ta brødet fra barna og kaste det til de små hundene!
[28]Hun svarte og sa til ham: Ja, Herre, men de små hundene under bordet eter
jo smulene etter barna! [29]Da sa han til henne: For dette ordets skyld – gå du
hjem. Den onde ånden er fart ut av din datter. [30]Hun gikk da hjem til huset sitt
og fant piken liggende på sengen, og den onde ånden var fart ut.»

Jf. min fortolkning av Matt 15,21–28. Av v. 24 f. får vi vite at Jesus på vandringen sin til «bygdene ved Tyrus og Sidon» tok inn i et hus der han ønsket å være en tid i stillhet – noe som likevel ikke lyktes for ham – og at det var i dette huset den kanaaneiske kvinnen kom til ham. Dette trekket har Matteus ikke tatt med; hos ham ser det ut som om kvinnen møtte ham ute på landeveien.

Likevel behøver vi ikke anta noen motsigelse mellom de to beretningene. Det er nemlig helt naturlig å tenke seg at Jesus forlot huset for å unndra seg kvinnen, og at hun så sprang etter ham og ropte slik vi leser i Matt 15,22. Matteus nøyer seg jo gjerne med hovedpunktene i begivenhetene og gjør ikke nærmere rede for mindre vesentlige enkeltheter. På den andre siden nevner heller ikke Markus at Jesus ikke lenger var inne i huset da han sa ordene til kvinnen (v. 27).

Derimot opplyser han i v. 26 at kvinnen var «av syro-fønikisk ætt». Det vil si at hun hørte til de fønikerne som bodde i selve Fønikia, en del av provinsen Syria; de ble kalt syro-fønikere til forskjell fra de såkalte libyfønikerne i og omkring Kartago. Markus skriver for hedningkristne, og derfor har han naturlig nok ikke tatt med Jesu ord til disiplene om at han bare var sendt til de fortapte får av Israels hus (Matt 15,24).

Jesu siste ord til kvinnen (v. 29) lyder noe annerledes enn hos Matteus (15,28), men ingenting hindrer oss i å anta at Jesus har sagt begge deler. Kvinnens ord hadde nettopp vist hennes store tro, og derfor kan Jesus sende henne hjem med den uttrykkelige forsikring at bønnen hennes allerede er oppfylt.

I v. 30 føyer Markus så til at kvinnen ved hjemkomsten fant barnet sitt liggende rolig på sengen – noe den onde ånden åpenbart ikke tidligere hadde latt piken få gjøre – og av det kunne hun skjønne at besettelsen etter Jesu ord allerede var hevet.

7. Helbredelsen av den døvstumme (7,31–37)

> «[31]Da han dro bort igjen fra bygdene ved Tyrus, tok han veien gjennom Sidon
> til Galilea-sjøen, midt gjennom Dekapolis-landet. [32]De førte til ham en mann
> som var døv og hadde vanskelig for å tale, og de ba ham legge hånden på ham.
> [33]Han tok ham da med seg avsides, bort fra folket. Han stakk fingrene i ørene
> hans, spyttet og rørte ved tungen hans. [34]Han så opp mot himmelen, sukket,
> og sa til mannen: Effata! Det betyr: Lukk deg opp! [35]Straks ble ørene hans
> åpnet, og tungens bånd ble løst, slik at han talte rent. [36]Han bød dem at de ikke
> skulle fortelle dette til noen. Men jo mer han forbød dem det, dess mer gjorde
> de det kjent. [37]De var overmåte forundret og sa: Han har gjort alle ting vel! Han
> gjør det så at både de døve hører og de stumme taler.»

I 15,29, parallellen til v. 31 her, forteller Matteus bare at Jesus tok veien til Gennesaret-sjøen fra stedet der han hadde møtt den kanaaneiske kvinnen. Markus forteller mer nøyaktig at Jesus etter å ha forlatt bygdene ved Tyrus tok veien gjennom byen Sidon, som lå enda lenger nord, og så derfra kom til sjøen.

Han forteller også at Jesus ikke dro til vestsiden, men til Dekapolis-landet (jf. min fortolkning av Matt 4,25 om det), altså til østsiden – noe for øvrig også Matteus åpenbart har forutsatt (jf. min fortolkning av Matt 15,29). Og mens Matteus i 15,30 f. bare skildrer Jesu helbredende virksomhet der i store trekk, forteller Markus i vårt stykke nærmere om én helbredelse, av en døvstum.

Når det i v. 32 heter at den døve «hadde vanskelig for å tale», må vi merke oss at Septuaginta bruker uttrykket i grunnteksten for et hebraisk ord som betyr stum, og i den betydningen må det sikkert forstås her også (jf. v. 37: «de stumme taler»). Når det i v. 35 sies at mannen «talte rent» (egentlig riktig eller ordentlig), er det vel ment i motsetning til den lallende eller stammende måten han tidligere hadde forsøkt å uttrykke seg på, slik det jo så ofte er med døvstumme.

Hvorfor Jesus tok denne mannen avsides fra folket (v. 33), sies det ingenting om. Men muligens var det «for å samle den døves tanker og oppmerksomhet, som ikke kunne påkalles gjennom ordet, men som ville spres ved tilskuernes nysgjerrige pågåenhet» (Brochmann).

I alle fall ser vi at Jesus fant en ganske særlig behandling nødvendig: Han stakk fingrene i mannens ører, spyttet så på fingeren sin og rørte med den ved tungen hans. Som det synes, har Jesus her brukt et slags tegnspråk overfor den døvstumme for å la ham forstå at det var de ubrukelige organene hans det nå gjaldt. Likeså viste han ham ved å se opp mot himmelen (v. 34) at det var Guds hjelp det her gjaldt (jf. anmerkningen om Jesu undere i min fortolkning av Matteus).

Uten tvil må vi likevel også se dette blikket mot himmelen som et uttrykk for at han samtidig selv vendte seg til Gud i bønn. Derimot kan det være tvilsomt hvordan sukket hans skal oppfattes. Var det bare – som flere fortolkere har ment – et umiddelbart uttrykk for smertelig medfølelse med den menneskelige lidelsen og særlig med denne elendige mannen? Eller var det et bønnesukk som sprang ut av en slik medfølelse?

Så sier han det helbredende ordet. Markus gjengir det her, som i 5,41, på det språket han selv og Jesus vanligvis talte (arameisk), med oversettelse til gresk: «Effata! Det betyr: Lukk deg opp!» (egentlig «åpne deg», nemlig med tanke på de lukkede ørene). Og straks (v. 35) ble ørene hans åpnet, og samtidig ble også båndet løst som til da hadde holdt tungen hans bundet, så han kunne tale helt normalt.

Også ved denne helbredelsen forbød Jesus (v. 36) å fortelle noen om det som var skjedd – både den helbredede selv og dem som hadde ført ham til Jesus («dem»; jf. utlegningen av 5,43). Men det var forgjeves.

Til slutt forteller evangelisten (v. 37) hvilket overveldende inntrykk underet gjorde på folket som var til stede, da de fikk høre om det. I overstrømmende begeistring priste de Jesus fordi han hadde gjort alt på en herlig måte: Nå vet de at verken døvhet eller stumhet setter grense for hans makt i barmhjertighetens tjeneste.

8. Bespisningen av de fire tusen menn (8,1–9)

«[1]På denne tiden skjedde det igjen at en stor folkemengde var samlet, og de
hadde ikke noe å spise. Han kalte da disiplene til seg og sa: [2]Jeg har inderlig
medynk med folket. For de har alt vært hos meg i tre dager, og de har ikke noe å
spise. [3]Sender jeg dem hjem fastende, vil de bli utmattet på veien. Noen av dem
er jo kommet langveis fra. [4]Hans disipler svarte ham: Hvor skulle noen få tak
i nok brød til å mette alle disse her i ørkenen? [5]Han spurte dem: Hvor mange
brød har dere? De svarte: Sju. [6]Da bød han folket å sette seg ned på marken.

> Han tok de sju brødene og holdt takkebønn. Så brøt han dem og ga til disiplene sine for at de skulle dele ut. Og de delte ut til folket. [7]De hadde også noen få småfisker. Han ba velsignelsesbønnen og bød at også de skulle deles ut. [8]Alle spiste og ble mette, og de tok opp det som var til overs av brødstykkene, sju store kurver. [9]De var omkring fire tusen. Og han lot dem dra bort.»

Jf. min fortolkning av Matt 15,32–39. Matteus knytter dette underet direkte til den generelle skildringen av Jesu helbredende virksomhet i 15,30 f. Markus derimot innleder sin fortelling om denne bespisningen med ordene: «På denne tiden skjedde det igjen at en stor folkemengde var samlet, og de hadde ikke noe å spise.» Med det mener han selvsagt de dagene da ryktet om den store undergjøreren satte innbyggerne i Dekapolis-landet i den største forundring (jf. 7,36 f.).

Ordet «igjen» peker åpenbart tilbake til 6,34 ff. og skal altså ikke bare forbindes med at den store folkemengden var til stede, men også med mangelen på mat. Ellers avviker Markus her i det vesentlige bare fra Matteus ved at han først forteller om brødene (v. 5 f.) og så om fiskene (v. 7), mens Matteus etter sin vane har trukket fortellingen sammen og omtaler begge slags mat under ett.

9. Jesus advarer disiplene mot fariseernes og Herodes' surdeig (8,10–21)

> «[10]Straks etter gikk han i båten sammen med disiplene sine, og han kom til bygdene ved Dalmanuta. [11]Da kom fariseerne ut og ga seg i ordstrid med ham. For å sette ham på prøve, krevde de et tegn fra himmelen av ham. [12]Han sukket i sin ånd og sa: Hvorfor krever denne slekt tegn? Sannelig sier jeg dere: Ikke skal det bli gitt denne slekt noe tegn. [13]Og han forlot dem. Han steg igjen i båten og dro over til den andre siden. [14]Men de hadde glemt å ta med brød, og hadde bare et eneste brød med seg i båten. [15]Da bød han dem og sa: Se til å ta dere i vare for fariseernes surdeig og for Herodes' surdeig! [16]Da sa de seg imellom: Dette sier han fordi vi ikke har tatt med brød. [17]Han merket det, og sa til dem: Hvorfor tenker dere at det var fordi dere ikke har brød med? Forstår eller skjønner dere ennå ingen ting? Har dere slike harde hjerter? [18]Har dere øyne, og ser ikke? Har dere ører, og hører ikke? Minnes dere ikke [19]da jeg brøt de fem brødene til de fem tusen, hvor mange kurver fulle av brødstykker dere da tok opp? De sier til ham: Tolv. [20]Og da jeg brøt de sju brødene til de fire tusen, hvor mange store kurver fulle av stykker tok dere da opp? De sier: Sju. [21]Han sier til dem: Forstår dere ennå ikke?»

Jf. min fortolkning av Matt 15,39–16,12. Om Dalmanuta (v. 10) vet vi bare at det etter vårt vers har vært et sted på vestkysten av sjøen, og etter Matt 15,39 i nærheten av Magadan – et sted vi heller ikke kjenner.

Særegent for Markus er videre det vi leser i v. 12: at Jesus «sukket i sin ånd» (det vil si i sitt indre, altså ikke hørbart; jf. 2,8) av sorg over den forherdede vantroen hos disse menneskene, og at han ga smerten sin uttrykk ved å spørre hva de tar sikte på eller vil oppnå med kravet sitt – de krever jo ikke tegnet fra himmelen for å la seg føre til tro.

Spørsmålet viser også at han ser kravet om tegn som en åpenbaring av den åndelige tilstanden Israel i hans samtid i det store og hele befinner seg i («denne

slekt»). Den tilstanden er slik at han ikke kan annet enn avvise kravet (jf. min fortolkning av Matt 12,39).

Som en ser, har Markus her utelatt Jesu henvisning til profeten Jonas tegn; han lar Jesus uten videre forsikre at det slett ikke skal bli gitt denne slekt noe tegn. Men det kunne han med full saklig rett gjøre, fordi Jona-tegnet ikke var et slikt tegn som fariseerne hadde ment.

I v. 14 er «de» selvsagt disiplene. Markus tar for gitt at når Jesus «steg i båten» (v. 13), var det nettopp den båten disiplene alltid holdt klar for ham. At de ikke hadde mer enn et eneste brød med seg, er vel noe Markus har hørt av Peter. Det samme gjelder vel også måten han gjengir Jesu advarende ord til disiplene på i v. 15.

Mens Matteus lar Jesus tale om «fariseernes og saddukeernes surdeig», nevner Markus ingenting om saddukeerne, som han jo heller ikke hadde nevnt i v. 11. I stedet har han «Herodes' surdeig», et uttrykk som åpenbart er ment om denne karakterløse fyrstens helt igjennom verdslige sinnelag – og nettopp i det lignet han jo saddukeerne.

Når Jesus refser disiplene for misforståelsen (v. 17 f.), lyder det ellers noe mer utførlig og skarpere hos Markus enn hos Matteus. Det er som om han alvorlig vil vise dem hvor mye de ennå ligner den forherdede folkemassen (jf. 4,12). Til slutt skal det bare nevnes at Markus vel også i v. 18b–21 gjengir det som skjedde, mer nøyaktig enn Matteus i de tilsvarende versene.

10. Helbredelsen av den blinde ved Betsaida (8,22–26)

> «[22]De kommer så til Betsaida. Og de fører til ham en blind mann og ber ham røre ved ham. [23]Han tok da den blinde ved hånden og førte ham utenfor landsbyen. Han spyttet i øynene hans og la hendene på ham. Så spurte han: Ser du noe? [24]Han så opp og sa: Jeg ser mennesker, for jeg ser noe likesom trær gå omkring. [25]Så la Jesus hendene på øynene hans igjen. Da så mannen klart og var helbredet, han kunne se alt tydelig. [26]Og han sendte ham hjem og sa: Du skal ikke gå inn i landsbyen eller fortelle det til noen i landsbyen.»

Her får vi igjen, som i 7,32 ff., en helbredelsesberetning som ikke har noen parallell hos Matteus, og heller ikke hos Lukas. Etter sammenhengen med v. 13 ff. må Betsaida her være Betsaida Julias (jf. utlegningen av 6,45). Også denne blinde mannen tok Jesus med seg avsides, utenfor byen (v. 23; jf. utlegningen av 7,33).

Men denne gangen skjer helbredelsen gradvis. Grunnen har vel vært den blindes sjelstilstand: På denne måten kan Jesus ha villet gi ham en levende forestilling om hvor stor en velgjerning han fikk. Og når Jesus også fuktet øynene hans med sitt spytt, har han vel villet gi troen hans et støttepunkt og forvisse ham om at han ville helbrede ham for blindheten.

Det første trinnet i helbredelsen var ifølge v. 24 at den blinde kunne se mennesker (egentlig «noen») gå omkring «likesom trær». Han så altså noen skikkelser i uklare omriss og forstørret, og bare på bevegelsene deres kunne han skjønne at det var mennesker.

Deretter forteller v. 25 om det andre og avsluttende trinnet i helbredelsen. Etter at Jesus igjen hadde lagt hendene på øynene hans, «så han klart» (egentlig:

han så tvers igjennom – gjennom tåken som ennå tilslørte tingene for ham og lot dem stå fram uformelige og forstørret). Straks etter fulgte den fullkomne helbredelsen, så han nå «kunne se alt tydelig».

Da Jesus sendte ham hjem, forbød han ham å gå inn i byen eller fortelle det til noen der; i byen kan han altså ikke ha hatt hjemmet sitt. Om påbudet om taushet, jf. utlegningen av 7,36.

11. Peters bekjennelse ved Cæsarea Filippi (8,27–30)

> «[27]Så dro Jesus og disiplene ut til landsbyene ved Cæsarea Filippi. På veien spurte han disiplene sine og sa til dem: Hvem sier folk at jeg er? [28]De svarte ham og sa: Noen sier døperen Johannes, andre Elia, andre igjen en av profetene. [29]Og han spurte dem: Men dere, hvem sier dere at jeg er? Peter svarte og sa til ham: Du er Messias. [30]Han bød dem da strengt at de ikke skulle si dette om ham til noen.»

Jf. min fortolkning av Matt 16,13–20. Markus forteller her ikke noe om Jesu løfte til Peter. Grunnen er vel at dette løftet var uten betydning for formålet med vårt evangelium: å vise at det i Jesus var åpenbart en livsmakt fra Gud til helbredelse for den dødssyke verden (jf. innledningen ovenfor, del 4).

12. Jesu forutsigelse av sin lidelse, død og oppstandelse og hans krav til disiplene om å følge ham (8,31–9,1)

> «[31]Og han begynte å lære dem at Menneskesønnen måtte lide meget og bli forkastet av de eldste, av yppersteprestene og de skriftlærde, at han skulle bli slått i hjel, og at han skulle stå opp etter tre dager. [32]Han talte åpent om dette. Peter tok ham da til side og begynte å irettesette ham. [33]Men han vendte seg til disiplene og så på dem, og han irettesatte Peter og sa: Vik bak meg, Satan! For du har ikke sans for det som hører Gud til, men bare for det som hører menneskene til. [34]Så kalte han til seg folket sammen med disiplene sine, og han sa til dem: Den som vil følge etter meg, han må fornekte seg selv, ta sitt kors opp og følge meg. [35]For den som vil berge sitt liv, skal miste det. Men den som mister sitt liv for min skyld og for evangeliets skyld, skal berge det. [36]For hva gagner det et menneske om han vinner hele verden, men tar skade på sin sjel? [37]For hva kan vel et menneske gi til vederlag for sin sjel? [38]For den som skammer seg over meg og mine ord i denne utro og syndige slekt, ham skal også Menneskesønnen skamme seg ved når han kommer i sin Fars herlighet med de hellige engler. 9,1 Og han sa til dem: Sannelig sier jeg dere: Noen av dem som står her, skal ikke smake døden før de ser at Guds rike er kommet med kraft!»

Jf. min fortolkning av Matt 16,21–28. Med tilføyelsen i v. 32a («Han talte åpent om dette») vil evangelisten trolig framheve at Jesus var seg fullt bevisst at hans død var nødvendig, og at han uten forbehold hadde talt om den til disiplene. Når Jesus i v. 33 «så på» disiplene, er det åpenbart et tegn på at irettesettelsen ikke bare gjaldt Peter, selv om den var rettet direkte til ham. Den gjaldt også de andre disiplene, for Peter hadde sikkert bare sagt det de også tenkte.

I v. 34 forteller Markus – i motsetning til Matteus – at Jesus kalte til seg ikke bare disiplene, men også folket. Det tyder på at de følgende ordene ikke er sagt

rett etter det foregående. Jesus må i mellomtiden ha gått inn i en av de små byene som lå omkring Cæsarea Filippi (jf. v. 27), og vært alene en stund. I alle fall er det klart at også folket skulle høre det han nå ville si til disiplene: at alle hans må følge ham i selvfornektelse.

I v. 35 har Markus til «for min skyld» den forklarende tilføyelsen «og for evangeliets skyld». Her tenkes det åpenbart særlig på tiden etter at Jesus hadde forlatt jorden med sitt synlige nærvær; da kunne menneskene bare gjennom evangeliet høre hans røst og ta stilling til ham. Jesus Kristus og hans kors er jo også evangeliets sum og kjerne.

Ordet i v. 38 mangler videre hos Matteus. Det kommer sikkert av at han allerede hadde gjengitt innholdet av det i 10,33 (jf. min fortolkning av dette stedet). Når en ikke bekjenner, men fornekter Jesus og hans ord, er grunnen at en skammer seg over ham og hans evangelium overfor verden – eller, som Jesus sier her til sine samtidige, «i denne utro og syndige slekt» (jf. min fortolkning av Matt 12,39).

I siste setning av 9,1 har Markus en annen ordlyd enn Matteus i 16,28. Men saklig betyr de to uttrykksmåtene likevel det samme, for Guds rike ikke kan komme «med kraft» (med velde) før Menneskesønnen «kommer i sitt rike». At Guds rike kommer med velde, kan nemlig ikke bety annet enn at det kommer i sin fulle virkeliggjørelse, når alle som ikke har villet bøye seg under Guds kongelige vilje, ikke lenger har noen evne til å gjøre motstand (jf. 1 Kor 15,24).

13. Jesu forklarelse på fjellet (9,2–13)

> «[2]Seks dager etter tok Jesus med seg Peter, Jakob og Johannes og førte dem opp på et høyt fjell. Der var de for seg selv, helt alene. Og han ble forvandlet for øynene deres. [3]Hans klær ble så skinnende hvite at ingen på jorden som bleker klær, kan få dem så hvite. [4]Og Elia viste seg for dem sammen med Moses, og de samtalte med Jesus. [5]Da tok Peter til orde og sa til Jesus: Rabbi, det er godt at vi er her; la oss bygge tre hytter, en til deg, en til Moses og en til Elia! [6]Han visste ikke hva han skulle si, for de var slått av frykt. [7]Da kom det en sky og overskygget dem, og en røst lød ut fra skyen: Dette er min Sønn, den elskede. Hør ham! [8]Og med ett, da de så seg omkring, så de ikke lenger noen hos seg uten Jesus alene. [9]Og da de gikk ned fra fjellet, bød han dem at de ikke skulle fortelle noen hva de hadde sett, før Menneskesønnen var stått opp fra de døde. [10]De holdt fast ved dette ordet, og de talte med hverandre om hva det er å stå opp fra de døde. [11]De spurte ham og sa: Hvorfor sier de skriftlærde at Elia må komme først? [12]Han svarte dem: Elia kommer først og setter alt i rette stand. Og hvordan står det skrevet om Menneskesønnen? At han skal lide meget og bli foraktet. [13]Men jeg sier dere: Elia er kommet, og de gjorde med ham alt det de ville, slik det står skrevet om ham.»

Jf. min fortolkning av Matt 17,1–13.

V. 10. At disiplene «holdt fast ved dette ordet», vil si at de hele tiden overholdt Jesu påbud (v. 9) og tidde om det de hadde opplevd (jf. Luk 9,36). Bare seg imellom drøftet de hva Jesus vel hadde ment da han talte om sin oppstandelse fra de døde. Denne talen var en fullstendig gåte for dem, fordi de slett ikke maktet å fatte at Messias skulle dø.

V. 12. Her knytter Markus til Jesu ord om at Elia skal komme, et spørsmål (med svar) som ikke har noe tilsvarende hos Matteus: «Og hvordan står det skrevet om Menneskesønnen? At han skal lide meget og bli foraktet.»

Tankegangen må visst være denne: Det er ganske visst riktig når de skriftlærde sier at Elia kommer først (det vil si før Messias) og setter alt i rette stand (v. 12a). Og (likevel) står det jo på den andre siden skrevet om Menneskesønnen at han skal lide meget og bli foraktet (det vil si bli forkastet av menneskene).

Her synes altså Skriften å motsi seg selv. For kommer Elia først og setter alt i rette stand, må jo veien være banet for Messias – og hvordan kan han da, slik det står skrevet om ham, komme til å lide meget og bli forkastet?

I v. 13 løser så Jesus denne tilsynelatende motsigelsen mellom profetien i Mal 4,5 f. og profetiene om Messias. Som i Matt 17,12 erklærer han at profetien de skriftlærde bygger på, allerede er gått i oppfyllelse. Når den lovede Elia (det vil si døperen Johannes) ikke fikk folket som helhet til å omvende seg, var grunnen at «de»

– det vil si folket, representert ved de skriftlærde og Herodes (jf. 6,14–28) – «gjorde med ham alt det de ville». Men også i dette verset har Markus en tilføyelse som Matteus ikke har, nemlig ordene «slik det står skrevet om ham». Det kan vel bare bety at Jesus har sett det Skriften forteller om den første Elias skjebne (1 Kong 19), som et forbilde på skjebnen til den andre Elia.

14. Helbredelsen av den besatte (månesyke) gutten (9,14–29)

«[14]Da de kom til disiplene, så de en stor folkemengde omkring dem og noen skriftlærde som var i ordstrid med dem. [15]Og straks alt folket fikk se ham, ble de forferdet, og de løp til og hilste ham. [16]Han spurte dem: Hva er det dere strides med dem om? [17]En i folkemengden svarte ham: Mester, jeg har ført til deg sønnen min, som er besatt av en stum ånd. [18]Når den tar tak i ham, sliter den i ham, han fråder og skjærer tenner og visner bort. Jeg sa til disiplene dine at de skulle drive den ut, men de var ikke i stand til det. [19]Han sa da til dem: Du vantro slekt! Hvor lenge skal jeg være hos dere? Hvor lenge skal jeg tåle dere? Før ham til meg! [20]De førte gutten til ham, og da han så Jesus, begynte straks ånden å rive og slite i gutten så han falt til jorden, veltet seg og frådet. [21]Og han spurte hans far: Hvor lang tid har det vært slik med ham? Han svarte: Fra barndommen av. [22]Ofte har den kastet ham i ild og i vann for å gjøre ende på ham. Men om du kan gjøre noe, ha medynk med oss og hjelp oss. [23]Jesus sa til ham: Om du kan tro, alt er mulig for den som tror. [24]Straks ropte guttens far: Jeg tror! Hjelp min vantro! [25]Da Jesus så at folket stimlet sammen, truet han den urene ånden og sa til den: Du stumme og døve ånd, jeg befaler deg: Far ut av ham og gå aldri mer inn i ham! [26]Da skrek den høyt og slet hardt i ham og for ut av ham. Han lå som livløs, og mange sa: Han er død. [27]Men Jesus grep ham ved hånden og reiste ham opp, og han sto opp. [28]Da han var kommet inn i hus, spurte disiplene hans ham i enerom: Hvorfor kunne ikke vi drive den ut? [29]Han sa til dem: Dette slaget kan ikke bli drevet ut uten ved bønn og faste.»

Jf. min fortolkning av Matt 17,14–21.

V. 14. Det sies ikke hva de skriftlærde stredes med disiplene om. Men formodentlig har det dreid seg om Jesu undergjørende makt. Disiplene har vel forsøkt å drive ut den onde ånden i Jesu navn, og da det ikke lyktes, kunne det se ut som om de hadde stilt Jesu egen evne i et mer enn tvilsomt lys.

Det er likevel også mulig at striden har gjeldt grunnen til at forsøket mislyktes. En kan tenke seg at de skriftlærde har villet frakjenne disiplene all helbredende evne, og at disiplene så har prøvd å forsvare seg og peke på andre grunner.

V. 15. Jesus kom til nettopp under denne ordstriden, og folket ble «forferdet» straks de fikk øye på ham. Det må vel gjelde forbauselse blandet med frykt fordi han kom så helt uventet – og nettopp da det syntes særlig påkrevd at han var der.

V. 16. Spørsmålet Jesus retter til folket, betyr ikke nødvendigvis at også folket hadde stridd med disiplene. Det kan like naturlig forstås slik: Jesus hadde sett at disiplene var innviklet i en ordstrid, men visste ennå ikke at det var noen skriftlærde i folkemengden, og at det var de som hadde innlatt seg i disputt med disiplene.

V. 17. «Til deg» betyr selvsagt: til det stedet der jeg trodde du måtte være, siden disiplene dine var der. Som i Luk 11,14 er også her den onde ånden betegnet etter den virkningen den hadde: «en stum ånd», det vil si en ånd som gjør gutten stum når den, som det heter i v. 18, tar tak i ham.

Når gutten «er besatt av» (egentlig «har») «en stum ånd», betyr det etter uttrykket i v. 18 («når den tar tak i ham») trolig at han stadig ble forfulgt av denne ånden, og at den nettopp nå igjen hadde grepet ham.

V. 18a. Her beskrives nærmere krampeanfallene som kommer hver gang ånden tar tak i gutten. De er epileptiske og har den varige følgen at han «visner bort» (det vil si blir avmagret).

V. 19. Jf. min fortolkning av Matt 17,17.

V. 21–22. Jesus innlater seg her i samtale med guttens far, trolig for å vekke troen hos ham på at han kan hjelpe. Faren svarer på spørsmålet at gutten helt fra barndommen av har lidd av disse anfallene, og i angsten sin skildrer han farene anfallene utsetter gutten for. Så ber han Jesus forbarme seg over dem og hjelpe dem, om han ellers «kan gjøre noe» mot en så forferdelig lidelse.

V. 23. I grunnteksten heter det egentlig: «Men Jesus sa til ham: Om du kan! Alt er mulig for den som tror.»[1] Etter tanken blir det likevel det samme som når den gamle oversettelsen har gjengitt det noe fritt: «Om jeg kan?»

Jesus mener åpenbart at mannens ord «om du kan gjøre noe» ennå bare uttrykker tvil, men at det her gjelder å tro. Derfor føyer han også til at «alt er mulig» (nemlig å oppnå) «for den som tror».

Enda mer nøyaktig etter grunnteksten kan Jesu mening i vårt vers omskrives slik: Når det gjelder ordet «om du kan», skal du vite at hvis du trodde, ville du ikke ha talt slik; for den som tror, er det mulig å oppnå alt.

V. 24. Uten noe «og» eller «men» lar Markus sitt «straks» følge rett etter Jesu ord i v. 23. Dermed gir han leserne et levende inntrykk av «den hast hvormed

[1] NB har «Om du kan tro, alt er mulig for den som tror».

guttens far øyeblikkelig, liksom klamrende seg til dette ordet, høyt og inderlig roper: Jeg tror» (B. Weiss).

Men han føler at troen han har bekjent, kanskje likevel ikke holder mål i Jesu øyne. Derfor tar han bekjennelsen til en viss grad tilbake og ber Jesus hjelpe ham i nøden, selv om han ennå ikke skulle ha den troen Jesus hadde ment. «Hjelp min vantro» betyr nemlig ikke at Jesus skal hjelpe vantroen hans opp eller styrke hans svake tro. Det betyr at Jesus skal hjelpe ham ut av elendigheten, vantro som han kanskje ennå er (altså: «hjelp meg i, eller trass i, min vantro»).

V. 25. Jesus svarer ikke direkte på denne bønnen. Men da han så at folket stimlet sammen, og han gjerne ville unngå unødig oppsikt, gikk han i gang med helbredelsen og oppfylte dermed bønnen. I bønnen har han sikkert sett et vitnesbyrd om at mannen var nådd fram til en tro som riktignok ennå var svak, men likevel oppriktig og ekte.

Og her får vi da vite at den onde ånden ikke bare hadde fratatt gutten målet, men også hadde gjort ham døv. De siste ordene i verset, «gå aldri mer inn i ham», må åpenbart forstås ut fra uttrykket «når den tar tak i ham» i v. 18.

V. 26. Den onde ånden for først ut etter å ha voldt et siste heftig anfall, så gutten lå der som om han var død, og de fleste sa: Han er død. Men Jesus viste at det ikke var slik (v. 27): Han tok ham ved hånden og reiste ham opp. Til v. 28–29, jf. min fortolkning av Matt 17,19–21. Også med ordet i v. 29 lar Jesus disiplene forstå at de hadde manglet den nødvendige troen – noe han hos Matteus sier rett ut.

15. Jesus forutsier for annen gang sin død og oppstandelse (9,30–32)

> «[30]Da de dro bort derfra, gikk de gjennom Galilea, men han ville ikke at noen skulle få vite det. [31]For han lærte disiplene sine og sa til dem: Menneskesønnen skal overgis i menneskers hender, og de skal slå ham i hjel, og når han er ihjelslått, skal han stå opp tre dager etter. [32]Men de skjønte ikke det han sa, og de våget ikke å spørre ham.»

Jf. min fortolkning av Matt 17,22–23. Med «derfra» (v. 30) menes egnen omkring Cæsarea Filippi (8,27). At de «gikk gjennom Galilea», betyr etter grunnteksten at de ikke oppholdt seg noe sted. Grunnen var at Jesus så langt som mulig ville reise inkognito («han ville ikke at noen skulle få vite det», nemlig at han igjen var der). Han ville nemlig nå være alene med disiplene, så han uforstyrret kunne fortsette å undervise dem (v. 31) og særlig forberede dem på den skjebnen som skulle ramme ham.

V. 32. Disiplene har visst tenkt seg at Jesu ord om hans lidelse og død hadde en billedlig betydning, selv om det måtte være klart for dem at ordene varslet noe som sto i avgjort strid med deres egne forestillinger om Messias' skjebne (jf. min fortolkning av Matt 16,22 og 20,21).

At de «våget ikke å spørre ham», betyr vel at de bar på en hemmelig gru: Spurte de ham om meningen, kunne de kanskje få høre noe enda mer forferdelig enn det de hadde tenkt seg.

16. Disiplenes rangstrid og Jesu formaninger til dem i den anledning (9,33–50)

«[33]De kom så til Kapernaum, og da han var kommet inn i huset, spurte han dem: Hva var det dere snakket sammen om på veien? [34]Men de tidde, for på veien hadde de snakket med hverandre om hvem som var den største. [35]Da satte han seg ned, kalte de tolv til seg og sa til dem: Om noen vil være den første, han skal være den siste av alle, og alles tjener. [36]Så tok han et lite barn og stilte det midt iblant dem, og han tok det på armene og sa til dem: [37]Den som tar imot ett slikt lite barn for mitt navns skyld, tar imot meg. Og den som tar imot meg, tar ikke imot meg, men ham som sendte meg.»

Jf. min fortolkning av Matt 18,1–5.

V. 33. «Huset» er det huset der Jesus bodde (jf. Matt 17,25). Som den som kjenner hjertene, gjennomskuet han disiplene, og spørsmålet hans tok bare sikte på å få dem til å innrømme det.

V. 34. De «tidde» fordi de følte seg rammet i samvittigheten og skammet seg overfor Jesus.

V. 35. Jesus setter seg og kaller de tolv nærmere til seg for å lære dem at de må tilegne seg et fordringsløst, tjenende og ydmykt sinnelag. Om Jesu ord i dette verset, jf. min fortolkning av Matt 20,26 f.

V. 36. Når Jesus så tar et lite barn og stiller det midt iblant disiplene, har han åpenbart villet gjøre dem riktig oppmerksomme på barnets særegne vesen som et forbilde for dem selv (se allerede min fortolkning av Matt 18,2).

Og når han deretter tar barnet på armene, er det sikkert en symbolsk handling. Den skal vise hvordan enhver disippel i kjærlighet skal ta seg av og være en tjener for sine ringe brødre. Det ser vi også av at Jesus med denne handlingen innleder ordet til de tolv i v. 37.

Også her, som i Matt 18,5, betyr «ett slikt lite barn» ikke et virkelig barn, men disipler som har vendt om fra alt selvgodt og ærgjerrig vesen og tilegnet seg barnesinnet, den fordringsløse ydmykheten. For heller ikke Markus (v. 36) sier noe om at barnet Jesus tok på armene, var særegent på noen måte (jf. ellers min fortolkning av Matt 18,5, og om de siste ordene i vårt vers min fortolkning av Matt 10,40). «Tar ikke imot meg» betyr selvsagt «tar ikke bare imot meg», men også «ham som sendte meg».

«[38]Johannes sa til ham: Mester! vi så en som ikke er i følge med oss, drive ut onde ånder i ditt navn, og vi forbød ham det fordi han ikke var i følge med oss. [39]Men Jesus sa: Forby ham det ikke! For ingen som gjør en kraftig gjerning i mitt navn, vil snart etter kunne tale ondt om meg. [40]For den som ikke er imot oss, er for oss. [41]For den som gir dere et beger vann å drikke i mitt navn, fordi dere hører Kristus til, sannelig sier jeg dere: Han skal slett ikke miste sin lønn.»

Til det som fortelles her, har vi ingen parallell hos Matteus, men derimot i Luk 9,49 f.

V. 38. Disiplene hadde stridd om hvem som var den største, og Jesus hadde refset den ærgjerrige og hovmodige tankegangen som viste seg der. Det får Johannes til å huske noe han og en annen av de tolv etter all sannsynlighet hadde opplevd da de dro omkring på egen hånd som Jesu utsendinger (jf. 6,7).

Han legger saken fram for Jesus for å høre hans mening om hvordan de den gang hadde opptrådt.

De hadde nemlig støtt på en mann som drev ut onde ånder «i Jesu navn» – det vil si slik at han, når han bød åndene fare ut, nevnte Jesus som den som hadde fullmakt fra Gud til å befale og rå over dem – enda han ikke hørte til kretsen av disipler som stadig fulgte Jesus.

De hadde da forbudt ham det (det vil si alvorlig formant ham til å la det være for framtiden). De gikk sikkert ut fra at han ikke hadde rett til å bruke Jesu navn på denne måten, siden han ikke hadde sluttet seg helt til Jesus slik de hadde.

Når Johannes legger saken fram nettopp nå, må vi vel anta at Jesu ord i det foregående har fått ham i tvil om han (og medisippelen hans) den gang hadde handlet riktig. Det har begynt å gå opp for ham at den intoleransen han hadde vist mot den fremmede mannen, kanskje i grunnen bare hadde vært et annet utslag av det samme hovmodige og æresyke sinnet som Jesus nettopp så alvorlig hadde refset.

V. 39. Med svaret sitt erklærer Jesus at de to disiplene virkelig hadde handlet galt, for han forbyr dem å opptre slik for framtiden. Forbudet begrunner han slik: Ingen som gjør en kraftig gjerning (et under) «i hans navn» – altså i tro på ham som redskap for Guds makt i barmhjertighetens tjeneste – vil snart etter kunne få seg til å «tale ondt om ham», slik for eksempel de skriftlærde i 3,22 gjorde.

V. 40. Med et nytt «for» forklarer Jesus hvorfor disiplene med rette skal se den fremmede mannens virksomhet slik han hadde framstilt den i v. 39b: Det er psykologisk umulig at en som i hans navn kjemper mot de onde maktene, snart etter skulle opptre fiendtlig mot ham.

Det kan nemlig med full rett sies at hver den som ikke er imot Jesus og disiplene hans («oss») i deres arbeid for Guds sak – det vil si ikke opptrer fiendtlig mot dem – er for dem, det vil si støtter dem i dette arbeidet.

Så mye mer skal disiplene se en medarbeider i en som virker «i Jesu navn» mot de onde maktene. De må ikke i hovmodig selvfølelse prøve å hindre virksomheten hans, men heller glede seg over den i ydmykhet – selv om han ikke hører til kretsen deres og ikke, slik som de, har fått noen fullmakt av Jesus.

Denne anvendelsen av ordet overlater Jesus åpenbart til disiplene selv. Og det er visst denne tanken han begrunner i v. 41, med et tredje «for»: Selv den ringeste velgjerning som noen utenfor disippelkretsen viser mot Jesu disipler «i hans navn», skal ikke bli uten lønn. («I hans navn» betyr, som Markus forklarende føyer til, «fordi dere hører Kristus til».) Dermed er det gitt at også enhver som virker i Jesu navn, vil få sin lønn av Gud, selv om han ennå står utenfor disiplenes krets.

Uten tvil tenker Jesus her på at en slik mann har fått et inntrykk av den Guds kraft som er åpenbart i Jesus. Ved Guds Ånds fortsatte innvirkning vil dette inntrykket bli stadig dypere og dra ham stadig nærmere til Jesus. Slik vil han, hvis han ikke selv hindrer Åndens arbeid med ham, til slutt være nådd fram til en helt avgjort tilslutning til Jesus og disippelflokken hans.

> «[42]Men den som forfører én av disse små som tror på meg, for ham var det bedre om det var hengt en kvernstein om halsen hans og han var kastet i havet. [43]Om din hånd frister deg, da hogg den av! Det er bedre for deg at du går vanfør inn til livet, enn at du har dine to hender og går bort til helvete, til den uslokkelige ild, [44]hvor deres orm aldri dør og ilden ikke slokner. [45]Og om din fot frister deg til fall, så hogg den av! Det er bedre for deg at du går halt inn til livet enn at du har dine to føtter og blir kastet i helvete, [46]hvor deres orm aldri dør og ilden ikke slokner. [47]Og om ditt øye frister deg, da riv det ut! Det er bedre for deg at du går enøyd inn i Guds rike enn at du har to øyne og blir kastet i helvete, [48]hvor deres orm aldri dør og ilden ikke slokner. [49]For hver og en skal saltes med ild, og hvert offer skal saltes med salt. [50]Salt er en god ting. Men hvis saltet mister sin kraft, hva vil dere så salte det med? Ha salt i dere selv og hold fred med hverandre!»

Her vender Jesus tilbake til disiplenes forhold til sine ydmyke, barnlig fordringsløse medtroende. Et levende bilde av dem hadde de i det lille barnet som ennå var til stede, og som kanskje fremdeles satt på Jesu fang (jf. v. 36).

I v. 42 har vi den samme advarselen mot å forføre én av disse små troende som i Matt 18,6, likesom vi i v. 43–48 har parallellen til Matt 18,8–9. Markus gjengir bare Jesu ord noe mer utførlig. Særlig har han til slutt, ved den tredje henvisningen til den evige ilden, tatt med et ord som knytter an til Jes 66,24 (v. 48). Det skildrer helvetesstraffen billedlig som en pine som er smertelig i høyeste grad og samtidig uten ende.

Det er nemlig temmelig sikkert at v. 44 og v. 46 ikke har hørt med til den opprinnelige teksten i vårt evangelium, men er senere tilføyelser etter mønster av v. 48 (jf. om dette mitt skrift «Det nye testamentes tekst», s. 75). Se ellers om disse versene min fortolkning av Matt 18,8 f.

V. 49–50. Til disse versene, som er blitt fortolket svært ulikt, har Matteus ikke noe tilsvarende. Jesus vil visst med «for» i v. 49 begrunne formaningen i v. 43–48 om ikke å sky selv det mest smertelige offer for å unngå anstøt. «Hver og en» er da ikke hvert eneste menneske, men hver av Jesu disipler. Om hver slik disippel sies det at han etter Guds vilje og ordning må «saltes med ild».

For å forstå dette særegne uttrykket rett må vi trolig merke oss at Jesus også i v. 50 taler om salt, når han formaner disiplene til å «ha salt i seg selv og holde fred med hverandre». Dette saltet må åpenbart være den kraften til selvfornektelse som Jesu disipler bør ha. Den setter dem i stand til å drepe alt selvsykt vesen og nettopp derved også til å holde fred med hverandre.

Likeså må vi merke oss at ordet som bibeloversettelsen i v. 50 gjengir med «salte», egentlig betyr å krydre i grunnteksten. Spørsmålet er altså egentlig hva disiplene vil krydre saltet med når det har mistet sin kraft, så det kan få sin særegne kraft igjen.

Når det så i v. 49a sies at enhver skal «saltes», må dette ordet sikkert forstås i samsvar med «krydre» i v. 50. Vi skal altså ikke så mye tenke på at salt bevarer mot forråtnelse, som på at det krydrer og gjør maten velsmakende.

Jesu tanke i v. 49a er da trolig at hver av disiplene hans må gå igjennom selvfornektelsens smertelige ild for å bli fullkomment velbehagelig for Gud. Denne

ilden renser mer og mer det syndige ut av ham, men styrker ham dermed også til å føre sitt liv i stadig inderligere samsvar med Guds gode og hellige vilje.

En vanskelighet ved fortolkningen av v. 49 er at vi ikke sikkert kan avgjøre om den andre halvdelen av verset har hørt med til Markus' opprinnelige tekst (jf. «Det nye testamentes tekst», s. 75).

Er den ekte, forklarer den hvordan Jesus er kommet til å stille sammen de to billedlige uttrykkene «saltes» og «ild». Grunnen måtte i så fall være at skriftordet som siteres i v. 49b (3 Mos 2,13), allerede sto for ham i den første halvdelen av verset.

Ved å føye til lovforskriften om at «hvert offer skal saltes (strøs) med salt», ville han i så fall ha sagt dette: Likesom det i den gamle pakt skulle brukes salt ved hvert offer for at offeret kunne bli velbehagelig for Gud, slik må også hver disippel ved selvfornektelsens smertelige ild nå fram til å bli et offer som er velbehagelig for Gud (jf. Rom 12,1).

Til slutt formaner Jesus i v. 50 disiplene til hver for seg å eie og bevare i hjertet kraften til å fornekte seg selv og holde fred med hverandre. Den kraften kan de etter sakens natur bare ha fått ved troen på Guds nåde som er åpenbart i ham.

Denne formaningen innleder han med et lignelsesord som i virkeligheten inneholder en indirekte advarsel mot å miste denne kraften (jf. min fortolkning av Matt 5,13, der det riktignok er tale om disiplene selv som et salt for andre). Med denne avsluttende formaningen er Jesus vendt tilbake til utgangspunktet for hele undervisningen av disiplene som vi nå har gått igjennom: rangstriden mellom dem (v. 33).

Jesu siste reise til Jerusalem og hans opptreden der, første avsnitt (10,1–45)

1. Jesu oppbrudd fra Galilea (10,1)

Jesus fortsetter undervisningen av disiplene under reisen (se innholdsoversikten foran fortolkningen).

> «[1]Så brøt han opp derfra og dro til bygdene i Judea og landet på andre siden av Jordan. Igjen samlet mengder av folk seg om ham, og igjen lærte han dem, som han pleide.»

Jf. min fortolkning av Matt 19,1–2. I grunnteksten heter det nøyaktig: «Og etter å ha brutt opp derfra (det vil si fra Kapernaum, jf. 9,33; eller fra Galilea, jf. 9,30) kommer (bedre: drar) han til Judeas grenser og på andre siden av Jordan.»

Her må ordet «og» sikkert forstås som «og det» eller «nemlig», så meningen er at han tok veien til Judea gjennom Perea. Det er likevel tvilsomt om ordet «og» er ekte. Det finnes til og med en tredje lesemåte, som muligens kan være den opprinnelige teksten: «til Judeas grenser gjennom landet på andre siden av Jordan».

2. Fariseernes spørsmål om skilsmisse og Jesu uttalelser i den anledning (10,2–12)

> «[2]Noen fariseere kom da til ham, og for å friste ham, spurte de: Har en mann lov til å skille seg fra sin kone? [3]Han svarte og sa til dem: Hva har Moses foreskrevet dere? [4]De sa: Moses tillot å skrive et skilsmissebrev og skille seg fra henne. [5]Men Jesus sa til dem: Fordi dere har så hardt et hjerte, skrev han dette budet for dere. [6]Men fra skapningens begynnelse gjorde Gud dem til mann og kvinne. [7]Derfor skal mannen forlate sin far og sin mor og holde seg til sin hustru, [8]og de to skal være ett kjød. Så er de da ikke lenger to, men ett kjød. [9]Derfor, det som Gud har sammenføyd, det skal ikke et menneske skille. [10]Da de var kommet inn i huset, spurte disiplene ham igjen om dette. [11]Han sier til dem: Den som skiller seg fra sin hustru og gifter seg med en annen, begår ekteskapsbrudd mot henne. [12]Og dersom en kvinne skiller seg fra sin mann og gifter seg med en annen, så begår hun ekteskapsbrudd.»

Jf. min fortolkning av Matt 19,3–12. I v. 2 har Markus utelatt ordene «av hvilken som helst grunn», som vi leser i Matt 19,3. Det er uten tvil fordi han ikke kunne regne med at de hedningkristne leserne hans kjente de forskjellige meningene om skilsmisse som gjorde seg gjeldende blant de fariseiske skriftlærde.

Som jeg har bemerket i min fortolkning av Matt 19,3, gikk sikkert også fariseerne her ut fra at Jesus ville erklære all skilsmisse for utillatelig. Desto bedre kunne Markus da nøye seg med selve hovedpunktet i spørsmålet deres.

I v. 3–9 har Markus dessuten leddene i Jesu samtale med fariseerne i en annen rekkefølge enn Matteus i 19,4–8. Det har trolig også sin forklaring i at han skriver for hedningkristne. Uttalelsene i v. 11 og 12 legger Markus (v. 10) til herberget, der disiplene «igjen» spurte om dette, slik fariseerne hadde gjort like før. Hos Matteus (19,9) hører de ennå med til Jesu svar til fariseerne, mens samtalen mellom Jesus og disiplene som Matteus forteller om i 19,10–12, er helt utelatt i vårt evangelium.

Sannsynligvis er Markus her mer nøyaktig enn Matteus når det gjelder tiden og stedet for Jesu uttalelser i v. 11 og 12, for fariseernes spørsmål hadde allerede fått et fullt tilstrekkelig svar ved det Jesus hadde sagt til dem i v. 4–8. På den andre siden er Matteus' beretning mer fullstendig, ettersom han har tatt med det vi leser i 19,10–12. Markus har vel utelatt dette fordi han fant det mindre viktig for hedningkristne lesere.

Ellers må vi merke oss to særtrekk i v. 11 og 12. For det første er ordene «av noen annen grunn enn hor» (Matt 19,9) utelatt i v. 11. Det kommer vel av at dette unntaket egentlig er helt selvsagt, for utukt fra hustruens side river jo i realiteten ekteskapsbåndet i stykker. For det andre finner vi i v. 12 den uttalelsen at også en kvinne som skiller seg fra sin mann og gifter seg med en annen, begår ekteskapsbrudd.

Dette tillegget er desto mer påfallende fordi hustruen hos jødene ikke hadde noen lovlig adgang til å skille seg. Etter gresk og romersk lov var det derimot fullt tillatt. Mange fortolkere har derfor ment at Markus selv har føyd til disse ordene. Han ville da vise sine hedenskfødte lesere at det som gjelder mannen, etter ekteskapets idé også gjelder hustruen.

Men det kan påvises at det også blant jødene forekom enkelte unntak fra det som var lov og rett. Slik skilte Herodias og datteren hennes Salome seg fra sine menn, og noe lignende har vel også kunnet forekomme ellers blant fornemme folk.

Dessuten ga selv rabbinerne hustruene rett til å søke om skilsmisse. Det synes derfor ikke å være noen gyldig grunn til å tvile på at denne uttalelsen er Jesu egen. At Matteus ikke har tatt den med, forklares naturlig av at han skrev for jødiskfødte lesere. Like naturlig forklares det at Markus har den med: Nettopp denne uttalelsen måtte ha særlig betydning for hans lesere.

3. Jesus velsigner de små barna (10,13–16)

«[13]Og de bar små barn til ham for at han skulle røre ved dem; men disiplene truet dem som bar dem. [14]Men da Jesus så det, ble han harm og sa til dem: La de små barna komme til meg, hindre dem ikke! For Guds rike hører slike til.

[15]Sannelig sier jeg dere: Den som ikke tar imot Guds rike som et lite barn, skal slett ikke komme inn i det! [16]Og han tok dem på fanget og la hendene på dem og velsignet dem.»

Jf. min fortolkning av Matt 19,13–15. I v. 15 har Markus et ord av Jesus som vi ikke finner på parallellstedet hos Matteus, og som Matteus kanskje har utelatt fordi han allerede i 18,3 hadde gjengitt et annet ord med vesentlig samme tanke.

Jesus legger her disiplene sine på hjertet: Skal en voksen komme inn i Guds rike, må han – når han tar imot riket – være i den samme åndelige tilstand eller forfatning som et lite barn allerede av naturen befinner seg i.

Hos den voksne må det altså være noe som gjør at han først må bli som barnet, noe som ikke finnes hos barnet. Og dette «noe» kan åpenbart ikke være annet enn den aktive motstanden den voksne med nødvendighet setter opp mot Guds frelsende nåde når den virker på ham – på grunn av syndens overveldende makt over det bevisste viljelivet.

Nettopp derfor må den voksne nødvendigvis omvende seg, som det heter i Matt 18,3. Ved omvendelsen blir han nemlig nettopp som et lite barn. Hvis han allerede i seg selv hadde vært som det lille barnet, hadde omvendelsen ikke vært nødvendig for ham. Omvendelsens nærmeste mål er altså å skape hos den voksne den beskaffenheten som barnet umiddelbart har av seg selv (jf. min fortolkning av Matt 18,3).

4. Jesus taler med den unge rike mannen om veien til livet og med disiplene om hvor farlig rikdommen er (10,17–27)

«[17]Og da han gikk ut på veien, kom en løpende og falt på kne for ham og spurte ham: Gode mester, hva skal jeg gjøre for å arve evig liv? [18]Men Jesus sa til ham: Hvorfor kaller du meg god? Ingen er god uten én, det er Gud. [19]Budene kjenner du: Du skal ikke slå i hjel. Du skal ikke bryte ekteskapet. Du skal ikke stjele. Du skal ikke vitne falskt. Du skal ikke bedra noen. Hedre din far og din mor. [20]Han sa til ham: Mester! Alt dette har jeg holdt fra jeg var ung. [21]Da så Jesus på ham og fikk ham kjær. Og han sa til ham: Én ting mangler du: Gå bort og selg alt du eier, og gi det til de fattige. Så skal du få en skatt i himmelen. Kom så og følg meg! [22]Men han ble trist til sinns for dette ordet og gikk bedrøvet bort, for han var meget rik.»

Jf. min fortolkning av Matt 19,16–22. I v. 17 har Markus uttrykket «arve evig liv». Det betyr likevel helt det samme som «få evig liv», som det heter hos Matteus (om denne jødiske bruken av uttrykket «arve», jf. min fortolkning av Matt 5,5).

Når Markus i v. 19 regner opp budene, har han utelatt nestekjærlighetsbudet og føyd til «du skal ikke frata noen det som er hans».[1] I dette tillegget har en trolig med rette sett et slags sammendrag av det 9. og 10. bud, bygd på steder i Det gamle testamente som 3 Mos 19,13; 5 Mos 24,14 f. og Mal 3,5.

[1]NB har «Du skal ikke bedra noen».

V. 21a. Dette trekket, som bare Markus har, viser at Jesus i den unge mannens ansikt så et gjenskinn av hvor oppriktig han var i sin moralske streben og i sin bekymring for sin sjels frelse – og at Jesus derfor fikk ham kjær.

> «[23]Jesus så seg omkring og sa til disiplene sine: Hvor vanskelig det vil være for dem som har rikdommer å komme inn i Guds rike! [24]Disiplene ble forferdet over hans ord. Men Jesus tok igjen til orde og sa: Barn, hvor vanskelig det er for dem som setter sin lit til sin rikdom, å komme inn i Guds rike! [25]Det er lettere for en kamel å gå gjennom et nåløye enn for en rik å komme inn i Guds rike! [26]Da ble de enda mer forferdet og sa til hverandre: Hvem kan da bli frelst? [27]Jesus så på dem og sa: For mennesker er det umulig, men ikke for Gud. For alt er mulig for Gud!»

Jf. min fortolkning av Matt 19,23–26.

V. 23. Når Jesus «så seg omkring», var det vel for å se hvilket inntrykk samtalen med den unge mannen og utfallet av den hadde gjort på disiplene.

V. 24. Den kjærlige tiltalen «barn» skal vel gi disiplene inntrykk av hvor mye det betyr for ham at de legger seg dette ordet hans på hjertet.

Ordene «for dem som setter sin lit til sin rikdom» er av tvilsom ekthet (jf. «Det nye testamentes tekst», s. 75). Er de opprinnelige, viser de hva Jesus i v. 23 hadde ment med «dem som har rikdommer» (nøyaktigere: «de som eier penger»). Skal ordene derimot utelates, har Jesus i v. 24 talt helt generelt om hvor vanskelig det er å bli frelst, og så i v. 25 slått fast at det for de rike, menneskelig sett, til og med er umulig.

5. Jesus taler til disiplene om lønnen for alt som blir oppofret av jordiske goder for hans skyld (10,28–31)

> «[28]Peter tok da til orde og sa til ham: Se, vi har forlatt alt og fulgt deg. [29]Jesus svarte og sa: Sannelig sier jeg dere: Det er ingen som har forlatt hus eller brødre eller søstre eller mor eller far eller barn eller åkrer for min skyld og for evangeliets skyld, [30]uten at han skal få hundrefoll igjen: Her i tiden hus, brødre, søstre, mødre, barn og åkrer – sammen med forfølgelser – og i den kommende verden evig liv. [31]Men mange som er de første, skal bli de siste, og de siste de første!»

Jf. min fortolkning av Matt 19,27–30. Om tillegget «og for evangeliets skyld» (v. 29), jf. utlegningen av 8,35. Til v. 30 bemerker Luther treffende: «Den som tror, må lide forfølgelse og setter alt til. Likevel har han nok; hvor han kommer, finner han far, mor, brødre – ja, flere goder enn han noen gang kunne forlate.» Det sier seg nemlig selv at det hundredobbelte (det vil si overmåte rikelige) vederlaget som blir lovt allerede for dette livet, ikke skal forstås bokstavelig, men i åndelig eller overført betydning.

Om hvordan dette løftet blir oppfylt, kan en for «husene» sammenligne steder som Apg 16,15; 18,3; 28,7. For «brødre og søstre» kan en sammenligne de mange stedene i Det nye testamente der de kristne kaller hverandre brødre (for eksempel 1 Kor 1,1; 2 Kor 1,1; 2,13[2]), for «mødre» Rom 16,13, for «barn» 1 Kor 4,17; 1 Pet 5,13; Filem 10 og flere, og for «åkrer» Apg 2,44 f.; 4,32.37.

[2]Trykket har «2, 12»; rettet til det stedet Odland trolig mente.

Med stor vekt er ordene «sammen med forfølgelser» føyd til her, så disiplene skal vite at de «her i tiden» ikke kan vente ytre fred og lykke.

6. Jesu tredje forutsigelse av sin lidelse, død og oppstandelse (10,32–34)

«[32]De var nå på vei opp til Jerusalem, og Jesus gikk foran dem. De var forferdet, og de som fulgte med, var redde. Han tok da igjen de tolv til side og begynte å tale til dem om det som skulle hende ham: [33]Se, vi drar opp til Jerusalem, og Menneskesønnen skal overgis til yppersteprestene og de skriftlærde. De skal dømme ham til døden og overgi ham til hedningene, [34]og de skal håne ham og spytte på ham, hudstryke ham og slå ham i hjel. Og etter tre dager skal han stå opp.»

Jf. min fortolkning av Matt 20,17–19. Særegen for Markus er den forholdsvis utførlige skildringen av situasjonen i v. 32, som han uten tvil har fra det Peter fortalte. Også her må vi sikkert, som hos Matteus, tenke oss at Jesus allerede hadde gått over Jordan og nå begynte selve oppstigningen til Jerusalem. Han gikk da fryktløs og modig foran disiplene, mens de var «forferdet» ved tanken på hva som ville møte ham og dem når de hadde nådd målet for reisen.

Men også «de som fulgte med», var fylt av frykt. Det var vel de av folkemengden som fulgte med (jf. v. 1 og v. 4), og som var disipler av Jesus i ordets videre forstand. De var redde, trolig fordi de visste bedre hvordan lederne i hovedstaden var sinnet mot Jesus, og derfor tenkte med engstelse på hva følgen ville bli når han trådte fram der. Ordet «igjen» peker tilbake til de tidligere forutsigelsene av lidelsen, som også bare hadde de tolv som tilhørere (jf. 8,31 og 9,31).

7. Jesus irettesetter Sebedeus-sønnene og lærer disiplene at den tjenende ydmykhet er veien til storhet i Guds rike (10,35–45)

«[35]Jakob og Johannes, Sebedeus-sønnene, kom til ham og sa: Mester, vi vil at du skal gjøre for oss det vi ber deg om! [36]Han sa til dem: Hva vil dere så at jeg skal gjøre for dere? [37]De sa til ham: Gi oss at den ene av oss må sitte ved din høyre og den andre ved din venstre side i din herlighet! [38]Men Jesus sa til dem: Dere vet ikke hva dere ber om! Kan dere drikke det begeret jeg drikker eller døpes med den dåpen jeg blir døpt med? [39]De sa til ham: Det kan vi! Men Jesus sa til dem: Det begeret jeg drikker, skal dere få drikke, og den dåpen jeg døpes med, skal dere bli døpt med. [40]Men å sitte ved min høyre eller venstre side, det står ikke til meg å gi, men det gis til dem det er beredt for. [41]Da de ti hørte dette, ble de harme på Jakob og Johannes. [42]Men Jesus kalte dem til seg og sa til dem: Dere vet at de som gjelder for å være fyrster for folkene, hersker over dem, og deres stormenn bruker makt over dem. [43]Slik skal det ikke være blant dere, men den som vil være stor blant dere, skal være alles tjener. [44]Og den som vil være den første blant dere, skal være alles trell. [45]For Menneskesønnen er ikke kommet for å la seg tjene, men for selv å tjene og gi sitt liv som løsepenge i manges sted.»

Jf. min fortolkning av Matt 20,20–28. Av det som er særegent for Markus, må vi særlig merke oss at han har føyd et bilde med beslektet mening – en lidelsesdåp – til bildet om å drikke lidelsens beger (v. 38 og 39). En nyere fortolker (Wohlenberg) bemerker treffende at det første bildet mer karakteriserer Jesu aktive lydighet, det andre mer hans passive.

Når lidelsen kalles en dåp, er tanken ellers at den omgir ham fra alle kanter, slik som vannet som slår sammen over hodet på den som synker ned i det (jf. Sal 69,2.16). Presensformen («jeg drikker», «jeg døpes med») uttrykker det Jesus står i begrep med å oppleve, altså det han nå snart og helt sikkert skal oppleve.

I v. 42 betyr «de som gjelder for å være fyrster», de som blir anerkjent som fyrster, og som folkene derfor vet at de har plikt til å lyde.

V. 43. Uttrykket «så er det ikke blant dere»[3] framhever med styrke at det ikke bare ikke skal være slik blant Jesu disipler, men at det faktisk heller ikke er slik, forutsatt at fellesskapet deres ellers er som det skal være. Muligens er det også den rette lesemåten hos Matteus.

[3] NB har «Slik skal det ikke være blant dere».

Jesu siste reise til Jerusalem og hans opptreden der, annet avsnitt (10,46–12,44)

1. Jesus lar seg hylle som Messias av den blinde ved Jeriko (10,46–52)

Jesu siste offentlige framtreden som Messias i Jerusalem (se innholdsoversikten foran fortolkningen).

> «[46]De kom så til Jeriko. Og da han dro ut fra Jeriko sammen med disiplene sine og en stor folkemengde, satt Timeus' sønn, Bartimeus, en blind tigger, ved veien. [47]Da han hørte at det var Jesus fra Nasaret, begynte han å rope: Jesus, du Davids sønn, miskunn deg over meg! [48]Mange truet ham for å få ham til å tie, men han ropte bare enda høyere: Du Davids sønn, miskunn deg over meg! [49]Jesus sto da stille og sa: Kall ham hit! Og de ropte på den blinde og sa til ham: Vær frimodig! Stå opp, han kaller på deg. [50]Han kastet kappen av seg, sprang opp og kom til Jesus. [51]Jesus tok så til orde og sa til ham: Hva vil du jeg skal gjøre for deg? Den blinde sa til ham: Rabbuni, at jeg må få synet igjen. [52]Jesus sa til ham: Gå bort, din tro har frelst deg! Og straks fikk han synet igjen, og fulgte ham på veien.»

Jf. min fortolkning av Matt 20,29–34. Markus forteller bare om én blind og kaller ham «Timeus' sønn». Likevel føyer han til det arameiske navnet «Bartimeus», som i virkeligheten ikke betyr annet enn «Timeus' sønn», men som vel var blitt brukt som mannens egennavn (jf. navn som Bartolomeus, Barjesus, Barsabbas).

V. 51. «Rabbuni» er en sideform til «rabbi» (jf. Joh 20,16) og muligens et noe sterkere uttrykk for ærbødighet.

2. Inntoget i Jerusalem (11,1–11)

> «[1]Da de nærmet seg Jerusalem og kom til Betfage og Betania ved Oljeberget, sendte han to av disiplene sine av sted, og sa til dem: [2]Gå bort til den landsbyen som ligger like foran dere. Straks dere kommer inn i den, skal dere finne en fole som står bundet, en som ennå ikke noe menneske har sittet på. Løs den og før den hit! [3]Og dersom noen sier til dere: Hvorfor gjør dere dette? – da skal dere si: Herren har bruk for den, og han sender den straks tilbake hit. [4]De gikk

da av sted og fant folen bundet ved en dør ut mot gaten, og de løste den. [5]Noen av dem som sto der, sa da til dem: Hva er det dere gjør? Løser dere folen? [6]Men de svarte dem slik Jesus hadde sagt, og de lot dem få den. [7]Så førte de folen til Jesus. De la klærne sine på den, og han satte seg på den. [8]Mange bredte ut klærne sine på veien, andre strødde løvgreiner som de hogg på markene. [9]De som gikk foran, og de som fulgte etter, ropte: Hosianna! Velsignet være han som kommer i Herrens navn! [10]Velsignet være vår far Davids rike som kommer! Hosianna i det høyeste! [11]Og han gikk inn i Jerusalem, inn i templet. Der så han seg omkring overalt. Men da det allerede var sent på dagen, dro han ut til Betania sammen med de tolv.»

Jf. min fortolkning av Matt 21,1–11.

V. 1. Ordene «til Betfage og Betania ved Oljeberget» angir selvsagt nærmere hvor i nærheten av Jerusalem Jesus sendte disiplene av sted fra. Når evangelisten her nevner både Betfage og Betania, skal det vel antyde at disiplene ble sendt av sted på et punkt av veien der begge disse småbyene lå like nær. Betfage, som lå nærmere Jerusalem enn Betania, er da nevnt først fordi det var derfra eselfolen ble hentet, så byen hadde særlig interesse her.

V. 10. «Vår far Davids rike som kommer» (nøyaktigere: «vår far Davids kommende rike») er Messias-riket, som selvsagt skulle opprettes i og med at Messias selv kom. Messias-riket kalles «Davids rike» fordi det er oppfyllelsen av det forbildet som var gitt i Davids rike, slik David selv er forbilde på Messias (jf. Esek 34,23 f.; 37,24 f.).

V. 11. Da Jesus hadde holdt sitt inntog i Jerusalem, gikk han til templet. Etter å ha sett seg omkring overalt der gikk han med de tolv ut til Betania, fordi det allerede var sent på dagen.

Bemerkningen «der så han seg omkring overalt» innleder åpenbart fortellingen om tempelrensingen som følger. Vi må da tenke på at Jesus blant annet og fremfor alt la merke til hvordan de som drev handel i tempelforgården, vanhelliget Guds hus. Den dagen var det likevel for sent å gripe inn mot dette uvesenet, og derfor dro Jesus ut til Betania, der han pleide å overnatte under dette besøket i Jerusalem (jf. v. 19; Luk 21,37).

3. Jesus forbanner det ufruktbare fikentreet (11,12–14)

«[12]Dagen etter, da de gikk ut fra Betania, ble han sulten. [13]Langt borte så han et fikentre med løv, og han gikk for å se om han kanskje kunne finne noe på det. Men da han kom bort til det, fant han ikke annet enn blad, for det var ikke fikentid. [14]Da tok han til orde og sa til det: Aldri i evighet skal noen mer ete frukt av deg! Og disiplene hans hørte dette.»

Jf. min fortolkning av Matt 21,18–19. Det forklarende tillegget i slutten av v. 13, «for det var (ennå) ikke fikentid», virker svært påfallende, og det er da også tolket på mange forskjellige måter. Likevel har Schneller (jf. om ham min fortolkning av Matt 21,19) uten tvil truffet det Markus mener med denne bemerkningen: Evangelisten har bare villet forklare leserne sine hvordan det overhodet var mulig at Jesus ikke fant fiken på det løvrike treet.

Han forutsetter at leserne kjenner fikentreets natur. I selve fikentiden, det vil si i august, har et løvrikt fikentre alltid sommerfiken. Derimot kan det godt hende at et fikentre med mange blad står uten vårfiken i april.

4. Jesus renser templet (11,15–19)

> «[15]De kom så til Jerusalem. Og han gikk inn i templet og begynte å drive ut dem som solgte og kjøpte i templet, og han veltet pengevekslernes bord og duekremmernes benker. [16]Og han tillot ikke noen å bære redskap gjennom templet. [17]Og han lærte dem og sa: Står det ikke skrevet: Mitt hus skal kalles et bønnens hus for alle folk? Men dere har gjort det til en røverhule! [18]Dette fikk yppersteprestene og de skriftlærde høre, og de prøvde å finne råd til å få ryddet ham av veien. For de fryktet for ham, fordi hele folket var slått av undring over hans lære. [19]Da det ble kveld, dro han ut av byen.»

Jf. min fortolkning av Matt 21,12–17.

V. 16. Også rabbinerne regnet det som en vanhelligelse av templet når noen bar redskaper fra det alminnelige, daglige livet «gjennom templet» (det vil si over tempelforgården) for å spare seg en omvei. Ja, de lot til og med forbudet gjelde synagogene også.

V. 17. Her har Markus, i samsvar med Jes 56,7, tatt med ordene «for alle folk». Det henger vel sammen med at skriftet hans var bestemt for hedningkristne. For dem måtte det ha særlig betydning at allerede Skriften hadde vitnet om at den sanne gudsdyrkelsen skulle spres blant alle folkeslag.

V. 18. Her fortelles det hvordan yppersteprestene og de skriftlærde fikk høre at Jesus hadde grepet inn mot en praksis som de selv, folkets åndelige øvrighet, hadde tillatt. De ble så oppbrakt over det at de til og med tenkte på midler og råd for å få ham ryddet av veien.

Den egentlige grunnen var likevel at de «fryktet for ham, fordi hele folket var slått av undring over hans lære». Det var altså særlig frykten for ham som vakte mordplanene deres: De fryktet at det sterke inntrykket han gjorde på folket med sin lære, truet deres egen autoritet.

V. 19. Som ordet «når» viser,[1] er det her ikke bare tale om hva Jesus gjorde om kvelden den dagen som er nevnt i v. 12, men om hva han pleide å gjøre i disse dagene når det var blitt sent. Med denne bemerkningen vil Markus trolig først og fremst forklare hvorfor Jesus igjen var på vei til Jerusalem neste morgen. Samtidig antyder den vel at han på den måten søkte å unndra seg Rådets etterstrebelser.

5. Samtale med disiplene om det visnede fikentreet (11,20–26)

> «[20]Tidlig om morgenen gikk de forbi fikentreet, og da så de at det var visnet fra roten av. [21]Da mintes Peter hva Jesus hadde sagt, og sa til ham: Rabbi! Se, fikentreet som du forbannet, er visnet! [22]Jesus svarte og sa til dem: Ha tro til Gud! [23]Sannelig sier jeg dere at den som sier til dette fjellet: Løft deg og kast deg i havet! – og ikke tviler i sitt hjerte, men tror at det han sier skal skje, for ham

[1] NB har «Da det ble kveld».

skal det skje. [24]Derfor sier jeg dere: Alt dere ber om i bønnen, tro bare at dere
får det, så skal det bli gitt dere. [25]Og når dere står og ber, så tilgi om dere har noe
imot noen, for at også deres Far i himmelen skal tilgi dere deres overtredelser.
[26]Men om dere ikke tilgir, da skal heller ikke deres Far i himmelen tilgi dere
overtredelsene deres.»

Jf. min fortolkning av Matt 21,20–22.

V. 22. I Peters ord (v. 21) lå det et spørsmål: Hvordan kunne fikentreet visne? På lignende måte ligger det et svar i formaningen Jesus retter til disiplene om å ha tillit til Gud. Formaningen antyder nemlig at Jesus hadde uttalt forbannelsen over fikentreet i tillitsfull visshet om at Gud ville la ønsket hans bli virkeliggjort – og at det var slik underet skjedde. Til dette føyer Jesus så i v. 23 den forsikringen som vi leser hos Matteus i 21,21, om enn med litt andre ord.

V. 24. «Derfor», det vil si fordi den tvilfrie troen har en slik virkning, vil også enhver bønn og begjæring bli bønnhørt når den springer ut av den tillitsfulle vissheten om at en allerede har fått (nemlig i Guds rådslutning) det en ber om.[2]

V. 25–26. Med det Jesus sier her, har han åpenbart villet avverge en mulig misforståelse. En må nemlig ikke tro at Gud vil oppfylle en bønn der en ønsker ondt over noen en har noe imot, bare fordi han lot fikentreet som Jesus hadde forbannet, visne. For som Jesus har lært disiplene sine i den femte bønnen i Fadervår, kan en ikke be slik at en blir bønnhørt hvis en ikke har tilgitt den en har noe imot (jf. min fortolkning av Matt 6,12). Om uttrykket «står og ber» (v. 25), jf. min fortolkning av Matt 6,5.

a) Jesus svarer på Rådets spørsmål om hans myndighet (11,27–33)

«[27]De kom så igjen til Jerusalem. Og da han gikk omkring i templet, kom
yppersteprestene og de skriftlærde og de eldste til ham, [28]og de sa: Med hvilken
myndighet gjør du dette? Eller hvem ga deg denne fullmakten til å gjøre disse
tingene? [29]Men Jesus sa til dem: Jeg vil også spørre dere om én ting. Svar meg
på det, så skal jeg si dere med hvilken myndighet jeg gjør dette. [30]Johannes'
dåp, var den fra himmelen eller fra mennesker? Svar meg! [31]De tenkte da ved
seg selv og sa: Hvis vi sier: Fra himmelen, – så vil han si: Hvorfor trodde dere
ham da ikke? [32]Eller skal vi si: Fra mennesker? Men de fryktet for folket. For
alle mente om Johannes at han virkelig var en profet. [33]De svarte da Jesus: Vi
vet ikke. Og Jesus sa til dem: Så sier heller ikke jeg dere med hvilken myndighet
jeg gjør dette.»

Jf. min fortolkning av Matt 21,23–27.

b) Lignelsen om vingårdsmennene (12,1–12)

«[1]Han begynte så å tale til dem i lignelser: En mann plantet en vingård. Han
satte opp et gjerde omkring den, gravde en vinpresse og bygde et vakttårn. Så
leide han den ut til vingårdsmenn og dro utenlands. [2]Da tiden kom, sendte han
en tjener til vingårdsmennene for å få sin del av vingårdens frukt hos dem.
[3]Men de grep ham og slo ham og sendte ham tomhendt bort. [4]På nytt sendte

[2]NB har «tro bare at dere får det».

han dem en annen tjener. Ham slo de i hodet og vanæret ham. [5]Han sendte også en annen, og ham slo de i hjel. Og slik med mange andre: Noen slo de og noen drepte de. [6]Nå hadde han bare sin eneste sønn igjen, som han elsket. Ham sendte han til sist til dem, idet han sa: De vil nok vise aktelse for min sønn! [7]Men disse vingårdsmennene sa til hverandre: Dette er arvingen. Kom, la oss slå ham i hjel, så blir arven vår. [8]Så grep de ham og slo ham i hjel og kastet ham ut av vingården. [9]Hva skal nå vingårdens herre gjøre? Han skal komme og gjøre ende på vingårdsmennene og overlate vingården til andre. [10]Har dere ikke lest dette i Skriften: Den steinen som bygningsmennene forkastet, den er blitt hjørnestein, [11]av Herren er dette gjort, og det er underfullt i våre øyne? [12]De søkte å gripe ham, men fryktet for folket. De skjønte nemlig at det var dem han hadde talt om i lignelsen. Og de forlot ham og gikk bort.»

Jf. min fortolkning av Matt 21,33–46.

V. 1. Flertallsformen «lignelser» viser at Markus, som bare gjengir denne ene lignelsen, har visst at Jesus ved denne anledningen fortalte flere slike for motstanderne sine, slik vi jo også finner det hos Matteus i 21,28–22,14.

I v. 2–5 er Markus mer utførlig enn Matteus, som etter sin vane har trukket framstillingen sammen. I v. 9 har Markus derimot gitt en noe forkortet beretning. Han lar Jesus selv svare på spørsmålet om hva vingårdens herre skal gjøre, mens det etter Matteus' framstilling var rådsherrene som ga dette svaret. Men også hos Matteus går det klart nok fram at Jesus mente dette svaret deres var fullkommen riktig.

a) Jesus svarer på fariseernes spørsmål om det var tillatt å betale skatt til keiseren (12,13–17)

«[13]Så sendte de til ham noen av fariseerne og herodianerne for å fange ham i ord. [14]De kom og sa til ham: Mester, vi vet at du er sannferdig. Du bryr deg ikke om hva noen sier, og gjør ikke forskjell på folk, men lærer Guds vei i sannhet. Si oss: Er det tillatt å gi keiseren skatt, eller ikke? Skal vi betale eller ikke betale? [15]Men han skjønte deres hykleri og sa til dem: Hvorfor frister dere meg? Kom hit med en denar så jeg får se på den! [16]De ga ham da en. Og han sier til dem: Hvem har sitt bilde og sin påskrift her? De sa til ham: Keiseren. [17]Og Jesus sa til dem: Gi keiseren det som keiserens er, og Gud det som Guds er! – Og de undret seg meget over ham.»

Jf. min fortolkning av Matt 22,15–22.

V. 13a. Som vi får vite her, var det Rådet som sto bak. Det har Matteus ikke nevnt.

V. 14b. Det siste spørsmålet («Skal vi betale eller ikke betale?») gjentar i tilspisset form det foregående spørsmålet, som var holdt i mer alminnelige ordelag. Slik viser spørrerne at de ønsker et kort og bestemt svar av ham: ja eller nei.

b) Jesus svarer på saddukeernes spørsmål om oppstandelsen (12,18–27)

«[18]Noen saddukeere kom så til ham – de som sier at det ikke er noen oppstandelse. De spurte ham og sa: [19]Mester! Moses har foreskrevet oss at dersom en mann dør og etterlater seg kone, men ingen barn, da skal hans bror gifte seg med enken og holde oppe slekten for sin bror. [20]Nå var det sju brødre. Den første tok seg en kone, men døde uten å etterlate seg barn. [21]Den andre tok henne da, men døde uten å etterlate seg barn, den tredje likeså. [22]Ingen av de sju etterlot seg barn. Sist av alle døde også kvinnen. [23]Men i oppstandelsen, når de står opp, hvem skal da ha henne til kone? Alle de sju har jo hatt henne til kone? [24]Jesus sa til dem: Er det ikke derfor dere farer vill, fordi dere ikke kjenner Skriftene og heller ikke Guds kraft? [25]For når de står opp fra de døde, verken tar de til ekte eller blir gitt til ekte, men de er som englene i himmelen. [26]Men når det gjelder de døde, at de reises opp, har dere ikke lest i Moseboken, i fortellingen om tornebusken, at Gud talte til ham og sa: Jeg er Abrahams Gud og Isaks Gud og Jakobs Gud! [27]Han er ikke de dødes Gud, men de levendes. Dere farer ganske vill.»

Jf. min fortolkning av Matt 22,23–33.

c) Jesus svarer på en skriftlærds spørsmål om det største budet i loven (12,28–34)

«[28]En av de skriftlærde, som hadde hørt på ordskiftet og forsto at Jesus hadde svart dem godt, kom da bort til ham og spurte: Hva er det første av alle budene? [29]Jesus svarte: Dette er det første av alle budene: Hør, Israel! Herren vår Gud, Herren er én, [30]og du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din fornuft og av all din makt. Dette er det første budet. [31]Det andre, som er like stort, er dette: Du skal elske din neste som deg selv! Det finnes ikke noe annet bud som er større enn disse. [32]Den skriftlærde sa til ham: Godt, Mester! Det er sant det du sier, at han er én, og at det ikke er noen annen uten ham. [33]Og det å elske ham av hele hjertet og av all forstand og av all makt, og å elske sin neste som seg selv, det er mer enn alle brennoffer og slaktoffer. [34]Da Jesus så at han svarte forstandig, sa han til ham: Du er ikke langt borte fra Guds rike! Og ingen våget å spørre ham mer.»

Jf. min fortolkning av Matt 22,34–40. Markus' beretning her utfyller på flere måter framstillingen hos Matteus, selv om vi i vårt evangelium ikke finner noe som svarer til Matt 22,34, og heller ikke hører noe om at hensikten var å «friste» Jesus (Matt 22,35).

Etter v. 28 og særlig v. 32–34 å dømme var den skriftlærde som trådte fram ved denne anledningen, en alvorlig og rettenkende mann. Han hadde for sin del ingen hensikt å volde Jesus vanskeligheter. Snarere tenkte han, under inntrykket av Jesu «gode» svar til saddukeerne, at også han kunne få et godt svar på det spørsmålet som var så brennende for ham: hvilket bud som er det største i loven.

Men selv om det var slik, behøver ikke de to beretningene å utelukke hverandre, slik flere har påstått. Det er nemlig godt tenkelig at fariseerne, som ville

«friste» Jesus, brukte en skriftlærd fra sitt eget parti, men som denne gangen ikke kjente noe til de svikefulle hensiktene deres.

Når Matteus tillegger den skriftlærde selv hensikten å friste Jesus, har han i så fall – som så ofte ellers – trukket framstillingen sammen. Han har ikke uttrykkelig gjort oppmerksom på at det egentlig var fariseerne som ville friste Jesus, og at det var i deres ærend den skriftlærde ble sendt til ham.

V. 29–30. Det budet som Jesus kaller det første, blir her anført med den innledningen som vi leser i 5 Mos 6,4: «Hør, Israel!» osv. Den tjener til å begrunne budet: Fordi Herren, Israels Gud, er én, derfor skal han ha sitt folks hjerte udelt.

V. 32–34. Det som fortelles her, mangler helt hos Matteus. Den skriftlærde beundret uforbeholdent Jesu svar på spørsmålet hans og erklærte seg uttrykkelig enig i at det dobbelte kjærlighetsbudet har langt høyere verdi enn alle forskriftene om offer.

Den beundringen og den dypere forståelsen han dermed la for dagen, gjør et slikt inntrykk på Jesus at han gir ham det vekkende og oppmuntrende vitnesbyrdet at han «ikke er langt borte fra Guds rike». Det vil si: Det mangler ham ikke mye på å kunne bli tatt opp i Guds rike når det snart blir opprettet.

For den som har erkjent hva den fullkomne oppfyllelsen av Guds vilje består i, vil snart også få levende erfaring av at han ikke er i stand til det av egen kraft, og da vende seg til Jesus som synderes frelser – forutsatt at han er oppriktig og også søker å gjennomføre erkjennelsen sin i livets virkelighet.

d) Jesu motspørsmål om Messias som Davids sønn og Davids Herre (12,35–37)

> «[35]Mens Jesus lærte i templet, tok han til orde og sa: Hvordan kan de skriftlærde si at Messias er Davids sønn? [36]David har jo selv sagt i Den Hellige Ånd:
> Herren sa til min Herre: Sett deg ved min høyre hånd, til jeg får lagt dine fiender til skammel for dine føtter! [37]David selv kaller ham altså Herre. Hvordan kan han da være hans sønn? – Og den store folkemengden hørte ham gjerne.»

Jf. min fortolkning av Matt 22,41–46, der vi trolig har en mer nøyaktig beretning om denne hendelsen.

V. 37. Markus avslutter fortellingen sin om denne hendelsen med bemerkningen «og den store folkemengden (egentlig «det mange folket», nemlig det som var til stede i tempelforgården) hørte ham gjerne». Med det har han vel villet antyde at de mange angrepene Jesus hadde måttet tåle, slett ikke hadde rokket anseelsen hans hos folket – snarere var den blitt større. For på alle punkter hadde han vist seg absolutt overlegen over motstanderne sine i åndelig innsikt.

8. Advarsel mot de skriftlærde (12,38–40)

> «[38]Mens han lærte dem, sa han: Ta dere i vare for de skriftlærde! De vil gjerne gå omkring i side kapper og bli hilst på torgene. [39]De vil gjerne ha de fremste seter i synagogene og hedersplassene i gjestebudene. [40]De eter opp enkers hus, og for syns skyld holder de lange bønner. De skal få dess hardere dom.»

Jf. min fortolkning av Matt 23,1.6 f. Av den store straffetalen mot de skriftlærde og fariseerne som vi leser hos Matteus i kap. 23, har Markus bare tatt med dette

ganske korte bruddstykket. Ved måten han innleder det på i v. 38 («Mens han lærte dem, sa han»), synes han selv å antyde at han bare vil gjengi enkelte ledd av en lengre tale.

Likevel har han i v. 40 også tatt med et ledd som vi ikke finner i den opprinnelige teksten i Matteusevangeliet, men som vi har i vår bibeloversettelse som Matt 23,14. Likeledes har han i v. 38 tatt med et lite trekk i skildringen av de skriftlærde som vi heller ikke finner hos Matteus, nemlig at de «gjerne vil gå omkring i side kapper».

V. 38. «Ta dere i vare for de skriftlærde», det vil si: La dere ikke lede av dem, som om de skulle være pålitelige lærere. Skildringen av framferden deres som følger, begrunner denne advarselen.

Først nevnes den smålige forfengeligheten deres: De «vil gjerne gå omkring (på gatene) i side kapper». Det vil si at de bruker enhver anledning til å vise seg for folk i de lange, staselige kappene som var embetsdrakten deres, og som skulle dra mengdens oppmerksomhet mot dem og gjøre dem kjent som de lærde folkene de var.

Dernest nevnes æresyken deres, i det vesentlige på samme måte som i Matt 23,6 f. Og endelig (i v. 40) nevnes den skjendige vinningssyken og den hykleriske bønneiveren deres.

At de «eter opp enkers hus», vil si at de tilegner seg formuen til (uten tvil fromme) enker; nærmere vet vi ikke hva som er ment med det. At disse skriftlærde skal få «dess hardere dom», vil si at de skal rammes av en så mye verre dom enn andre syndere. I sin stilling måtte de jo vite så mye bedre, og de ville til og med være veiledere for andre.

9. Jesu ord om enkens skjerv (12,41–44)

> «[41]Og Jesus satte seg rett imot tempelkisten, og så på hvordan folket la penger i kisten. Og mange rike ga mye. [42]Da kom det en fattig enke og la to skjerver – det er én øre. [43]Og han kalte til seg disiplene sine og sa til dem: Sannelig sier jeg dere: Denne fattige enken har gitt mer enn alle de andre som la i tempelkisten. [44]For de ga alle av sin overflod, men hun ga av sin fattigdom alt det hun eide, alt det hun hadde å leve av.»

Det ser ut til at Jesus, etter at han hadde avsluttet undervisningen i tempelforgården for den dagen, satte seg ned «rett imot tempelkisten», kanskje for å hvile litt. Den ser ut til å ha hatt sin plass i den såkalte «kvinnenes forgård», en del av forgården som lå mellom «hedningenes forgård» og «folkets forgård». Med «tempelkisten» skal vi her trolig forstå en innretning som egentlig besto av 13 kasser med trompetformede åpninger, bestemt til å ta imot frivillige gaver til templet og gudstjenesten.

V. 42. «To skjerver – det er én øre» er, som det sier seg selv, en fri gjengivelse av grunnteksten, der det heter «to lepta, som er en kvadrant». En lepton var den aller minste greske kobbermynten, og en kvadrant er en romersk mynt. At de to lepta utgjør en kvadrant, har Markus selvsagt føyd til av hensyn til leserne sine i Roma, siden lepton ikke var noen romersk mynt. Til de «to lepta» bemerker Bengel treffende: «av hvilke hun kunne ha beholdt den ene».

V. 43–44. Så betydningsfullt fant Jesus det han her hadde sett, at han kalte disiplene sine til seg for å fortelle dem hvordan han bedømte det.

Enkens gave kaller han større enn alt de rike hadde gitt. For mens de hadde gitt «av sin overflod», det vil si av det de hadde ut over det de selv trengte, hadde hun gitt «av sin fattigdom» (egentlig «ut av sin mangel», altså som en som hadde mindre enn hun trengte til sitt eget behov) alt hun i øyeblikket hadde å leve av. For verdien av en gave skal selvsagt ikke måles etter størrelsen, men i forhold til giverens evne.

En har ellers spurt hva som kan ha fått evangelisten til å fortelle dette lille trekket nettopp her, der han har framstilt Jesus i kamp med folkets ledere. De fortolkerne kan nok ha truffet det rette som har antatt at han har villet stille den fattige, fromme enken fram som den edle motsetningen til de skriftlærde. Like før hadde Jesus belyst vinningssyken deres, da han sa om dem at de «eter opp enkers hus».

Jesu siste reise til Jerusalem og hans opptreden der, tredje avsnitt (kap. 13)

1. Historisk innledning (13,1–4)

Spådom om enden.

> «[1]Da han gikk ut av templet, sa en av disiplene hans til ham: Mester! Se for noen steiner og for noen bygninger! [2]Jesus svarte og sa til ham: Ser du disse store bygningene? Det skal ikke bli stein tilbake på stein som ikke skal bli brutt ned. [3]Og da han satt på Oljeberget rett imot templet, og de var alene, spurte Peter, Jakob, Johannes og Andreas ham: [4]Si oss: Når skal dette skje? Og hva er tegnet når alt dette skal fullbyrdes?»

Jf. min fortolkning av Matt 24,1–3. Matteus sier at det var disiplene i alminnelighet som beundrende pekte på templets herlige bygninger. Her heter det derimot at det var én av dem som gjorde det – åpenbart som den som talte på de andres vegne og ga uttrykk for det alle følte.

På lignende måte sies det her i v. 3 mer nøyaktig at det var de to brødreparene blant de tolv apostlene som rettet spørsmålet til Jesus mens han satt på Oljeberget: spørsmålet om tiden for templets ødeleggelse og for de hendelsene i endetiden som etter deres mening hang sammen med den.

Som i Matt 24,3[1] betyr nemlig uttrykket i grunnteksten som er gjengitt med «dette», egentlig «disse tingene» eller «disse begivenhetene». Og av det ser vi at selv om spørsmålet nærmest gjelder tiden for templets ødeleggelse, gjelder det også tiden for de andre begivenhetene som henger sammen med den. De som spurte, har nemlig åpenbart tenkt seg at det bare ville gå en ganske kort tid mellom templets ødeleggelse og Jesu gjenkomst ved avslutningen av dette verdensløpet.

Så spør de videre om tegnet som skal vise dem med sikkerhet at tiden er inne da «alt dette» (egentlig «alle disse tingene») «skal fullbyrdes». Da har de uten tvil særlig hatt tiden for Jesu gjenkomst og verdens ende for øye.

En kan trolig anta at Markus har latt være å nevne begrepene «komme» og «verdens ende» uttrykkelig, slik Matteus har dem, fordi hans hedningkristne

[1]Trykket har «Matt. v. 4»; rettet til det stedet Odland trolig mente.

lesere ikke var så fortrolige med dem. Han har da overlatt til leserne selv å finne ut av talen som følger, hva det mer ubestemte uttrykket hans nærmere betyr.

2. Hva som må gå forut for at enden kommer (13,5–13)

«[5]Jesus begynte å si til dem: Se til at ikke noen fører dere vill! [6]Mange skal komme i mitt navn og si: Det er meg! og de skal føre mange vill. [7]Men når dere hører krig og rykter om krig, da la dere ikke skremme! For dette må skje, men enden er ikke ennå. [8]For folk skal reise seg mot folk og rike mot rike. Det skal være jordskjelv mange steder, og det skal være hungersnød og opprør. Dette er begynnelsen til fødselsveene. [9]Men ta dere i vare! De skal overgi dere til domstolene, og dere skal bli hudstrøket i synagoger. Og dere skal bli fremstilt for landshøvdinger og konger for mitt navns skyld, til et vitnesbyrd for dem. [10]Og først må evangeliet forkynnes for alle folkeslag. [11]Men når de fører dere fram og utleverer dere, vær da ikke på forhånd bekymret for hva dere skal si. Nei, tal det som blir gitt dere i samme stund! For det er ikke dere som taler, men Den Hellige Ånd. [12]Bror skal overgi bror til døden, og en far sitt barn. Og barn skal reise seg mot foreldrene og volde deres død. [13]Og dere skal bli hatet av alle for mitt navns skyld. Men den som holder ut til enden, han skal bli frelst.»

Jf. min fortolkning av Matt 24,4–14.

V. 6. I stedet for «Det er meg» burde det heller ha vært gjengitt med «Jeg er Messias». I grunnteksten står det egentlig bare «Jeg er (det)», men av sammenhengen går det fram at meningen er «Jeg er Messias».

I skildringen av forfølgelsene som disiplene skal oppleve, har Markus i v. 9 og v. 11–13 flere ledd som vi ikke finner i Matteus' gjengivelse av denne talen. Men dem hadde Matteus allerede gjengitt tidligere (jf. min fortolkning av Matt 10,17–22). I v. 9 burde det i stedet for «ta dere i vare» heller vært gjengitt «gi akt på dere selv» (eller «ta vare på dere selv»), det vil si på hvordan dere skal forholde dere rett i denne vanskelige tiden.

En annen avvikelse fra Matteus er denne: Matteus avslutter framstillingen av det som må gå forut for enden, med ordet om at evangeliet skal forkynnes for alle folkeslag. Hos Markus (v. 10) er dette ordet knyttet direkte til tanken i v. 9. Det står trolig som en forklaring eller begrunnelse av uttrykket «til et vitnesbyrd for dem» (det vil si for de hedenske landshøvdingene og kongene).

3. Selve verdensavslutningen i hovedtrekkene (13,14–27)

«[14]Men når dere ser ødeleggelsens styggedom stå der han ikke bør stå – den som leser, han forstå det! – da må de som er i Judea, flykte opp i fjellene. [15]Den som er på taket, må ikke stige ned i huset og ikke gå inn for å hente noe fra huset sitt. [16]Og den som er ute på markene, må ikke vende tilbake for å hente kappen sin. [17]Stakkars dem som er med barn og dem som gir die, i de dager! [18]Men be om at det ikke må skje om vinteren. [19]For i de dager skal det være så stor en trengsel som det ikke har vært inntil nå fra skapningens begynnelse, da Gud skapte verden, og heller ikke skal bli. [20]Dersom Herren ikke forkortet de dagene, ble intet kjød frelst. Men for de utvalgtes skyld, dem som han har utvalgt, har han forkortet de dagene. [21]Om noen da sier til dere: Se, her er Messias! eller: Se der! – så tro det ikke. [22]For falske messiaser og falske profeter skal stå fram. Og de

skal gjøre tegn og under for å føre også de utvalgte vill, om det var mulig. [23]Men vær på vakt! Jeg har sagt dere alt på forhånd. [24]Men i de dager, etter denne trengsel, skal solen bli formørket og månen ikke gi sitt skinn. [25]Stjernene skal falle ned fra himmelen, og himmelkreftene skal rokkes. [26]Og da skal de se Menneskesønnen komme i skyene med stor kraft og herlighet. [27]Da skal han sende ut englene og samle sine utvalgte fra de fire vindretninger, fra jordens ende til himmelens ende.»

Jf. min fortolkning av Matt 24,15–31.

V. 14. Som hos Matteus (24,15) finner vi også her den innskutte formaningen til «den som leser», at han skal «forstå det». Det kan ikke avgjøres med bestemthet om den skal oppfattes som et ledd i Jesu tale eller som en formaning som evangelistene selv har skutt inn.

Hos Matteus ligger det unektelig svært nær å oppfatte den som et ledd i Jesu tale, og altså anta at det som skal leses, er Daniels spådom. Er det et innskudd av evangelisten, gjelder det derimot det han nettopp har skrevet: Leserne av evangeliet skal legge merke til det, så de kan kjenne det igjen når det inntreffer.

Hos Markus, som ikke har nevnt Daniels spådom, ser det like unektelig mest ut til at innskuddet er gjort av evangelisten. Likevel er det ikke utelukket at Markus kunne regne med at leserne hans visste at Jesus har hentet uttrykket «ødeleggelsens styggedom» fra Det gamle testamente, og at innskuddet altså også hos ham skal oppfattes som en del av Jesu tale. På den andre siden er det heller ikke utelukket at det også hos Matteus er ment som et innskudd av evangelisten.

I v. 18 må vi merke oss at Markus, som skriver for hedningkristne, har utelatt ordene «eller på sabbaten», som vi leser hos Matteus i 24,20. Rørdam bemerker uten tvil med rette at grunnen til utelatelsen er at Markus' lesere ikke uten nærmere forklaring kunne forstå den betydningen sabbaten fortsatt hadde for de kristne i Judea, men ikke for de hedningkristne.

V. 23. «Men vær på vakt!» (nemlig mot å la dere forføre) er særegent for Markus (jf. Matt 24,25). Det samme gjelder i v. 27 uttrykket «fra jordens ende til himmelens ende», som er mer poetisk og malende enn det Matteus bruker. Meningen er: fra den ytterste randen av jorden (tenkt som en flate) like til den motsatte enden, der den ytterste randen av himmelen avgrenser jorden – altså det samme som fra alle jordens kanter.

4. Formaning til å akte på varslene om gjenkomsten og alltid være våkne (13,28–37)

«[28]Lær en lignelse av fikentreet: Når greinene har fått sevje og bladene springer ut, da vet dere at sommeren er nær. [29]Slik skal dere også, når dere ser dette skje, vite at han er nær og står for døren. [30]Sannelig sier jeg dere: Denne slekt skal slett ikke forgå før alt dette skjer. [31]Himmel og jord skal forgå, men mine ord skal slett ikke forgå. [32]Men denne dagen eller timen kjenner ingen, ikke engang englene i himmelen, ikke engang Sønnen, men bare Faderen. [33]Vær på vakt, våk! For dere vet ikke når tiden er der. [34]Det er likesom med en mann som dro utenlands. Han forlot sitt hus og overlot styret til tjenerne sine og satte enhver til hans gjerning, og dørvokteren befalte han å våke. [35]Våk derfor!

> For dere vet ikke når husets herre kommer, om det blir sent på kveld eller ved midnatt eller ved hanegal eller tidlig om morgenen – [36]for at han ikke skal finne dere sovende når han plutselig kommer! [37]Det jeg sier til dere, sier jeg til alle: Våk!»

Jf. min fortolkning av Matt 24,32–36.42.

V. 32. Selv om dette ordet uttrykkelig setter en grense for Sønnens viten (i fornedrelsen), hever det ham likevel samtidig opp over alle skapninger i himmelen og på jorden. Allerede i så måte er det et vitnesbyrd om hans guddommelige vesen.

Men det er også innlysende at når Jesus her kaller seg selv «Sønnen», er det ikke ment om et bare religiøst-moralsk forhold til Gud, for heller ikke menneskenes og englenes forhold til Gud er tenkt slik. Dermed følger det at også denne betegnelsen gjenspeiler hans bevissthet om å stå i et vesensforhold til Gud. Ellers har Jesus vel føyd til ordene «ikke engang Sønnen» «for at disiplene desto lettere skulle tåle å bli holdt i uvitenhet om dagen» (Brochmann).

V. 34. Lignelsen i dette verset er også noe som er særegent for Markus, men den ser mest ut til å være et sammendrag av det Matteus har gjengitt mer utførlig i 24,45 ff. og 25,14 ff.

V. 35. Om de fire nattevaktene, som ble regnet fra klokken 6 om kvelden til klokken 6 om morgenen, jf. min fortolkning av Matt 14,25, og om «hanegal» som betegnelse for den tredje nattevakten (fra midnatt til klokken 3), jf. min fortolkning av Matt 26,34. Med «sent på kveld» menes da tiden fra klokken 6 til 9 om kvelden, og med «tidlig om morgenen» tiden fra klokken 3 til 6.

V. 37. Med «alle» menes selvsagt alle Jesu disipler, til forskjell fra de tolv. Enhver troende har fått seg tildelt sin bestemte oppgave av Herren, og for dem alle gjelder det å bli funnet tro i utførelsen av den når Jesus kommer igjen. Til årvåkenheten hører nemlig troskap i å oppfylle disippelpliktene, og uten denne troskapen er ingen beredt til å møte Herren når han kommer igjen for å holde dom.

Jesu lidelse, død og oppstandelse, første avsnitt (14,1–31)

1. Rådets rådslagning (14,1–2)

Innledning til lidelseshistorien.

> «[1]Det var nå to dager til påsken og de usyrede brøds høytid. Og ypperstepresteneog de skriftlærde søkte å finne råd for hvordan de kunne gripe ham med list og slå ham i hjel. [2]For de sa: Ikke på høytiden, for at det ikke skal bli oppstyr blant folket.»

Jf. min fortolkning av Matt 26,3–5.

V. 1a. Jf. min fortolkning av Matt 26,1.

V. 2. Mens Matteus har «men de sa», heter det her «for de sa». Med dette verset vil Markus altså forklare nærmere hvorfor rådsherrene på dette tidspunktet ikke kunne komme lenger enn til å rådslå om midler og veier til å få grepet ham med list og så slått ham i hjel.

Naturligvis ville de helst så snart som mulig ha satt i verk beslutningen om å drepe Jesus, som de allerede hadde fattet en ukes tid i forveien (jf. Joh 11,47 ff.). Men av frykt for oppstyr blant folket våget de ikke å gripe inn mot ham før høytiden var over.

2. Jesus blir salvet i Betania (14,3–9)

> «[3]Han var nå i Betania, i Simon den spedalskes hus. Og mens han lå til bords der, kom en kvinne som hadde en alabastkrukke med ekte, meget kostbar nardussalve. Hun brøt i stykker alabastkrukken og helte salven ut over hodet hans. [4]Men noen ble harme og sa seg imellom: Hva skal det tjene til å sløse bort salven slik? [5]Denne salven kunne jo ha vært solgt for mer enn tre hundre denarer og gitt til de fattige. Og de skjente på henne. [6]Men Jesus sa: La henne være! Hvorfor plager dere henne? Hun har gjort en god gjerning mot meg. [7]De fattige har dere alltid hos dere, og når dere vil, kan dere gjøre vel mot dem. Men meg har dere ikke alltid. [8]Hun gjorde det hun kunne. Hun har på forhånd salvet mitt legeme til gravferden. [9]Sannelig sier jeg dere: Hvor som helst i hele verden evangeliet blir forkynt, skal også det hun gjorde, fortelles til minne om henne.»

Jf. min fortolkning av Matt 26,6–13. Markus har en del små trekk som ikke finnes hos Matteus, blant annet (v. 3) at kvinnen «brøt i stykker alabastkrukken».

Det var åpenbart den trange halsen hun brøt, så hun desto lettere kunne helle hele innholdet ut over Jesus.

3. Judas tilbyr seg å forråde Jesus (14,10–11)

«[10]Og Judas Iskariot, en av de tolv, gikk til yppersteprestene for å forråde ham til dem. [11]Men da de hørte dette, ble de glade, og lovte å gi ham penger. Og han søkte et beleilig tidspunkt til å forråde ham.»

Jf. min fortolkning av Matt 26,14–16. Når det her i v. 11 sies at yppersteprestene «lovte å gi ham penger», må en vel anta at de ikke betalte ham summen før de hadde brukt ham. Hvor stor den var, nevner Markus ikke, trolig fordi det ikke hadde noen større betydning for saken.

a) Forberedelsene til påskemåltidet (14,12–16)

«[12]På den første dagen i de usyrede brøds høytid, da påskelammet ble slaktet, sa disiplene hans til ham: Hvor vil du vi skal gå og gjøre i stand, så du kan ete påskelammet? [13]Han sendte da to av disiplene sine av sted og sa til dem: Gå inn i byen, og der vil det komme imot dere en mann som bærer en krukke vann. Følg etter ham. [14]Og der hvor han går inn, skal dere si til husbonden: Mesteren sier: Hvor er et rom for meg, der jeg kan ete påskelammet med disiplene mine? [15]Han vil da vise dere et stort rom ovenpå, ferdig og fullt utstyrt. Der skal dere stelle til for oss. [16]Disiplene gikk da av sted. De kom til byen og fant det slik han hadde sagt dem. De gjorde i stand påskelammet.»

Jf. min fortolkning av Matt 26,17–19.

V. 13. «En mann som bærer en krukke vann»: Arbeidet hans viser at han var en tjener (eller nøyaktigere: en slave).

b) Under måltidet forutsier Jesus at Judas skal forråde ham (14,17–21)

«[17]Da det var blitt kveld, kom han med de tolv. [18]Og mens de lå til bords og spiste, sa Jesus: Sannelig sier jeg dere: En av dere skal forråde meg – en som spiser sammen med meg. [19]Da begynte de å bli bedrøvet og si til ham, en etter en: Det er vel ikke meg? [20]Men han sa til dem: Det er en av de tolv, en som dypper i fatet sammen med meg. [21]Menneskesønnen går bort, som det står skrevet om ham. Men ve det mennesket som forråder Menneskesønnen. Det hadde vært godt for det mennesket om han aldri var født.»

Jf. min fortolkning av Matt 26,20–25.

V. 18. Tillegget «en som spiser sammen med meg» framhever enda sterkere hvor djevelsk syndig forræderiet var. Det samme gjelder ordene «en av de tolv», som er føyd til i v. 20.

c) Innstiftelsen av nattverden (14,22–25)

«[22]Mens de holdt måltid, tok Jesus et brød, ba velsignelsesbønnen og brøt det, ga dem og sa: Ta det! Dette er mitt legeme. [23]Og han tok et beger, takket og ga dem, og de drakk alle av det. [24]Og han sa til dem: Dette er mitt blod, paktens blod, som blir utgytt for mange. [25]Sannelig sier jeg dere: Jeg skal ikke mer drikke av vintreets frukt før den dagen jeg drikker den ny i Guds rike.»

Jf. min fortolkning av Matt 26,26–29. At ordene «til syndenes forlatelse» er utelatt i v. 24, betyr ikke noen saklig avvikelse fra Matteus. Når blodet kalles «paktens blod», ligger jo offertanken innesluttet i det, og utgytelsen av offerblodet har sonende betydning.

5. På veien til Getsemane forutsier Jesus at disiplene skal flykte, og at Peter skal fornekte ham (14,26–31)

> «[26]Da de hadde sunget lovsangen, gikk de ut til Oljeberget. [27]Og Jesus sa til dem: Dere skal alle ta anstøt, for det er skrevet: Jeg vil slå hyrden, og fårene skal spres. [28]Men etter at jeg er blitt reist opp, skal jeg gå i forveien for dere til Galilea. [29]Men Peter sa til ham: Om så alle tar anstøt, vil ikke jeg gjøre det! [30]Jesus sa da til ham: Sannelig sier jeg deg: I dag, i denne natt, før hanen galer to ganger, skal du fornekte meg tre ganger. [31]Men Peter tok enda sterkere i og sa: Om jeg så må dø med deg, skal jeg så visst ikke fornekte deg. Det samme sa de alle.»

Jf. min fortolkning av Matt 26,30–35.

Jesu lidelse, død og oppstandelse, annet avsnitt (14,32–52)

a) Sjelekampen i Getsemane (14,32–42)

Jesus i Getsemane.

> «[32]De kom så til et sted som heter Getsemane. Og han sa til disiplene sine: Sett dere her mens jeg ber. [33]Da tok han med seg Peter, Jakob og Johannes, og angst og forferdelse kom over ham. [34]Han sier til dem: Min sjel er bedrøvet inntil døden. Bli her og våk! [35]Så gikk han et lite stykke fram, falt til jorden og ba at timen måtte gå ham forbi, om det var mulig. [36]Og han sa: Abba, Far! Alt er mulig for deg. Ta dette begeret fra meg! Men ikke som jeg vil, bare som du vil! [37]Han kommer så og finner dem sovende, og han sier til Peter: Simon, sover du? Var du ikke i stand til å våke én time? [38]Våk og be, for at dere ikke skal komme i fristelse! Ånden er villig, men kjødet er skrøpelig. [39]Så gikk han igjen bort og ba, og sa de samme ordene. [40]Og han kom tilbake og fant dem igjen sovende, for øynene deres var tunge av søvn. Og de visste ikke hva de skulle svare ham. [41]Tredje gang kommer han så til dem og sier: Sover dere ennå og hviler? Det er nok. Timen er kommet. Se, Menneskesønnen overgis i synderes hender. [42]Stå opp, la oss gå. Se, han som forråder meg, er nær.»

Jf. min fortolkning av Matt 26,36–46.

V. 35. Med «timen» (i grunnteksten bare: stunden eller timen) menes den avgjørende stunden i lidelseskampen som lå foran ham. Det ser vi av uttrykket «dette begeret» i v. 36. En slik «time» går et menneske forbi når han slipper å gjennomgå det smertefulle den bringer med seg.

V. 36. «Abba» er det arameiske ordet for «far». Som flere andre ganger ved betydningsfulle ord (5,41; 7,34; 15,34) har Markus også her gjengitt ordet på det språket Jesus selv hadde talt det på, og så føyd til det greske ordet for «far» som oversettelse (jf. ellers min fortolkning av Rom 8,15).

V. 40. «De visste ikke hva de skulle svare ham» vil si at de var skamfulle og bedrøvet og ikke kunne si noe til sin unnskyldning.

V. 41. «Det er nok» kan vel ikke bety annet enn at det nå må være slutt med søvnen deres. Andre forstår det likevel slik: Det er nok med de oppfordringene jeg har rettet til dere om å våke; jeg trenger ikke flere, for kampen er over. Atter andre fortolkere forstår uttrykket i grunnteksten her på en helt annen måte, men sikkert uten grunn.

b) Jesus blir tatt til fange, og disiplene flykter (14,43–52)

«[43]Og straks, mens han ennå talte, kom Judas, en av de tolv, og med ham en
flokk væpnet med sverd og stokker. De kom fra yppersteprestene og de skrift-
lærde og de eldste. [44]Han som forrådte ham, hadde gitt dem et tegn og sagt:
Den som jeg kysser, han er det. Grip ham og før ham bort med sikker vakt! [45]Da
han kom, gikk han straks bort til ham og sa: Rabbi! og kysset ham flere ganger.
[46]Så la de hånd på ham og grep ham. [47]Men en av dem som sto der, dro sverdet.
Han slo til yppersteprestens tjener og hogg øret av ham. [48]Da tok Jesus til orde
og sa til dem: Dere har rykket ut som mot en røver med sverd og stokker, for å
gripe meg. [49]Dag etter dag var jeg hos dere og lærte i templet, og dere grep meg
ikke. Men dette er skjedd for at Skriftene skulle bli oppfylt. [50]Og alle forlot ham
og flyktet. [51]En ung mann som fulgte ham, hadde kastet et linklede over nakne
kroppen. Og de grep ham. [52]Men han slapp linkledet og flyktet naken bort.»

Jf. min fortolkning av Matt 26,47–56. Som en ser, er Markus' beretning her en god del kortere enn framstillingen hos Matteus. Men i v. 51 f. har han tatt vare på et lite trekk som Matteus ikke har.

Da Jesus ble tatt til fange, var det foruten disiplene også en ung mann til stede. Han synes å ha fulgt etter Jesus og følget hans fra huset der de hadde holdt påskemåltidet.

Kanskje hadde han allerede lagt seg til å sove, men var blitt vekket av støyen og hadde så kastet et laken om seg og fulgt etter dem. Men da de så ville gripe ham, slapp han unna ved å la lakenet bli igjen i hånden på den som hadde tatt tak i ham.

Denne hendelsen kunne ikke ha noen interesse for andre enn den som selv hadde opplevd den. Slik det ser ut, finnes det derfor ingen tilfredsstillende forklaring på at den er tatt med, med mindre den unge mannen var evangelisten selv.

Jesu lidelse, død og oppstandelse, tredje avsnitt (14,53–72)

1. Nattforhøret i Rådet (14,53–65)

Jesus for Rådet, og Peters fornektelse.

«[53]De førte så Jesus til ypperstepresten. Og alle yppersteprestene og de eldste og de skriftlærde kom sammen. [54]Men Peter fulgte etter ham på avstand, helt inn på gårdsplassen hos ypperstepresten. Der satt han sammen med tjenerne og varmet seg ved ilden. [55]Yppersteprestene og hele Rådet søkte vitnesbyrd mot Jesus for å få dømt ham til døden, men de fant ikke noe. [56]For mange vitnet falskt mot ham, men vitnesbyrdene deres stemte ikke overens. [57]Noen sto fram og vitnet falskt mot ham og sa: [58]Vi har hørt ham si: Jeg skal bryte ned dette templet som er gjort med hender, og på tre dager skal jeg bygge opp et annet som ikke er gjort med hender. [59]Og enda stemte ikke vitnesbyrdene deres overens. [60]Da reiste ypperstepresten seg og sto fram midt iblant dem. Han spurte Jesus og sa: Svarer du ikke noe? Hva er det disse vitner mot deg? [61]Men han tidde og ga ikke noe svar. Igjen spurte ypperstepresten ham, og sa til ham: Er du Messias, Den Velsignedes Sønn? [62]Og Jesus sa: Jeg er. Dere skal se Menneskesønnen sitte ved Kraftens høyre hånd og komme med himmelens skyer. [63]Ypperstepresten flerret da klærne sine og sa: Hva skal vi nå med vitner? [64]Dere har hørt gudsbespottelsen. Hva mener dere? De dømte ham alle å være skyldig til døden. [65]Og noen begynte å spytte på ham. De dekket ansiktet hans, slo ham med knyttneven og sa til ham: Spå nå! Og tjenerne slo ham i ansiktet.»

Jf. min fortolkning av Matt 26,57–68. Det vi her leser hos Markus om tjenerne i siste setning av v. 65, har Matteus ingenting om. Slik medlemmene av Rådet hadde mishandlet Jesus, gjorde også tjenerne det. De kommer nå inn fra gårdsplassen (v. 54) for å overta vakten over ham resten av natten. Det greske uttrykket betyr her trolig «ørefiker», ikke «stokkeslag» som den eldre oversettelsen har (jf. min fortolkning av Matt 26,68).

2. Peters fornektelse (14,66–72)

«[66]Mens Peter var nede på gårdsplassen, kom en av yppersteprestens tjenestepiker. [67]Og da hun fikk øye på Peter, som satt og varmet seg, så hun på ham og sa: Også du var sammen med denne nasareeren Jesus. [68]Men han nektet og sa:

> Jeg verken vet eller forstår hva du snakker om! Og han gikk ut i portrommet. Og hanen gol. [69]Da piken fikk øye på ham, begynte hun igjen å si til dem som sto der: Han der er en av dem! [70]Men han nektet igjen. Kort etter sa igjen de som sto der: Visst er du en av dem, du er jo galileer. [71]Men han ga seg til å forbanne seg og sverge: Jeg kjenner ikke dette mennesket dere taler om. [72]Og straks gol hanen for andre gang. Da mintes Peter det ordet som Jesus hadde sagt til ham: Før hanen galer to ganger, skal du fornekte meg tre ganger. Og han tok det til hjertet og gråt.»

Jf. min fortolkning av Matt 26,69–75.

V. 67. Det som fortelles her – at piken kjente Peter igjen som en av Jesu følgesvenner da hun «så på ham» (egentlig: «festet blikket på ham» eller «så nøyere på ham») – stemmer godt med at denne piken etter Joh 18,17 var dørvokteren, altså den som hadde sluppet Peter inn på gårdsplassen.

V. 68. Det greske ordet som her er gjengitt med «portrommet», har samme betydning som det ordet som er oversatt med «portgangen» i Matt 26,71.

V. 69. At det her er tale om den samme piken som i v. 67, behøver ikke å stå i strid med at Matteus i 26,71 taler om «en annen pike». En kan godt tenke seg at da den første piken (dørvokteren) gjentok det hun hadde sagt om Peter, tok andre som var i nærheten akkurat da, opp ordene hennes og gjentok dem.

V. 70. At Peter var galileer, merket de på målet hans.

Jesu lidelse, død og oppstandelse, fjerde avsnitt (15,1–20)

1. Jesus for Pilatus (15,1–15)

Jesus for Pilatus og blant de romerske soldatene.

«[1]Og straks om morgenen rådslo yppersteprestene med de eldste og de skriftlærde og hele Rådet. Og de bandt Jesus, førte ham bort og overga ham til Pilatus. [2]Pilatus spurte ham da: Er du jødenes konge? Han svarte ham og sa: Du sier det. [3]Og yppersteprestene kom med mange anklager mot ham. [4]Igjen spurte Pilatus ham og sa: Svarer du ingenting? Se hvor alvorlige anklager de fører mot deg. [5]Men Jesus svarte ikke noe mer, så Pilatus undret seg. [6]Men hver høytid pleide han å gi dem én fange fri, den som de ba om. [7]Nå var det en som hette Barabbas, som satt fengslet sammen med noen andre opprørere. De hadde begått et mord under oppstanden. [8]Folket kom nå opp og begynte å be Pilatus om å gjøre for dem som han pleide. [9]Men Pilatus svarte dem og sa: Vil dere at jeg skal gi dere jødenes konge fri? [10]For han visste at det var av misunnelse yppersteprestene hadde overgitt Jesus til ham. [11]Men yppersteprestene egget folket til å be om at han heller skulle gi dem Barabbas fri. [12]Pilatus tok da igjen til orde og sa til dem: Hva vil dere da jeg skal gjøre med ham dere kaller jødenes konge? [13]De ropte igjen: Korsfest ham! [14]Pilatus sa til dem: Hva ondt har han da gjort? – Men de ropte enda høyere: Korsfest ham! [15]Da Pilatus gjerne ville gjøre folket til lags, ga han dem Barabbas fri. Men Jesus lot han hudstryke og overga ham til å korsfestes.»

Jf. min fortolkning av Matt 27,1 f. og 11–26.

V. 8. Uttrykket «kom opp» forklares ved at Herodes' palass, der Pilatus bodde når han var i Jerusalem, lå på det høyeste punktet i byen.

2. Jesus blir hånet av soldatene (15,16–20)

«[16]Soldatene førte ham da bort, inn i gården – det er borgen – og kalte sammen hele vaktstyrken. [17]Og de kledde ham i en purpurkappe, og de flettet en tornekrone som de satte på ham. [18]Så begynte de å hilse ham: Vær hilset, du jødenes konge! [19]De slo ham i hodet med en rørstav og spyttet på ham, og de bøyde kne og hyllet ham. [20]Da de slik hadde spottet ham, tok de av ham purpurkappen og kledde ham i hans egne klær. Så førte de ham ut for å korsfeste ham.»

Jf. min fortolkning av Matt 27,27–31.

V. 16. Det greske ordet som er gjengitt med «gården», kan bety både gårdsplass (slik i 14,54.66) og palass. Derfor føyer Markus til «det er borgen» for å forklare hva han her mener med «gården». At soldatene førte ham inn i borgen, forutsetter at det som er fortalt i versene foran, hadde foregått på gaten foran palasset. Det går også fram av selve fortellingen.

Jesu lidelse, død og oppstandelse, femte avsnitt (15,21–47)

1. Jesu korsfestelse og død (15,21–41)

Jesu korsfestelse, død og begravelse.

«[21]En mann kom forbi på vei inn fra landet, Simon fra Kyréne, far til Aleksander og Rufus. Ham tvang de til å bære hans kors. [22]Og de førte ham til stedet Golgata, som betyr Hodeskallestedet. [23]De ga ham å drikke vin blandet med myrra, men han tok den ikke. [24]Da korsfestet de ham, og delte klærne hans mellom seg, og kastet lodd om hva hver skulle få. [25]Det var den tredje time da de korsfestet ham. [26]Innskriften med anklagen mot ham lød: Jødenes konge. [27]Sammen med ham korsfestet de to røvere, en på hans høyre og en på hans venstre side. [28]Og Skriften ble oppfylt, som sier: Og han ble regnet blant ugjerningsmenn. [29]De som gikk forbi, spottet ham. De ristet på hodet og sa: Nå, du som river ned templet og bygger det opp igjen på tre dager! [30]Frels deg selv og stig ned fra korset! [31]På samme måte spottet også yppersteprestene ham seg imellom, sammen med de skriftlærde, og de sa: Andre har han frelst, seg selv kan han ikke frelse. [32]La nå Messias, Israels konge, stige ned fra korset, så vi kan se og tro! Også de som var korsfestet sammen med ham, hånte ham. [33]Da den sjette time kom, ble det et mørke over hele landet, og det varte til den niende time. [34]Og ved den niende time ropte Jesus med høy røst: Elo'i, Elo'i, lama sabaktani? Det betyr: Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg? [35]Noen av dem som sto der og hørte det, sa da: Se, han roper på Elia! [36]En løp da til og fylte en svamp med vineddik. Han satte den på en rørstav og tilbød ham å drikke, og sa: Vent, la oss se om Elia kommer for å ta ham ned! [37]Men Jesus ropte med høy røst og utåndet. [38]Og forhenget i templet revnet i to, fra øverst til nederst. [39]Men da høvedsmannen, som sto der like foran ham, så at han utåndet med slikt et rop, sa han: Sannelig, denne mannen var Guds Sønn! [40]Det var også noen kvinner der som sto på avstand og så på. Blant dem var Maria Magdalena og Maria, mor til Jakob den yngre og Joses og Salome. [41]De hadde fulgt ham og tjent ham da han var i Galilea. Der var også mange andre kvinner som hadde gått med ham opp til Jerusalem.»

Jf. min fortolkning av Matt 27,32–50 og 54–56.

V. 21. Om Aleksander og Rufus, jf. innledningen ovenfor, del 3.

V. 25. «Den tredje time» er klokken ni om formiddagen.

V. 28. Dette verset er et innskudd av en avskriver, hentet fra Luk 22,37.

V. 34. «Elo'i» er den arameiske formen av det hebraiske «Eli».

V. 36. Av dette verset ser vi at også han som ga Jesus å drikke (sikkert av medlidenhet), var med på å spotte. Han sier nemlig til andre, som åpenbart har villet hindre ham: «Vent, la oss se om Elia kommer for å ta ham ned», og på den måten stemmer han i med de andres spott (jf. Matt 27,49, som nettopp forteller om disse «andre» og de spottende ordene deres).

2. Jesu begravelse (15,42–47)

> «[42]Det var alt blitt kveld. Og da det var forberedelsesdagen, det vil si dagen før sabbaten, [43]kom Josef fra Arimatea, en høyt aktet rådsherre, som selv ventet på Guds rike. Han tok mot til seg og gikk inn til Pilatus og ba om Jesu legeme. [44]Men Pilatus undret seg over at han alt skulle være død. Han kalte til seg høvedsmannen og spurte om det var lenge siden han døde. [45]Da han hadde fått det å vite av høvedsmannen, ga han legemet til Josef. [46]Så kjøpte Josef linklede, tok Jesus ned og svøpte ham i linkledet. Han la ham i en grav som var hogd ut i berget, og rullet en stein for inngangen til graven. [47]Men Maria Magdalena og Maria, mor til Joses, så hvor han ble lagt.»

Jf. min fortolkning av Matt 27,57–61.

V. 42. Den forklarende setningen i dette verset («det var forberedelsesdagen, det vil si dagen før sabbaten») forklarer det foregående uttrykket «det var alt blitt kveld» (det vil si den sene ettermiddagen, fra klokken tre til seks). Det var altså på høy tid for Josef å sørge for at Jesu legeme ble tatt ned fra korset og begravet. Så snart sabbaten var inne – den begynte fredag kveld etter solnedgang – ville det nemlig være umulig å ta seg av slikt.

V. 43. En «rådsherre» vil si et medlem av Rådet. Når det heter at «han tok mot til seg» osv., dreier det seg vel ikke så mye om frykt for Pilatus som i alle fall hovedsakelig om frykt for de andre i Rådet.

V. 44. Pilatus undret seg fordi de korsfestede pleide å leve lenger.

Jesu lidelse, død og oppstandelse, sjette avsnitt (16,1–8)

Jesu lidelse, død og oppstandelse, sjette avsnitt (16,1–8)

Jesu oppstandelse.

> «[1]Og da sabbaten var til ende, kjøpte Maria Magdalena og Maria, Jakobs mor, og Salome velluktende oljer for å gå og salve ham. [2]Meget tidlig den første dagen i uken kom de til graven, da solen gikk opp. [3]De sa til hverandre: Hvem skal rulle steinen bort fra gravåpningen for oss? [4]Men da de så opp, fikk de se at steinen var rullet bort. Den var nemlig meget stor. [5]Da de kom inn i graven, så de en ung mann sitte der på høyre side, kledd i en hvit, lang kappe, og de ble forferdet. [6]Men han sier til dem: Frykt ikke! Dere søker Jesus fra Nasaret, den korsfestede. Han er blitt reist opp, han er ikke her! Se, der er stedet hvor de la ham. [7]Men gå og si til disiplene hans og til Peter: Han går i forveien for dere til Galilea. Der skal dere se ham, slik han sa til dere. [8]De gikk da ut og flyktet i hast bort fra graven, skjelvende og grepet av forferdelse. De sa ikke et ord til noen, for de var redde.»

Jf. min fortolkning av Matt 28,1–10.

V. 2. Også her hos Markus bør «kom» trolig erstattes med «gikk», for det som fortelles i v. 3 og 4, skjedde åpenbart mens de var på vei. At de allerede på avstand så at steinen var rullet bort fra graven, forklarer Markus med merknaden han føyer til i v. 4b.

V. 7. At Peter nevnes særskilt ved siden av disiplene, skyldes vel neppe bare at Jesus hadde gitt ham stillingen som deres fører, men trolig hovedsakelig den åndelige tilstanden han må ha vært i etter sitt dype fall: «Han skulle ikke tro at han var utelukket fra dem Jesus ville vedkjenne seg som disipler» (Rørdam).

V. 8. Kvinnene blir grepet av forferdelse ved synet av en utsending fra den himmelske verden og flykter bort fra graven. Og ettersom de fremdeles var fylt av frykt, våget de ikke å si noe til noen om det de hadde opplevd. Dermed er Markus' beretning om kvinnene ved graven slutt, og vi får ikke høre noe om hvorvidt de utførte det oppdraget engelen hadde gitt dem.

Kanskje har evangelisten regnet det som en selvfølge at de virkelig adlød engelens befaling. Leserne hans måtte derfor forstå det som her er sagt om tausheten deres, slik: Bare i den første skrekken våget de ikke å fortelle noen de møtte på veien, om det de hadde opplevd; men da de var kommet tilbake

til Jerusalem, oppsøkte de disiplene og fortalte dem alt. Likevel sitter en alltid igjen med inntrykket av at noe mangler her – med andre ord at Markus ikke kan ha avsluttet fortellingen slik.

Inntrykket av noe uferdig blir enda sterkere når en merker seg at ordene «for de var redde» avslutter ikke bare denne ene fortellingen, men hele evangeliet slik vi har det fra Markus' hånd (jf. det som er sagt om dette i innledningen ovenfor, del 1). Da forstår en godt at en allerede i meget gammel tid prøvde å fylle ut det som mangler.

Sluttavsnittet fra en annen hånd (16,9–20)

Jesu åpenbaringer for disiplene og himmelferden.

> «[9]Etter at Jesus var stått opp, tidlig den første dagen i uken, viste han seg først for Maria Magdalena, som han hadde drevet sju onde ånder ut av. [10]Hun gikk av sted og fortalte det til dem som hadde vært med ham, og som nå sørget og gråt. [11]Og da de fikk høre at han levde, og at hun hadde sett ham, trodde de det ikke. [12]Deretter åpenbarte han seg i en annen skikkelse for to av dem mens de gikk på veien og skulle ut på landet. [13]Også disse kom og fortalte det til de andre, men heller ikke dem trodde de. [14]Til sist åpenbarte han seg for de elleve selv, mens de holdt måltid. Han refset dem for deres vantro og for deres harde hjerter, fordi de ikke hadde trodd dem som hadde sett ham etter at han var blitt reist opp. [15]Og han sa til dem: Gå ut i all verden og forkynn evangeliet for all skapningen! [16]Den som tror og blir døpt, skal bli frelst; men den som ikke tror, skal bli fordømt. [17]Og disse tegnene skal følge dem som tror: I mitt navn skal de drive ut onde ånder. De skal tale med nye tungemål. [18]De skal ta slanger i hendene, og om de drikker dødelig gift, skal det ikke skade dem. På syke skal de legge sine hender, og de skal bli helbredet. [19]Så ble Herren Jesus, etter at han hadde talt dette til dem, tatt opp til himmelen, og han satte seg ved Guds høyre hånd. [20]Men de gikk ut og forkynte overalt. Og Herren virket med og stadfestet Ordet ved de tegnene som fulgte med.»

V. 9–11. Her siktes det til det som fortelles i Joh 20,14–18 og Luk 8,2. Hvis disse versene virkelig stammet fra Markus selv, ville det unektelig være høyst påfallende at han først her føyde til opplysningen om at hun var blitt helbredet – han hadde jo allerede nevnt henne tre ganger tidligere (15,40.47; 16,1). En skulle da heller ha ventet at opplysningen var føyd til der hun nevnes første gang. Det kan heller ikke nektes at den her står uten noen som helst tilknytning til det evangeliet har fortalt før.

V. 12–13. Her siktes det til det som fortelles i Luk 24,13 ff. Men v. 13b («heller ikke dem trodde de») synes å stå i strid med Luk 24,34. Denne motsigelsen kan likevel kanskje jevnes ut, slik flere fortolkere har ment. De viser til steder som Luk 24,37.41; Joh 20,25; Matt 28,17. Av dem går det fram at det blant disiplene fremdeles var mye vakling mellom tro og vantro, så tilstanden kunne beskrives forskjellig.

V. 14. Her gjelder det vel den samme åpenbaringen som det fortelles mer utførlig om i Luk 24,36–41. Likevel må det sies at det greske ordet som er gjengitt med «til sist», også kan bety «senere» eller «deretter», og det betyr det vel her.

V. 15–18. Det som fortelles her, mener forfatteren vel som et sammendrag av det Jesus talte med disiplene om etter oppstandelsen. I v. 15 står «all skapningen», i samsvar med rabbinsk språkbruk, i betydningen alle mennesker (jf. Kol 1,23).

I v. 16 framheves så at dåpen er nødvendig for frelsen, men samtidig understrekes det uttrykkelig at den ikke gagner noe uten at troen kommer til. Det forkynnelsen av evangeliet (v. 15) først og fremst sikter mot, er å vekke tro. Og den som tror evangeliet, lar seg selvsagt døpe; dermed viser han sin tro og kommer i besittelse av de frelsesgodene som evangeliet tilbyr (jf. nærmere om dette min fortolkning av Matt 28,19 f.).

I v. 17–18 føyes det så til et løfte som i en viss grad svarer til løftet i Matt 28,20, selv om det er mer spesielt. Her er det nemlig tale om de undrene som skal følge Jesu menighet for å bekrefte at troen deres er sann, og som vitnesbyrd om at evangeliets kalte forkynnere virker i Guds tjeneste.

De skal drive ut onde ånder i Jesu navn (jf. 3,15; 6,13; Apg 8,7; 16,16 ff.; 19,13 ff.). De skal «tale med nye tungemål» (jf. min fortolkning av 1 Kor 12). De skal løfte opp slanger og holde dem i hendene uten å bli skadet (jf. Apg 28,3 ff.), og likeledes drikke giftbegeret uten å ta skade. Og de skal legge hendene på de syke og helbrede dem (jf. Apg 28,8).

Med rette bemerker Brochmann at det av 1 Kor 12,28–30 (jf. 12,9) «går fram at undrene ikke følger enhver troende, men at de er særskilte nådegaver til den enkelte, så en ikke kan slutte fra manglende undergave til manglende tro. Heller ikke må en mene at undergaven er gitt den enkelte til bruk til enhver tid og ved enhver anledning, men der den er gagnlig (jf. 1 Kor 12,7). Ellers måtte en frakjenne Paulus troen fordi han ikke kan fri seg selv fra ‹tornen i kjødet› (2 Kor 12) eller helbrede Trofimus i Milet (2 Tim 4,20). Eller en måtte frakjenne både Paulus og Timoteus troen fordi Paulus anviser ham et naturlig middel mot de stadige sykdommene hans (1 Tim 5,23). Jesus sender ikke disiplene sine ut for å gjøre kunster for hvilken som helst vantro; han gjorde ikke selv undere for hvem som helst; se for eksempel 8,12; Luk 23,8 f.»

V. 19–20. Med disse versene avslutter den ukjente forfatteren tillegget sitt til evangeliet. Han peker på hvordan de elleve disiplene utførte det oppdraget Jesus hadde gitt dem (v. 15), etter at han hadde fullført undervisningen sin og var tatt opp til Guds høyre hånd i himmelen (det vil si hadde fått del i Guds herskermakt og styringen av verden).

Og han peker på hvordan Jesus som den opphøyde «Herre» oppfylte løftet sitt til dem (v. 17 f.): Ved sin Ånd virket han med dem i forkynnelsen deres, og særlig stadfestet han også forkynnelsen ved de undrene som fulgte med den. Det gjelder vel både de undrene apostlene selv gjorde, og de undrene som ble gjort av dem som var kommet til tro ved forkynnelsen deres, i kraft av de nådegavene de hadde fått.

Når det gjelder hele dette sluttavsnittet, skal det her bare føyes til én ting. I et gammelt armensk håndskrift som ble oppdaget for en del år siden, har det en egen overskrift: «Av presbyteren Ariston».

Ettersom Ariston også ellers på armensk viser seg å være gjengivelsen av det greske Aristion, har en ment at overskriften peker på den «presbyter Aristion» som Papias omtaler som en umiddelbar disippel av Jesus (jf. mitt skrift «Johannes-evangeliets ekthet», s. 21 ff.). Derfor er det mulig at dette avsnittet stammer fra ham, enten i sin helhet (slik flere har antatt) eller, vel mer sannsynlig, bare v. 14–18, slik andre har ment.

I alle fall synes det ikke å kunne være tvil om at Jesu ord i v. 15–16 stammer fra en fullt troverdig kilde.

Om Sigurd Odland

1857–1937

Sigurd Odland (1857–1937) ble født 5. desember 1857 i Bergen i en haugiansk slekt. Han tok teologisk embetseksamen i 1879 og studerte deretter ved flere tyske universiteter. I 1894 ble han professor i Det nye testamente ved universitetet i Kristiania. Han hørte til de første i Norge som brukte den historiske og språklige metoden i bibelforskningen, men han gjorde det med et fast og konservativt syn på Skriften. Etter hvert fikk utleggelsen hans et tydeligere luthersk-bekjennelsestro preg.

I 1906 gikk han av som professor i protest mot at den liberale teologen Johannes Ording ble ansatt som lærer for de vordende prestene, fordi Ording var uklar om nattverden og Kristi guddom. Året etter var han med på å grunnlegge Menighetsfakultetet, der han underviste i Det nye testamente til 1916. Fra 1892 til 1911 var han formann i Indremisjonsselskapet etter Gisle Johnson, og senere underviste han ved Misjonssambandets skole. Han var lavkirkelig og stod lekfolkets arbeid nær.

I sine siste år skrev han folkelige kommentarer til de fleste av Det nye testamentes skrifter, «for troende og tenkende bibellesere». Kommentaren til Johannesevangeliet kom i to bind i 1933–34, skrevet etter at helsen hans var blitt bedre i høy alder. Han døde i Oslo 30. april 1937.